

Karianne Borge

**Nynorsknormen i NRKs teksting
av fjernsynsfilm**

Masteroppgave i nordisk språk
NOR4091

Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap

Universitetet i Oslo
Høsten 2004

FORORD

Det er på en måte uvirkelig at arbeidet med denne masteroppgaven nå er fullendt. Da jeg, etter noen års opphold i studiene, satte i gang med mellomfag nordisk høsten 2002 og videre til hovedfag våren 2003, hadde jeg et langt perspektiv på arbeidet og regna med å bruke tre-fire år på å fullføre. Men med kvalitetsreformen ved Universitetet ble jeg overført til mastergrad, og jeg fikk dermed mulighet til å ta en mastergrad innen Lektor- og adjunktprogrammet, og da ”slapp” jeg unna 30 studiepoeng eller ett semester fordi min Praktisk-pedagogiske utdanning teller for disse poengene.

Veien fram til dette produktet har allikevel ikke vært helt uten utfordringer, og i den sammenheng er det mange som skal takkes. Aller først vil jeg takke professor Finn- Erik Vinje. Da jeg tok mellomfag i nordisk, fikk hans kurs i språknormering meg til å innse at *språk* var noe for meg (jeg hadde nemlig i utgangspunktet tenkt å skrive oppgave om litteratur). Derneft vil jeg takke NRK og i særdeleshet teksteavdelingas leder Nikolai Nelvik for all hjelp og velvillighet, og tekstene i NRK som har latt meg jobbe med arbeidet deres. Jeg har vært så heldig å ha hatt to veiledere: Kjell Ivar Vannebo og Lars S. Vikør. De har hjulpet meg mye undervegs og kommet med mange verdifulle innspill og kommentarer. Tusen takk.

Til sist må jeg takke familien min, mannen min, Cato, og mine tre barn, Håvard, Siri og Maria. Takk for at dere har vært tålmodige og gitt mor tid til å fullføre dette studiet.

Rælingen, 24.10.04

Karianne Borge

Innholdsfortegnelse

	Side
Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Kapittel 1: Innledning	5
1.1 Innledende ord	5
1.2 Mål med oppgaven	6
1.3 Materiale	7
1.4 Terminologi	8
1.5 Tidligere forskning på emnet	8
1.6 Metode	9
1.7 Disposisjon av oppgaven	10
Kapittel 2: Teksting	11
2.1 Hva er teksting?	11
2.1.1 Teksting og dubbing	11
2.1.2 Historien bak og det tekniske ved teksting	12
2.1.3 Det å tekste en TV-film	13
2.2 Teksting i NRK	15
2.2.1 Tekstene i NRK	16
2.2.2 Regler om språkbruk i NRK	16
2.2.3 Språket i tekstene	18
2.3 NRK-tekstenes påvirkningskraft	19
Kapittel 3: Nynorsknormen	22
3.1 Innledende ord og terminologi	22
3.2 Historisk utvikling av nynorsknormen	23
3.2.1 Ivar Aasens folkespråk og tida fram mot 1900	23
3.2.2 Landsmålet fram mot 1938	25
3.2.3 1938-rettskrivinga og tida fram mot 1959	27
3.2.4 Læreboknormalen	29
3.2.5 Nynorsk fram mot 2004	29
3.3 Nynorsknormen og valgfriheten i dag	30
3.4 Begrepet ”nøytralt” eller ”umarkert” nynorsk	32
3.5 Jamstilte former eller selvstendige ord	33
Kapittel 4: Analyse av materialet	35
4.1 Innledning	35
4.1.1 De kategoriene som undersøkes	35
4.1.1.1 Formverk	35
4.1.1.2 Lydverk og ordforråd	37
4.1.2 Disponering av analysen	37
4.2 Tekstene fra 1993	38
4.2.1 Derrick	38

	Side
4.2.2 Ashenden – hemmeleg agent	38
4.2.3 West Side Story	39
4.2.4 Dagboka	39
4.2.5 Ikkje for jenter	40
4.2.6 Plenty	40
4.2.7 Steg for steg	41
4.3 De enkelte språktrekkene i 1993-tekstene	42
4.3.1 Formverk	42
4.3.2 Lydverk og ordforråd	45
4.3.3 Sammenfatning 1993-tekstene	51
4.4 Tekstene fra 2003	51
4.4.1 Ungkarsreiret	51
4.4.2 Thieves	52
4.4.3 Tucker	52
4.4.4 Ønskjedraumen	53
4.4.5 Med hjartet på rette staden	53
4.4.6 Sex og gifte menn	54
4.5 De enkelte språktrekkene i 2003-tekstene	55
4.5.1 Formverk	55
4.5.2 Lydverk og ordforråd	56
4.5.3 Sammenfatning 2003-tekstene	63
4.6 Sammenlikning av tekstene fra 1993 og 2003	64
4.6.1 Formverk	64
4.6.2 Lydverk og ordforråd	68
4.7 Oppsummering sammenlikning 1993 – 2003	72
4.8 Spørreskjemaet til tekstene i NRK	73
4.8.1 Teksternes svar	74
4.9 Sammenheng mellom de formene som velges	77
Kapittel 5: Avslutning	78
Sammendrag	81
Litteraturliste	82
Vedlegg 1: Formverk i tekstene fra 1993	85
Vedlegg 2: Lydverk og ordforråd i tekstene fra 1993	88
Vedlegg 3: Formverk i tekstene fra 2003	92
Vedlegg 4: Lydverk og ordforråd i tekstene fra 2003	95
Vedlegg 5: Sammenlikning formverk	99
Vedlegg 6: Sammenlikning lydverk og ordforråd	101
Vedlegg 7: Spørreskjema til nynorsk-tekstene i NRK	106
Vedlegg 8: NRK-teksternes svar	108

Kapittel 1

INNLEDNING

1.1 Innledende ord

Denne masteroppgaven omhandler et sentralt emne i tida, nemlig bruk av nynorsknormen. Da jeg høsten 2002 tok mellomfag i nordisk, skrev jeg en oppgave der jeg undersøkte den kvantitative sida av nynorsknormen, nemlig hvor stor valgfriheten egentlig er. Da gikk jeg igjennom ordlista (Hellevik. 2002: *Nynorsk ordliste*) under bokstaven s og forsøkte å sette opp et prosenttall for antall ord med valgfrie former i nynorsk. Da jeg så skulle begynne på hovedfag (senere overført til mastergrad), hadde jeg et ønske om å se nærmere på **bruken** av nynorsknormen: blir valgfriheten utnytta, eller foretrekker brukerne de samme formene? Da jeg noen uker etter studiestart så et oppslag på instituttet fra NRK, der bedriften søkte etter hovedfagsstudenter som ville skrive oppgave om et språklig emne innenfor NRK, var mye gjort. Jeg søkte, fikk innvilga et stipend og bestemte meg for å ta for meg nynorsknormen i NRKs teksting av fjernsynsfilm.

De aller fleste har nok et eller annet forhold til NRKs tekster. De er vel neppe direkte elska eller hata, men de engasjerer, og teksteavdelinga i NRK mottar jevnlig brev med synspunkter på emnet. Folk er opptatt av språkbruken i NRK, og det er kanskje ikke så rart, for tekstene er blant våre aller mest leste tekster! En TV-seer som ser en utenlandsk film som varer en time, har faktisk lest 30 tekstsider, og da blir ikke formvalget helt uten betydning. Utforminga av språket på skjermen er derfor sannsynligvis med på å påvirke folks holdninger til språk og egen språkbruk.

Selv oppfatter jeg vel egentlig ikke at mye at tekstinga i NRK er på nynorsk, men det er det noen som gjør. Før var det ofte dette folk henvendte seg til NRKs teksteavdeling om, og mange mente at nå fikk statskanalen slutte å tekste nesten alt på nynorsk. Henvendelsene i dag går mer på feil i rettskriving og ”gale” oversettelser. Når jeg forteller folk om emnet for oppgaven min, får jeg noen interessante tilbakemeldinger. En kunne ikke huske å ha lest noen nynorske tekster på NRK i det siste: ”Er det noen av dem, da?” Nå kan jo denne personen ha slumpet til ikke å ha sett på noen program som var teksta på nynorsk, men dette er egentlig lite trolig. Mer sannsynlig er det at han ikke har lagt merke til dem. En annen jeg snakka med, sa: ”Da finner du vel mye feil”. Denne personen hadde selv nynorsk som hovedmål og hadde altså en formening om at det gjøres mange feil i NRKs teksting. Dette måtte jeg imidlertid arrestere han på, for i NRKs teksting er det faktisk ikke mange formelle feil. Det er derimot

forståelig at man registrerer eventuelle feil, mens man ved korrekte former ikke legger merke til at de er der engang.

Et interessant eksempel fra dagens teksting er det fenomen at folk tror at et program blir teksta på nynorsk, når det ikke blir det! Jeg sikter da til spenningsserien *Politiagentene* som går som detektime fredag kveld. Jeg har hørt flere omtale serien som *Politiagentane*, også NRKs egen programleder Fredrik Skavlan i pratprogrammet *Først og sist*. Kanskje NRK har en slags tradisjon for å tekste detektimen på nynorsk, fra Derrick og fram til i dag? Eller det kan være fordi mange populære serier som er teksta på nynorsk, ofte har nynorske navn, som *Forviklingar* og *Med hjartet på rette staden*. En ikke utprøvd hypotese kan være at programverten fredag kveld ofte er en person som presenterer programmet på nynorsk.¹ Dette skulle i alle fall underbygge det faktum at tekstene ikke blir lagt veldig godt merke til, og at folk godtar dem ”blindt” som et supplement til fjernsynsserien.

I og med at det i NRKs regler for teksting står at en ”i teksting i fjernsynet skal bruke læreboknormalen, om ikkje stilistiske omsyn talar for å bruke andre former”, avgrenser allerede dette formvalget, for en stor del av de valgfrie ordformene i nynorsk er sideformer. Det blir da interessant å se om jeg finner noen eksempler på at ”stilistiske hensyn” gjør at teksteren velger former som ligger utenfor læreboknormalen.

1.2 Mål med oppgaven

I denne oppgaven skal jeg undersøke nynorsknormen slik den blir brukt i teksting av fjernsynsfilm på NRK, og jeg ønsker å finne svar på følgende fire spørsmål:

- 1) Hvordan valgfriheten blir brukt av de ulike tekstene og er det store forskjeller i språket i tekstene?
- 2) Er det et sammenheng mellom de formene som velges?
- 3) Har det skjedd en endring i ord- og formvalg de siste ti årene?
- 4) Brukes de nye, norvagiserte importordene med gammel eller ny stavemåte?

I utgangspunktet har jeg en formening om at de formene som velges, er det jeg vil kalle ”nøytrale” (mer om dette i punkt 3.4). Det vil si at de verken er arkaiske, med bruk av ”gamle” former eller veldig moderne, med stor grad av tilnærming til bokmål. Tekstene skal jo leses av svært mange mennesker, både bokmål- og nynorskbrukere, og da er det viktig at man ikke ”støter” seeren og at denne møter former som han er fortrolig med og forstår. I ”Reglar om språkbruken i NRK” står dette eksplisitt, idet medarbeiderne skal nytte en

---

¹ Programvertene og nyhetsoppleserne er de eneste i NRK som er pålagt å bruke et *standardtalemål*, derfor er disse altså på normalisert bokmål eller nynorsk.

”uttrykksform som er lett å skjønne for alle” og at en skal ”leggje vekt på ein ledig og lettilgjengeleg språkbruk”. Men i og med at nynorsknormen er ganske vid, også når en bare regner med hovedformer, har teksteren ganske stor frihet til å velge de formene han eller hun selv vil.

1.3 Materiale

De tekstene jeg skal jobbe med, er fra to uker i april 1993 og to uker i april 2003. Jeg har fått tekstene tilsendt som word-dokument fra teksteavdelinga i NRK, og tekstene har gitt sitt samtykke til bruk av tekstene i undersøkelsen. Jeg ba om å få tekstene til alle program teksta på nynorsk i ”beste sendetid”, det vil si mellom kl 19.00 og 23.00. Ulempen med dette utvalget er at det kan være ganske tilfeldig, i og med at det ikke er sikkert at alle nynorsk-tekstene i NRK blir representerte. Men jeg går allikevel ut ifra at det materialet jeg har, kan kalles et representativt utvalg. I tillegg har jeg utarbeida et spørreskjema til tekstene i NRK, der jeg spør om bakgrunn og forhold til nynorsknormen og helt konkret om hvilke former de velger. Jeg håper således å få alle tekstene ”i tale”, men heller ikke her er jeg garantert å få svar fra alle.

Materialet er ikke overveldende stort. Fra 2003 har jeg tekster fra fem fjernsynsserier og en film, fra 1993 fire fjernsynsserier og tre filmer. Alle tekstene er oversatt fra et fremmedspråk til nynorsk. Det er ikke alltid lett å vite fra hvilket språk, dersom jeg nå ikke har sett filmene eller seriene selv. Men størsteparten synes å være fra engelsk, minst én fra tysk og to fra dansk. Noen av fjernsynsseriene er representert med flere episoder og gir derfor et bredere bilde av normvalget, for jeg går ut ifra at episodene er teksta av samme tekster. Det er iallfall ingenting i språket som tyder på at de ikke skulle være det. Tekstene står oppført slik de blir presentert på skjermen, i én eller to linjer, og hver ”skjermpresentasjon” er nummerert. Totalt har jeg 8411 slike, fordelt på 3798 fra 2003 og 4613 fra 1993. Dette gir ganske mange tekstlinjer, så i utgangspunktet tror jeg dette vil gi et godt bilde av nynorsknormen i bruk i teksting i NRK.

Nå er jo ikke min oppgave direkte om tekstinga, men mer om språket i de konkrete, ferdige tekstene. Jeg har bare papirutgave av tekstene og skal således ikke si noe om arbeidet med oversettelse og overgangen fra muntlig til skriftlig tekst. Jeg syns allikevel det er hensiktsmessig å ta med noe om denne prosessen, da flere element herfra kan få betydning for de formene som faktisk velges av tekstene.

1.4 Terminologi

På norsk er det vanlig å kalle TV-tekstene bare for ”tekster” eller ”teksting”, mens det for eksempel på engelsk kalles for ”subtitles” / ”subtitling” og på svensk for ”undertekst” / ”undertextning”. ”Undertekster” har også vært brukt i Norge, men jeg synes det er naturlig å holde meg til den gjengse norske ordbruken, og velger å kalle jobben som gjøres for ”teksting”, de konkrete tekstlinjene på skjermen for ”tekst” og den som utfører arbeidet for ”tekster”. Dette er en terminologi som også Sylfest Lomheim (2002) har lagt seg på.

Jeg jobber med ulike typer tv-program, de fleste er serier med ganske korte episoder. I tillegg er det noen filmer, både spillefilmer og tv-filmer. Jeg kommer til å omtale disse som serier og filmer.

Når det gjelder grammatisk terminologi i forbindelse med nynorsknormen, velger jeg å bruke de mest vanlige termene for ordklasser, bøyningskategorier etc. Jeg vil skille på valgfrihet knytta til formverket og lydverket. I tillegg skal jeg si noe om ordforrådet. Jeg er ikke ute etter å arrestere tekstene for skrivefeil, men jeg kommer allikevel for å nevne dette til slutt, for å se på frekvens og eventuell utvikling.

1.5 Tidligere forskning på emnet

Det er ikke skrevet veldig mye om teksting i Norge. Den første hovedfagsoppgaven om emnet kom i 1998 og er skrevet av Béatrice Blom. Hun har tatt for seg overføringa fra muntlig til skriftlig språk i teksting av et amerikansk talkshow og kaller oppgaven sin en ”sosiotekstologisk analyse”. Sylfest Lomheim gjennomførte et prosjekt om teksting i perioden 1993 til 1997 som har resultert i boka *Skrifta på skjermen. Korleis skjer teksting av fjernsynsfilm* (2000). Nylig kom boka *Translating for television: a handbook in screen translation* (2004) av Jan Emil Tveit. Jan Ivarsson har også skrevet ei bok om emnet: *Subtitling for the media* (1992). Ellers er det skrevet en del artikler og avhandlinger om emnet, også utenfor Norges grenser, men ingen av disse omhandler direkte det jeg skal jobbe med, nemlig selve rettskrivingsnormen som er brukt i tekstene. Alle omhandler andre forhold ved det å tekste, for eksempel overgangen fra muntlig til skriftlig språk og oversettelsesteori i forhold til teksting, og er således ikke veldig aktuelle for mitt vedkommende.

Det er heller ikke gjort mye i forhold til å undersøke normvalget til ulike skribenter i Norge. Norsk språkråd satte på åttitallet i gang et prosjekt for å kartlegge rettskrivingsnormen hos forfattere på nittenhundretallet. Egil Petersen undersøkte bokmålsromaner, og hans rapport kom i 1993, *Språknormering og forfatterne*. Her konkluderer Petersen med at ”flertallet av forfatterne i de tre årskullene holder seg til det vi kan kalle en moderat

bokmålsform. Men i hver gruppe er det én eller et par forfattere som skiller seg ut ved å velge de radikale variantene, tilnærmings-formene.”(1993: 163). Lars S. Vikør ble bedt om å gjøre en tilsvarende undersøkelse av nynorskmaterialet, og dette resulterte i boka *Rettskriving hos nynorskforfattarar* utgitt i serien *Norsk språkråds skrifter* i 1995. Han tar her for seg bøker skrevet av nynorskforfattere i ulike perioder, knytta til ulike rettskrivninger. For de to første periodene, 1930- tallet og 1950-tallet, bruker forfatterne mange ulike former. For den siste perioden, nemlig 70-tallet, er konklusjonene at forfatterne velger mye likt og at forskjellene ikke er spesielt store.

Åse Wetås fikk i 2001, i forbindelse med en eventuell revisjon av nynorsk-rettskrivinga, i oppdrag av Språkrådet å undersøke formbruken i en rekke ulike publikasjoner. Hennes rapport kom i oktober 2001 og tar for seg forskjellig publisert og upublisert materiale, bl.a. aviser, læreverk og NOU-er, elevtekster, brev til *Norsk Barneblad* og tekster fra ulike konkurranser. Hun konkluderer for det publiserte materialet, i likhet med Vikør, med at variasjonen ikke er stor. I et sammendrag til årsmøtet i Norsk språkråd i 2002 står det:

Samla sett viser undersøkingane meir einsretting enn mangfald i formbruken i publiserte tekstar på nynorsk. Dei medvitne vala av former ser særleg ut til å gjelda infinitivane og valet mellom me og vi. Wetås hadde venta å finna større variasjon i avismateriala, og at lokal-aviser la vekt på å velja former som ligg nær opp til den lokale dialekten. Dette ser ikkje ut til å vera vanleg. (henta fra Norsk Språkråds hjemmesider)

For det upubliserte materialet er svarene mer uensarta. Ellers er det skrevet mye om selve normen i nynorsk, uten at jeg her vil liste opp alle aktuelle skrifter, jeg viser heller til litteraturlista.

I 1989 kom *Nynorsk frekvensordbok: dei vanlegaste orda i skriftleg nynorsk, henta frå aviser og romanar 1978-84*, redigert av Per Vestbøstad. Dette er et godt hjelpemiddel for å finne ut hvilke former som, i alle fall for de aktuelle sju år, ble mest brukt og derfor også sannsynligvis oppfatta som de mest vanlige formene. Jeg vil henvise til *Frekvensordboka* i sammenlikninga av funnene fra 1993 og 2003.

1.6 Metode

De ovenfor nevnte rapportene om normbruk ble gjennomført ved hjelp av datasøk. Min undersøkelse er basert på manuell gjennomgang av tekster på papir med god hjelp av ordbøker (Alf Hellevik: *Nynorsk ordliste*). Dette er gjort for å få med alt som er av former, og ikke bare et enkelt utvalg. Jeg vil lete etter og registrere alle ord og bøyningsformer som har en eller annen valgfrihet knytta til seg.

Etter å ha registrert formene, vil jeg sette opp funnene i ulike skjema. Ut fra dette håper jeg så å kunne finne ut hvilke former av nynorsknormen som blir valgt og om det er noen sammenheng mellom de valgte formene.

Metoden som er valgt, er altså typisk induktiv. Ved hjelp av et innsamlet materiale håper jeg å kunne komme fram til en generell konklusjon om hvordan nynorsknormen brukes og valgfriheten utnyttes i teksting av fjernsynsfilm i NRK.

1.7 Disposisjon av oppgaven

Jeg vil begynne med å si noe om teksting generelt (kapittel 2), og da spesielt om teksting i NRK. Her vil jeg trekke inn NRKs språkregler. Jeg vil deretter (kapittel 3) se på utviklinga av nynorsknormen til den vi har i dag og hvordan den ser ut nå. Flere framlegg den senere tida har vært svar på Kulturdepartementets ønske om å gjøre større endringer i rettskrivingsnormen i de to målformene, bl.a. å fjerne skillet mellom hovedformer og sideformer.

Selve analysen av det materialet jeg har jobbet med, kommer i kapittel 4. Her vil jeg ta for meg de funnene jeg har gjort og sammenlikne dem. Jeg vil også her gå gjennom de svarene som spørreskjemaet til nynorskteksterne har gitt og så sammenlikne disse med funnene i tekstmaterialet for å se om det er samsvar mellom dem. I kapittel 5 vil jeg oppsummere og prøve å formulere en konklusjon.

Kapittel 2

TEKSTING

2.1 Hva er teksting?

Svært forenkla kan vi si at teksting er skriftlig, oversatt gjengivelse av dialogen i en film, en serie eller et annet TV-program, (vanligvis) organisert som to tekstlinjer nederst i skjermbildet. Denne enkle definisjonen må imidlertid kommenteres, for tekstinga består av flere ulike lag. For det første er teksting oversettelse fra ett språk til et annet, med alle de særegenheter som hvert av disse innehar. Men teksting er heller ikke ren oversetting. Til forskjell fra for eksempel en oversatt roman, er tekstinga mye kortere og ikke en en-til-en-oversettelse, mye blir faktisk utelatt. For det andre er teksting overføring fra muntlig til skriftlig språk, to språkssystem som er forskjellige. Talespråket inneholder som kjent mange flere overflødige element enn skriftspråket, som er bundet i et fast system. Disse elementene gjør teksting til en ganske så finurlig prosess der det er mange hensyn å ta. I tillegg har teksten plassmangel: han har bare to linjer med et begrensa antall punkter, og tidskoder: teksten skal stå på skjermen et bestemt antall sekunder og ”treffe” best mulig med dialogen.

En oversatt roman er en fullverdig tekst i seg selv, den kommuniserer med leseren via seg selv og er bare visuell. Tekstinga er også visuell, men den står ikke alene. Det primære i TV og film er det bevegelige bildet og lyden, og i seg selv kommuniserer dette med seeren. Tekstinga er derimot med som en støtte til seeren når denne ikke forstår originalspråket, slik at han skal kunne få en fullverdig forståelse av det han ser og hører. Sylfest Lomheim karakteriserer teksting som sekundærkommunikasjon idet den ”har ein additiv funksjon i høve til det som er primærkommunikasjonen”. (2002:12). Morten Krogstad (1994:5) skriver om den ”minst synlige tekst” som et ideal for god teksting: tekstinga er best når seeren ikke legger merke til at han leser noe tekst. Seeren vil både kunne se, høre og lese på en gang, og tekstinga vil da heller ikke ”forstyrre” filmopplevelsen.

2.1.1 Teksting og dubbing

En annen brukt metode for å gjøre filmen forståelig for et publikum, er det vi med et engelsk ord kaller dubbing. Det vil si å legge på nye stemmer, gjerne lest inn av skuespillere, som snakker synkront med originaldialogen, og dermed fjerne all fremmedspråklig tale. Dette gjøres i Norge når programmene er beregna på barn under ti år, det vil da si i barne-tv, men ikke dersom originalspråket er svensk. De store språksamfunnene, som for eksempel fransk, tysk og spansk, dubber nesten alt som er av fremmedspråklig film, mens de mindre

språksamfunnene legger på tekster. Grunnen til dette er åpenbar: det er mye billigere å tekste, det koster faktisk ti ganger mer å dubbe (Lomheim 2002:14).

Det er selvfølgelig både fordeler og ulemper ved begge metoder. Fordelen med dubbing er at man slipper forstyrrende tekster som "ødelegger" bildet, slik som teksten gjør. Man kan gå glipp av detaljer som ligger nederst i bildekanten, og teksten kan "stjele" opptil 20 % av bildeflata. I tillegg kan det gå fort for utrente lesere som dermed mister den norske oversettelsen. Fordelen med teksting er at man ikke ødelegger de kunstneriske kvalitetene som faktisk ligger i filmens originalspråk. Man forventer at amerikanere snakker engelsk, ikke fransk, og det kan være irriterende når leppebevegelsene og talen ikke er helt synkron, som det nødvendigvis må bli ved dubbing. Det er nok ikke tilfeldig at den amerikanske situasjonskomedien Seinfeld slo mye bedre an i land som tekster enn i land som dubber, for mye av seriens humor ligger nettopp i originalspråket, og autentisiteten svekkes når Manhattan-dialekten byttes ut med for eksempel tysk.

Ved dubbing mister man også kontakten med fremmedspråket, og en av grunnene til at vi skandinaver behersker engelsk så godt som vi faktisk gjør, er nok at vi er oppvokst med det engelske talespråket via TV og film. Jan Emil Tveit (2004) viser til egne resultater med testing av studenter fra ni europeiske land, og trenden er helt klar: studentene som kom fra typiske "dubbe-land" kom langt dårligere ut enn studentene fra "tekste-land" både når det gjaldt lytteforståelse og eget ordforråd. Tveit konkluderer slik: "There is no doubt in my mind that subtitling has an important educational value" (2004:14).

2.1.2 Historien bak og det tekniske ved teksting

Da filmen hadde sitt gjennombrudd ved inngangen til det forrige århundret, ble den fort veldig populær. Filmens språk ble sett på som universelt, alle kunne forstå det uavhengig av språk, nasjon eller kultur, for de tidligste filmene hadde jo ikke lyd. I Frankrike ble filmspråket referert til som "esperanto visuel" (Tveit 2004:23). Med lydfilmens inntog mot slutten av 1920-tallet endra dette seg. USA var, da som nå, den største produsenten av film, og produsentene var avhengig av å få solgt filmene sine også til de 95 % av jordens befolkning som ikke snakka engelsk. Filmene måtte, på en eller annen måte, kunne oversettes til ulike nasjonalspråk. Frankrike var det første landet som prøvde seg, både med dubbing og teksting, og protestene var mange, men metodene spredte seg så til de andre landene hvor de store gikk for dubbing, de små for teksting.

Her i Norge ble teksting det beste (les: rimeligste) alternativet. Til å begynne med brukte man en optisk metode hvor tekstene ble projisert på lerretet via en egen tekste-film.

Neste steg var å trykke teksten til filmen, nesten som et trykkeri. Dette førte videre til en kjemisk metode som gikk ut på å etse tekstene til filmen. Denne metoden ble brukt helt opp til 1980-tallet, da laserbrenning tok over.

Da TV- apparatene gjorde sitt inntog i de norske hjem, hadde man allerede en tradisjon for teksting fra kinolerretet, og det var derfor naturlig at TV-filmene også ble teksta. Man prøvde tidlig å bruke kinotekstene, men dette viste seg å være problematisk. Det er lettere å lese tekstene på et filmlerret enn på en TV-skjerm, teksten er større, og kinotekstinga er derfor raskere enn TV-tekstinga. Bildekvaliteten er bedre på kino, det er flere bilder per sekund enn på TV, og dette gjør at en film vil være 4 % kortere på TV enn på kino (Ivarsson 1992:40), derfor vil kinotekster på TV virke altfor raske. Dessuten viste man etter hvert på TV også serier som ikke tidligere var blitt vist på kino, og de skandinaviske TV-selskapene var derfor tidlig ute med å utvikle teknologi og kompetanse innenfor TV-teksting.

De første TV-tekstene ble laget ved hjelp av plakater med tekst som ble avfotografert og vist sammen med filmen. I 1959 tok NRK i bruk en metode med tekst på papirruller som ble filmet av et videokamera og så projisert på skjermen. Teksteren styrte denne prosessen og måtte altså være tilstede under visning. På 1970- tallet ble de første forsøk med elektronisk teksting iverksatt, og på begynnelsen av 1980-tallet tok man i bruk automatisk mating av tekster. Teksteren hadde på forhånd utstyrt tekstene med tidskoder som avgjorde når tekstene skulle inn og ut, og han slapp derfor selv å være tilstede under visning. Mot slutten av 1980-tallet ble et fullstendig elektronisk system introdusert med et datamaskin-lignende hjelpemiddel som gjorde det mulig å foreta oversettelse, redigering og tidskoding på en og samme maskin. Man måtte imidlertid ha to monitorer, en for filmen og en for teksten. I 1992 kom en forbedra utgave av denne tekstemaskinen, og nå greide man seg med én skjerm, og man kunne dermed se tekstene sammen med filmen på skjermen, men fortsatt var teksterens eneste rettskrivingshjelp ordbøker. I 1997 kom en Windows-basert tekstemaskin på markedet, og teksteren fikk dermed tilgang til rettskrivingsprogram som både sjekker ord og setninger.

2.1.3 Det å tekste en TV-film

Tekstene kan virke ganske ”enkle” når de opptrer på skjermen foran oss, men bak dem ligger det ofte et nitid arbeid. I følge Jan Ivarsson (1992) og Lomheim (2000) er det vanligste, i alle fall når det er TV-film som skal tekstes, at teksteren har både et ferdig manus og en video, eventuelt en lydteip, siden denne har bedre lyd kvalitet. Videokassetene er nå allerede tidskoda, det vil si at bildene, eller rutene, i alt 25 per sekund, er nummerert slik at det er lett

for teksteren å plassere en tekst i ”rett” bilde. Disse tidskodene er i timer, minutt, sekund og ruter, f.eks 12:10:02:14 (Tveit 2004:39)

Manuskriptene varierer ofte i kvalitet, og noen av dem er svært mangelfulle og ufullstendige. Noen er lagd før filming og inneholder derfor ikke endringer som blir gjort undervegs i filminga, mens andre er korrekte helt ned til den minste detalj og inneholder fortegnelse over slang-uttrykk med ordliste. Manuskriptet kan altså være et nyttig supplement, men teksteren skal oversette det som faktisk sies, og da er lydteipen eller videoen det viktigste.

Helt kort kan vi si at teksting kan deles i følgende trinn (fra Tveit 2004:28ff):

- dekodning, finne ut hva det som blir sagt, betyr
- finne egnede oversettelser
- lage forslag til tekster
- korte ned tekstene
- plassere tekstene riktig i tidskodene
- redigering

Det kan ofte være vanskelig å finne ut hva som faktisk blir sagt. Personene kan snakke veldig fort, bruke forkortelser, ”sluke” en del ord og bruke ufullstendige setninger og syntagmer. Et godt manus vil være til stor hjelp, men det er, som jeg har sagt, ikke alltid en selvfølge. Når man skal finne egnede oversettelser for det som sies, er ikke heller det helt uproblematisk. Målet er å finne en oversettelse som stemmer mest mulig overens med den originale. Det kan hende at det brukes ord eller begrep som det ikke fins noe tilsvarende ord for i norsk, av for eksempel kulturelle forskjeller. Det kan hende et norsk publikum ikke vil forstå termen dersom den oversettes direkte, og den må derfor kanskje forklares ytterligere. En tekster må ofte jobbe med filmer som omhandler svært spesialiserte tema med mange vanskelige fagtermer, og dette kan by på utfordringer.

Neste steg er å gå inn i den konkrete teksten som skal stå på skjermen. I Norge brukes vanligvis tekster på en eller to linjer, og det blir anbefalt at den første linja i en to-linjer bør være kortere enn andrelinja av lesemessige og estetiske hensyn. Øyet slipper nemlig da å flytte seg så langt i overgangen mellom de to linjene. Eksempel (fra Lomheim 2000:28):

*Mor og jeg syns det er best at
De bor på hotellet.*

Bør skrives slik:

*Mor og jeg syns
det er best at De bor på hotellet.*

En kort førstelinje ”stjeler” også mindre av bildeflaten. Mange tekstere vil helst ha flest mulig en-linjere, for disse er lettere å lese for seeren.

I prosessen med å finne ut hva som helt konkret skal stå i teksten, er nedkorting av tekstene viktig. En tekst skal ikke tekste alt som blir sagt, det vil bli alt for mye å lese for seeren. Talespråket inneholder mye redundans, som repetisjoner og talemodulerende element, for eksempel:

- I, I... General Crewes, uh, well, I, I, I didn't recognize your voice

som er teksta slik:

Jeg kjente ikke igjen stemmen din. (Lomheim 2000:66ff)

I overføringa til skrift må mye av denne redundansen vike for et klart og tydelig skriftspråk. En del av denne nedkortinga må finne sted når man overfører muntlig språk til skrift. Hvor stor denne reduksjonen er, kommer an på programtypen. Tveit (2004:18) anslår at reduksjonen er på om lag 20 % i nyhetsprogram og mellom 35 og 40 % i fjernsynsfilm. En tekst fjerner da heller aldri noe innhold fra en film, selv om den ikke refererer ordrett det som blir sagt. Teksten har en additiv funksjon, den skal hjelpe seeren.

Teksten skal tidskodes, det vil si at teksteren angir når teksten skal innpå og ut av skjermbildet. Teksten bør komme på mest mulig synkront med replikken. Ulike undersøkelser er gjort på hvor lenge en tekst bør stå på skjermen. I Norge er det vanlig at en full to-linjer står i seks sekunder. Mellom tekstene skal det også være en liten pause, slik at øyet kan registrere at en ny tekst har kommet på. Denne pausen er vanligvis på mellom to og åtte ruter (se ovenfor s. 10). En replikk bør heller ikke gå over flere bildeskift, for da ”tror” øyet at en ny tekst har kommet på.

Til sist i prosessen kommer redigeringen, der tekstene kjøres sammen med filmen for å sjekke at alt stemmer og eventuelt gjøre endringer hvis nødvendig.

2.2 Teksting i NRK

Mellom 40 og 60 % av alle programmene i NRK er teksta. Dette gir et ganske høyt sidetall. I løpet av ei uke blir det på NRK1 vist mellom 300 og 350 tekstsider. TV-tekstene er derfor, ved siden av avistekster, blant våre mest leste tekster, og de leses av alle, også av dem som ikke leser mye annen litteratur.

Det skilles mellom tre ulike typer tekster i NRK:

- 1. Teksting for hørselshemmede*
- 2. Teksting av nyhetssendinger*
- 3. Teksting av fjernsynsfilm*

Den første typen er den som er enklest i oppbygningen, og denne befinner seg som oftest på tekst-tv. Her er også norske program teksta, og tekstene er alltid på bokmål, etter dødeorganisasjonenes eget ønske. Den andre kategorien er prega av tidsknapphet. En nyhetssending går ofte på lufta samme dag som den lages, og tekstene kan bli avspist med kort tid til arbeidet, og derfor kan kvaliteten på denne tekstinga ikke kvalitetssjekkes på samme måte som tekstene i kategori tre. Alle mine tekster er fra kategorien fjernsynsfilm, og tekstene har derfor hatt god tid til tekstinga, og det har blitt lest grundig korrektur.

2.2.1 Teksterne i NRK

NRK har en egen stab med tekstere, men ingen av dem er fast ansatt, de jobber frilans.

Teksterne rekrutteres stort sett fra universitets- og høyskolemiljø og har altså som oftest høy utdanning. Foreløpig fins det ikke noe eget, definert studium for tekstere i Norge, så tekstene får opplæring av andre, erfarne tekstere i NRK. Noen av tekstene har alt nødvendig teksteutstyr hjemme, andre gjør oversettelsene hjemme og resten av arbeidet i teksteavdelingas lokaler. Etter avslutta arbeid, leses det korrektur av andre i teksteavdelinga.

NRK har rundt 15-20 medarbeidere som tekster på nynorsk. Ifølge de svarene jeg har fått på spørreskjemaet mitt, har mange av disse selv en dialekt som ligger nærmere nynorsk enn bokmål, og da kan man vel tenke at dialekten ofte kan være avgjørende for de formene som tekstene velger.

2.2.2 Regler om språkbruk i NRK

Teksterne er bundet av de retningslinjene som NRK har fastsatt for språkbruk i kanalen, og disse har utkommet i flere utgaver fra den første i 1959. Det første og viktigste krav er ”naturlig og muntlig språk” (sitert fra Tunli 1983:180) Den første rettleidinga for språkbruk sier at ”Læreboknormalen skal legges til grunn for offisiell målbruk i kringkastingen. Både de jamstilte hovedformene og sideformene kan brukes” (punkt 2). Teksting nevnes ikke eksplisitt i dette dokumentet, men tilkommer i retningslinjene fra 1973 under samme punkt: ”Den offisielle rettskriving skal legges til grunn for teksting i fjernsynet” (Tunli 1983:182). Her tillates altså både hovedformer og sideformer, og medarbeidernes valgfrihet var dermed stor.

Kristin Tunli har skrevet en hovedfagsavhandling om språkpolitikken i NRK (1983), og hun skriver:

Den valgfriheten skriftnormalene inneholder, innebærer også muligheten for variasjon i språkføringen fra språkbruker til språkbruker. Imidlertid har denne variasjonen – i aviser og andre institusjoner – kommet til å gå på bekostning av et enhetlig inntrykk utad. For å unngå slik inkonsekvens i målbruken har mange avisredaksjoner kodifisert sin egen norm

til bruk for medarbeiderne. Mye tyder på at noe lignende har skjedd i de forskjellige kringkastingsavdelingene. Argumentet for begrensninger i valgfriheten har vært ønsket om et felles, upersonlig språk i de sendingene der kringkastingsstaleren henvender seg til lytterne som representant for institusjonen. (Tunli 1983:160)

Utover 70-tallet uttrykte flere sterk misnøye med bruken av tilnærmingsformer (samnorskformer) i bokmålstekstinga i NRK, og det hele toppa seg med det som Tunli kaller ”Papazian-saken” (s. 163ff). Eric Papazian jobba i 1978 som tekster for Dagsrevyen, og han fikk dette året et brev fra programredaktør Tollef Berg. I dette brevet ba Berg Papazian ”om å holde seg til ”moderate” former i tekstene sine”. Papazian hadde brukt en del ”radikale” former i sine tekster, som for eksempel *regjeringa*, *viss*, *krava* og *åssen*, og benytta seg således av valgfriheten som var nedtegna i NRKs regler for språkbruk. Tunli skriver videre:

Utgangspunktet var brevet fra programredaktøren til Papazian, der det gikk fram at det fantes uformelle regler for valg innafor normalen [...] (Berg viser til) den redaksjonelle normen i Dagsrevyen. [...] Han begrunnet synspunktene med hensynet til lytterne og seerne og med nødvendigheten av samsvar mellom verbale inntrykk og visuelle ordbilder. [utheva her]

Denne saken åpna for en heftig debatt om den uoffisielle språkpolitikken i NRK, der også Norsk språkråd ble rådspurt. Språkrådet svarte i et brev av 27.mars 1980 at praksisen i Dagsrevyen neppe kunne ”utgjøre et lovlig grunnlag for å pålegge en medarbeider å velge et bestemt sett former i sin teksting” (sitert fra Tunli 1983:165). Rådet sendte saken videre til departementet, og i et brev av 28. januar 1981 sa ”Departementet seg enig med Språkrådet i at reglene ikke ga hjemmel for ”direktiver om bruk av snevrere normer enn den offisielle rettskrivning” (sitert fra Tunli 1983:165). Det var altså ganske klart at det var reglene som måtte endres.

I 1981 kom det igjen nye regler, og nå hadde det skjedd en endring. Under punkt 2 står det nå:

Norsk rikskringkasting legg den offisielle rettskrivinga til grunn for det språket dei tilsette som hovudregel skal bruke i mikrofonteneste i radio og fjernsyn når det blir nytta manuskript. Innanfor den offisielle rettskrivinga skal ein velje dei mest vanlege formene og i hovudsak bruke eit språk som ligg innanfor læreboknormalen. (Tunli 1983:184) [utheva her]

Vi ser at NRK her legger seg på en smalere linje idet de vil helst bare ha hovedformer, og ikke nok med det: det er de *vanligste* hovedformene som skal brukes. I reglene av 1981 har tekstinga fått et eget punkt: ”For teksting i fjernsynet skal den offisielle rettskrivinga gjelde, og dei vanlegaste hovudformene innanfor læreboknormalen bør veljast, når særlege stilistiske omsyn ikkje talar for å bruke andre former” (punkt 6). Valgfriheten for den enkelte medarbeider innskrenkes dermed betraktelig.

Det må imidlertid ha herska litt uklarhet rundt hva som var ment med uttrykket ”de vanligste hovedformene”, vanligst for hvem, og hvem bestemmer hva som er vanligst?

Disse reglene for språk i teksting holder seg ganske lenge, men i 1999 endres de på et lite, avgjørende punkt, idet uttrykket ”de vanligste hovedformene” tas bort. Punkt 6 i NRKs språkregler lyder nå:

I teksting i fjernsynet skal ein bruke læreboknormalen, om ikkje særlege, stilistiske omsyn talar for å bruke andre former. Her og skal ein leggje vekt på ein ledig og lettilgjengeleg språkbruk. Også dialektinnslag skal i regelen tekstast etter læreboknormalen.

Her økes altså teksterens valgfrihet noe, når han eller hun også fritt kan bruke de ”mindre vanlige” hovedformene, men det er fortsatt læreboknormalen som skal gjelde.

2.2.3 Språket i tekstene

Omtrent halvparten av NRKs programmer er teksta. I tillegg kommer tekstene på tekst-tv for hørselshemmede, hvor norske program også tekstes.

Prosentfordelinga mellom bokmål og nynorsk skal være slik at ingen målform er representert med mindre enn 25 %. NRK har, ifølge Tunli (1983) alltid slitt for å komme opp på 25 % for nynorsk, og da TV-teksting av filmer og reportasjer ble mer og mer vanlig på 60-tallet, så man muligheten for å kunne øke nynorskprosenten ved å ansette flere nynorske tekstere. Det var imidlertid ikke uproblematisk å finne kvalifiserte tekstere de første årene, og dette ønsket møtte da også motbør. Motstanderne mente at ”det ikke hadde noen hensikt å tekste filmer på nynorsk, og at dette ville gjøre nynorsken mer skade enn nytte” og at ”nynorsk tekst sikkert ville hefte lesingen og forvirre seerne og derved skape irritasjon og uvilje mot nynorsk” (Tunli 1983:117). Tross motstand ble teksting ett av områdene der nynorsk fikk en ganske stor plass. Berit Rinnan skrev i 1974:

Som kjent er målet for NRK å ha 25 % av sendingene på nynorsk. Tekstingen har til dels ligget over dette tall, fordi dette er en overkommelig måte for avdelingen å bedre statistikken på. (Rinnan 1974:19)

Dette har imidlertid endra seg. *Nynorsk faktabok 1998* av Ottar Grepstad har en del om nynorsk i radio og fjernsyn. I tabell 77, *Målform i teksting av tv-program i NRK 1997* (s.144), står det at 11 % av programmene teksta på nynorsk, det gir 12,8 % av total sendetid. Det interessante med denne tabellen er også å se hvilke typer program som tekstes på nynorsk. Kategoriene ”natur” og ”underholdning” har ingen nynorske tekster, ”serier” har 20 %, filmer 14 %, ”barn og ungdom” 10 % og ”kultur og dokumentar” 7 %. Denne tabellen viser også at det er forskjell mellom kanalene; NRK1 hadde 15 % av tekstene på nynorsk, mens NRK2

hadde 6 %. Dette kan ha forandra seg i og med at programprofilen for NRK2 er endra. Jeg har fått opplyst av teksteavdelinga at nå er omtrent 14 % av tekstene på nynorsk.

Berit Rinnan skrev videre i 1974:

Vi prøver å få tekstene til å bruke ord som er alminnelig kjent, og hvis det faller innenfor læreboknormalen, ord som er felles med bokmål. Vi ber tekstene huske at vår hensikt med tekstingen er at flest mulig skal få glede av programmet, ikke at vi skal utvide ordforrådet hos folk. (s.19)

Teksterne står nå helt fritt i forhold til hvilke former de velger så lenge de holder seg innenfor læreboknormalen. Sideformer kan også brukes dersom stilistiske hensyn taler for det.

Teksteavdelingas leder, Nikolai Nelvik, opplyser allikevel at det oppfordres til å velge de vanligste orda og skygge unna de mer spesielle. Det tar kortere tid å lese enkle, dagligdagse ord enn uvanlige ord som kanskje også vil distrahere seeren mer enn de hjelper han.

Teksteavdelinga krever konsekvens i forhold til en del valg. Teksteren må for eksempel bruke bare infinitiv på *–e* eller *–a*, formen *vi* eller *me*, *kjøre* eller *køyre*, i hele teksten. Det skal altså i prinsippet ikke forekomme to former av samme ord i en og samme tekst, dersom ikke spesielle forhold krever dette. Slike spesielle forhold kan være dialektvariasjon, tydelig merking av talefeil, eller at spesielle hensyn må tas i gjengivelse av sangtekst. Når det gjelder forholdet mellom de ulike ordene, kreves det imidlertid ikke konsekvens. Det er ikke sånn at *me* bare skal brukes sammen *a-infinitiv* og *køyre*, *då* og *fyrst*. Selv om teksteren velger å bruke *då*, er han ikke forplikta til å skrive *åleine* og *skåp*.

Teksteavdelinga er opptatt av korrekt syntaks. Det er viktig å fokusere på situasjonen og ikke de orda som står i originalreplikkene. Replikkene skal gjengis slik de ville ha falt på norsk i en tilsvarende situasjon, og da blir det ofte ikke ordrett oversettelse.

Teksterne kan ofte velge den korte varianten av et ord bare fordi denne opptar mindre plass på linja. Nikolai Nelvik (1989:73) skriver:

Et litt spesielt utslag av sparetrangen – tekstens enorme behov for å uttrykke seg med så få bokstaver som mulig – ser vi hos nynorsktekstene som konsekvent unngår avhengighetsformen henne av det personlige pronomenet ho. De bruker den tillatte alternative formen ho, som altså er identisk med nominativformen.

Da gjenstår det å se om dette faktisk stemmer med funnene i tekstene: unngår tekstene lange former eller velger de å skrive om ord og uttrykk for å få plass?

2.3 NRK-tekstenes påvirkningskraft.

Vil språket i NRK påvirke seernes egne språkvaner? Noen mener det. Magne Aksnes skriver i artikkelen ”Talemål, skriftnormal og NRK: ”Norsk rikskringkasting når fram til dei aller

fleste heimar i landet og øver uten tvil ein sterk innverknad på vår språkutvikling. [...] Det er grunn til å tru at NRK virker stadig meir normgivande for oss alle”(Aksnes: 1979:147). NRK er den eneste statsinstitusjonen hvor en del av de ansatte er pålagt å bruke standardtalemål. Dette gjelder for ansatte i nyhetstjenesten og hallo-tjenesten. I andre program kan programleiderne bruke sin egen dialekt. Aksnes reagerer først og fremst på at de aller fleste programleiderne bruker et såkalt moderat bokmål, mens det radikale bokmålet nesten er fraværende. Hva har dette å si for språkernes prestisje?

I artikkelen ”Språkprøve i NRK” (1987) tar Sylfest Lomheim opp språkkunnskapen til de ansatte i NRK. Han siterer blant annet Jens Bjørneboe som skal ha uttalt: ”Mangelen på elementære kunnskaper i morsmålet synes å være en direkte forutsetning for ansettelse i NRK.” Lomheim konkluderer selv med at språkbruken i NRK er ganske god, og understreker at NRKs fremste oppgave jo nettopp er å produsere språk: ”NRK er det norske samfunnets største leverandør av språkvarer”, og språkbruken blir derfor ikke uten betydning.

Er språket i NRKs tekster også med på å påvirke språkvanene våre? Sannsynligvis, ja. Helge Sandøy (2000) skriver om forholdet mellom språknormering og språkbruk: ”Den kollektive språkvanen vår blir i stor grad styrt av få personar – utafor Språkrådet” (s. 198). Senere skriver han: ”Såleis er det ikkje Språkrådet som avgjer språkutviklinga. Språkrådet har avgrensa høve til å styre, men det kan truleg påverke utviklinga” (s. 213). Språknemnder og språkråd kan normere og kodifisere så mye de vil, uten at det får så veldig stor betydning for språkbrukerne, idet de står ganske fritt til å velge selv. Det er bare elever og statsansatte, og altså tekstene i NRK, som er pålagt å bruke rettskrivingsnormalene slik de framstår til enhver tid; andre skribenter som journalister, forfattere og tekstforfattere kan skrive som de vil, med mindre for eksempel redaksjonen har bestemt at de skal følge en bestemt norm. Riksmål har ikke status som offisiell målform i Norge, men det brukes allikevel av svært mange forfattere og bl.a. av avisa Aftenposten.

All språkbruk rundt oss påvirker vår egen språkbruk. Former vi ser hyppig i bruk, vil vi også med større sannsynlighet selv velge enn former som vi sjelden ser. Det er nok ikke for ingenting at riksmålsformen *hverken* brukes av svært mange ennå, selv om den offisielt ble bytta ut med *verken* i 1959. Einar Haugen (1969:20) skriver ganske treffende: ”*Planleggeren spør, men samfunnet rår.*”

Siden NRK-tekstene er blant våre aller mest leste tekster, er det ikke til å komme bort ifra at språket i disse tekstene påvirker. Dersom alle tekstene bruker et nokså homogent språk, vil dette oppfattes som norm av mange, og sjelden valgte former vil da kunne bli oppfattet som avvikende eller feil. Ved at tekstene selv får velge hvilke former de vil bruke

innenfor læreboknormalen, er det åpna for en viss variasjon i språkbruken i tekstene. Min undersøkelse skal altså prøve å kartlegge om denne variasjonen er til stede eller ikke.

Kapittel 3

NYNORSKNORMEN

3.1 Innledende ord og terminologi

Nynorsknormen slik den framstår i dag, er et resultat av 150 års utvikling. Fra Ivar Aasens første utgivelser rundt midten av 1800-tallet og fram til dagens norm. Jeg vil aller først si litt om begrepet *norm*, og her baserer jeg meg stort sett på framstillinga i boka *Språknormer i Norge* (Vikør/Omdal:2002).

En *norm* kan defineres slik: ”Formelle eller uformelle retningslinjer for kva som blir oppfatta som akseptabelt i alle livets forhold. Språknormer fortel oss altså kva som er akseptabelt, dvs. rett, språk” (s.14). Når man snakker om normer, er det vanlig å skille mellom to hovedtyper, nemlig de *internaliserte* og de *fastsatte* (disse begrepene har Vikør/Omdal overtatt fra Vannebo 1980). De internaliserte normene er de normene som vi har i oss, følelsen vi har for hva som er godt og riktig språk. Disse normene utvikles etter hvert i samspill med andre mennesker uten at vi egentlig er klar over det. De fastsatte normene er de ”som blir formelt fastlagde i grammatikkar, lærebøker og ordlister” (s.14). Målet for fastsettelsen av slike normer er at de på sikt skal bli internaliserte hos språkbrukerne. Disse normene kan ha blitt utvikla historisk, og så fastsatt som mønster for riktig språk en eller annen gang av en godkjenningsmakt. En *skriftnormal* er et sammenhengende system av fastsatte normer, og nynorsk og bokmål er to ulike skriftnormaler, med hver sine fastsatte normer for hva som er tillatt å skrive.

Skriftnormalene vi har i dag, er prega av ganske stor valgfrihet innenfor hver av dem. Ofte brukes termene *radikalt* og *moderat* om bokmål, mens det for nynorsk skilles mellom *tradisjonelt* og *umarkert* nynorsk. Tradisjonelt nynorsk er prega av mange former som av den gjennomsnittlige språkbruker blir oppfatta som ”gamle” og arkaiske, for eksempel *boki*, *kvinnor*, *me*, *hev*, *gjeng*, *funni*. Umarkert nynorsk, som få egentlig har definert ordentlig, er en språkform som unngår de mest arkaiske formene, men som heller ikke legger opp til mest mulig tilnærming til bokmål. Det er det imidlertid ikke snakk om fire skriftnormaler. Språkbrukeren kan velge fritt mellom de ulike formene fra moderat og radikalt språk og sette dem sammen som han eller hun ønsker. En skribent kan skrive ”Jenta kastet jakka klokken sju”, men det er nok mer vanlig å skrive enten ”jenta kasta jakka klokka sju” eller ”jenta/piken kastet jakken klokken syv”. Vikør/ Omdal skriver: ”Men ein kan likevel sjå klare tendensar til

at det danner seg uoffisielle normalar basert på formtypar som folk føler ”hører saman” på grunnlag av sine internaliserte former” (s.15). Mer om dette i punkt 3.4.

3.2 Historisk utvikling av nynorsknormen

3.2.1. Ivar Aasens folkespråk og tida fram mot 1900

Ivar Aasen kom i artikkelen *Om vort Skriftsprog* fra 1836 med sin visjon om et nytt, norsk skriftspråk. Han ønska å bygge på de norske dialektene og lage en sammenlikning av dem:

5. Forslag. Det er ikke min hensigt hermed at fremhæve nogen enkelt af vore Dialekter; nei, ingen saadan bør være Hovedsprog, men dette skulde være en Sammenligning af, et Grundlag for dem Alle. Til et saadant at fuldføre, skulde der gøres Ordsamlinger for enhver af Landets større Provindser, med grammatikalske Oplysninger og bestemte Ordforklaringer. Til at forfatte disse, skulde Mænd, som ei blot troede at kunne, men og virkelig kunde Almuesproget, opmuntres. Disse Ordsamlinger skulde indsendes til et Selskab, oprettet af sprogkyndige Mænd, som skulde anstille Sammenligninger og gjøre Udvalg, og efterat saaledes Hovedsproget var bestemt, skulde dette Selskab utarbejde en fuldstændig Norsk Ordbog, med tilsvarende Grammatikk. (sitert fra Longum/Aarnes 1996:25)

Det skulle imidlertid bli slik at Ivar Aasen selv reiste rundt og samla inn dialekttrekk. Han reiste rundt i fire år og besøkte Sør- og Vestlandet, det indre Østlandet, Trøndelag, Nordmøre og Helgeland. Han holdt seg unna de store byene, da han mente at språket her var for sterkt influert av dansk. Arbeidet resulterte i *Det norske Folkesprogs Grammatik* (1848) og *Ordbog over det norske Folkesprog* (1850). Begge disse bøkene var opptegnelser over ulike dialektformer hvor en av dem tilfeldigvis var oppslagsform. Aasen fortsatte å arbeide med stoffet, og i 1864 kom *Norsk Grammatik* i 1873 kom *Norsk Ordbog*. I begge disse har han valgt ut én grammatisk form for hver kategori og én ordform for hvert ord som han mente skulle være rådende i skriftnormalen:

I den hele Sammenstilling af Ordformer og Bøiningsformer bliver det nødvendig at stræbe efter en Eenhed, saa at der ikke bliver oppstillet flere former i Stedet for een, da dette vilde føre Sproget tilbage til Landskapsmaalernes Stilling og saaledes gjøre det vanskelig at lære. En fast og stadig Sprogform er nødvendig til Skriflig Brug [...] Dette medfører da, at en Forfatter maa give Slip paa Enkelte Former, som hans egen Dialekt tilbyder, forsaavidt som disse ikke kunne forenes med den Sprogform, som tilbyder sig ved en prøvende Sammenligning av alle Landskapsmaal. (tillegg til *Norsk Grammatik*, her sitert fra Vinje 1978:141)

Navneendringene signaliserer at han nå så arbeidet som fullført: et nytt **norsk** skriftspråk. Målformen gikk ellers under navnet ”Landsmaal”, og jeg vil derfor omtale det som landsmål.

Ivar Aasen ville lage et språk som var mest mulig samlende for hele landet. Han ville at flest mulig skulle kjenne seg igjen i språket, men samtidig skulle hvert ord bare ha én form. Den formen som var felles for flest dialekter, ble valgt, og hvis dialektforskjellene var store, valgte han den mest utbredte formen. Dersom han kunne velge mellom flere vanlige former, valgte han ofte den som lå nærmest norrønt. I tillegg ønska Aasen at språket skulle være så

rent norsk som mulig, og han ville derfor unngå bruk av fremmedord og lånord. Han var spesielt negativ til de nedertyske lånordene og avviste mange av *an-be-het-else*-ordene.

Selv om Ivar Aasen mente at alle ord burde ha én form av hvert ord, var den eneste som holdt seg helt lojal til Aasen-normalen, Aasen selv. Andre skribenter brukte flere talemålsformer. Aasmund Olavsson Vinje og Steinar Schjøtt brukte mye fra telemålet, Olav Jakobsen Høyem brukte en del fra trøndermål, Werner Werenskiold brukte Seljord-målet og Johan Eberhard Nielsen brukte hallingmålet. Olaus Johannes Fjørtoft mente at alle måtte få skrive sitt eget bygdemål, slik de ble snakket da, og han avviste de etymologiske hensynene.

Aasen mente at denne utprøvinga gjorde landsmålet mer skade enn nytte:

Det retteste og bedste vilde nu være, at enhver som ikke kan komme til rette med en virkelig national Sprogform, skulde afholde sig fra alle videre Forsøg derpaa og derimod skrive Dansk nu som forhen; saa var man dog ialdfald vis paa, at man gjorde mindre Skade. (brev til Høyem datert 10.12.1873, her sitert fra Vinje 1978:194)

Arne Garborg fikk etter hvert avgjørende betydning for landsmålets utvikling, i tillegg til at bøkene hans var med på å øke landsmålets prestisje. Han holdt seg til Aasen-normalen i begynnelsen, men han fant ganske raskt ut at landsmålet måtte moderniseres og forenkles. Det viktigste ankepunktet hans var at landsmålet var for mye prega av vestlandsdialektene. Han mente at dersom landsmålet skulle få gjennomslag i større deler av landet, var det viktig at det tok opp i seg former som stemte bedre overens med dialektene på Østlandet. Spesielt framheva han dialektene i det såkalte ”folkevisedistriktet”, Telemark og Setesdal, dvs. midlandsmålet. Dette var ikke hans egen dialekt.

I siste halvdel av 1800-tallet blir nordmenn et lese- og skrivekyndig folk. Skolelover vedtas og skolebygninger oppføres. *Jamstillingsvedtaket* fra 1885 fastslo at landsmålet skulle sidestilles med det dansk-norske skriftspråket både i skolen og i offentlig administrasjon. Fra 1892 fikk skolestyrene bestemme målform for elevene, og samtidig måtte alle elever lære å lese landsmål. Flere og flere skolekretser gikk over til landsmål som språk i skolen. Men fortsatt hadde man ikke offisielt godkjent en norm for landsmålet. Dette kom 28. juli 1893 da departementet ga den første offentlige godkjenning av en norm for landsmålet. Dette ble gjort ved å stille opp en del bøker som mønster for skrivebruken, men disse hadde ingen ensarta skrivemåte, og man forsto at det var behov for fastere regler.

I 1898 ble det nedsatt en nemnd for å komme med framlegg til fast ortografi for landsmål. Nemnda besto av Arne Garborg, Marius Hægstad og Rasmus Flo. Nemnda delte seg imidlertid i to i synet på hvordan landsmålet burde se ut. Hægstad gikk inn for en modifisert Aasen-utgave der de viktigste endringene var:

- stum *-d*, *-t*, og *-de* i svake verb ble sløyfa: *å kasta – kastar – kastade – kastat → å kasta – kasta – kasta – har kasta*
- stum *-t* ble sløyfa i *auga* (best.form), *anna*, *kva*, *noko*, *fare* (partisipp), men ikke i bestemt artikkel intetkjønn: *huset*

Garborg og Flo ønska å bruke mer fra midlandsmålene, bl.a.:

- kløyvd infinitiv
- *i* og *u* i flertallsendelser og sterke partisipper der Aasen hadde valgt *e* og *o*: *gjester → gjestir*, *klokkor → klokkur*, *funnet → funni*
- sløyfe stum *t* i bestemt form intetkjønn: *huse*

I 1901 godkjente så departementet Hægstad-normalen som offisiell norm for landsmål. I tillegg til de ovennevnte punkter, ble stor forbokstav i substantiv og flertallsbøying av verb nå offisielt avskaffa i landsmål. *Midlandsnormalen* ble imidlertid også godkjent, men som 'sideform', "etla til bruk i folkeskolen i byar eller bygder som maatte ynskja det" (sitert fra Vinje 1978:259), men denne får lite gjennomslagskraft. Begrepet 'sideform' her må ikke forveksles med dagens bruk av begrepet: man sto ikke fritt til å velge ordformer etter eget forgodtbefinnende, men måtte enten følge Hægstad- normalen eller midlandsnormalen, og det gjaldt bare i folkeskoler.

3.2.2 Landsmålet fram mot 1938

Tanken om at de to målformene, landsmålet og det dansk-norske bokspråket, en gang skulle bli til ett felles språk, var allerede lansert på 1800-tallet. Læreren Knud Knudsen, bokmålets "far", skrev i sluttavsnittet i artikkelen "Om Norskhed i vor Tale og Skrift" fra 1850: "Disse to Veje til et virkelig norsk Sprog er forresten kun forskjellige, hva Udgangspunktet og den første Strækning angaar; siden løber de uidentivl sammen." (her sitert fra Gundersen 1967:45). Arne Garborg skrev i 1897: "Det er tydeligvis en Art Forening af de to Sprog, som maa tilstræbes. Den enes Norskhed maa forbinde sig med det andets Kultur. Da staar vi ved Maalet." (her sitert fra Haugen 1969:51) Rettskrivingskomiteen av 1898 mente også at "en tilnærming bør skje der det er naturlig" (Gundersen 1967:65).

Det dansk-norske bokspråket fikk i rettskrivingsreformen av 1907 sitt endelige brudd med dansken, idet det nå ble gjort klart at norsk rettskriving skulle bygge på norsk uttale, og ikke dansk rettskrivning, og det skifta navn til *riksmål*. En rekke av endringene i reformen ble gjort valgfrie hvor man håpte at den "nye" formen etter hvert ville få gjennomslagskraft. Dette klare bruddet med dansken bante også vei for hurtigere tilpasning til landsmålet. I 1908 ble det nedsatt en komité som skulle foreslå endringer i landsmålet. Haugen (1969:53) skriver at komiteen:

[...] foretok den første detaljerte sammenlikning av de to mål og drøftet mulighetene for å redusere skilnaden mellom dem ved gjensidig kompromiss og tilpassing. Deres trykte innstilling fra 1909 var på 185 sider og er av grunnleggende betydning i det videre planleggingsarbeidet for språklig samling.[...] Den sammenligner de to ortografier punkt for punkt, og foreslo endringer som ville bringe de to mål nærmere hverandre.

Komiteens utredning fikk snarlig følge for landsmålet, allerede i en kongelig resolusjon av 10.6.1910 ble en del valgfrie former tillatt brukt i skolene, men ikke i lærebøkene. Dette er den første reformen som helt eksplisitt gjør forskjell på skolearbeid og lærebøker. Reformen gjaldt

- –e i svake hunkjønnsord: *ei jente*, før bare *ei jenta*
- –er og –te i presens og preteritum av verb på –ere: *studerer*, *studerte*, før bøydd med *a*.
- bort med *r* i bestemt form flertall av substantiv: *hestarne* → *hestane*, *bygderne* → *bygdene*, *visorne* → *visone*
- *y* (og *ø*) istedenfor *jo* (og *ju*), 35 eksempelord nevnt, bl.a.: *brjota* → *bryte*, *bljug* → *blyg*, *ljon* → *lyn*.

I 1916 ble det oppnevnt en komité som skulle fremme forslag til en ny rettskriving for begge målformer. Målet for denne komiteens arbeid var: ” Den størst mulige tilnærming mellom vort lands to skriftsprog gjennom en sund, naturlig og lovmæssig utvikling av dem begge ” (sitert fra Haugen 1969:69). For landsmålet besto denne naturlige og lovmessige utviklinga i å ta mer hensyn til de dialektene som Aasen hadde neglisjert, dvs. dialektene på Østlandet. For å gjøre overgangen mellom det gamle og det nye mer smidig ”maa man i overgangstiden nøie sig med at opstille tillatte sideformer”. Man regna altså med at de nye formene i framtida ville vinne fram.

1917-reformen var den første av i alt tre som omfatta både landsmål og riksmål og den første til å bli godkjent av Stortinget. Reformen skilte mellom *obligatoriske* og *valgfrie endringer* for de to målformene, der de obligatoriske, som alle måtte rette seg etter, var moderate og ville trolig bli godtatt ganske raskt, mens de valgfrie var mer radikale, og det var framfor alt her det ble åpna for tilnærming mellom de to.

Endringene i landsmål ble stort sett godt mottatt, og de viktigste endringene var:

Obligatoriske:

- Bortfall av *r* i bestemt form flertall av substantiv: *hestarne* → *hestane*
- Bortfall av stum *d* i en del ord: *heid* → *hei*
- Forandring av vokalen i en del ord: *liva* → *leva*, *styvel* → *støvel*
- Svake hunkjønnsord på –e: *ei visa* → *ei vise*

Valgfrie:

- Infinitiv på –a eller –e
- Bestemt form på –a ved siden av –i i bestemt form entall av hunkjønnsord: *bygda* eller *bygdi*, *sola* eller *soli*

- Flertall på *-er* ved siden av *-or* av svake hunkjønnsord: *viser* eller *visor*

I 1929 får de to målformene nye navn, og fra nå av vil jeg bruke de nye termene: nynorsk og bokmål.

I mellomkrigstida krever skolefolk etter hvert mer klarhet i forhold til bruk av de valgfrie formene. Motstanden mot de radikale endringene, spesielt for riksmål, var stor. I 1934 ble det så oppnevnt en rettskrivingskomité med følgende mandat: "å koma med framlegg om (1) ei tilnærming på folkemålsgrunn millom dei tvo måli i rettskriving, ordformer og bøygningformer. (2) ei avgrensing av den store mengdi av dobbeltformer (obligatoriske – valfrie) som no finst i baa måli" (sitert fra Haugen 1969:95). Da komiteen kom med sin tilråding til ny rettskriving i 1936, ble det klart at av de to mandatene, veide det første tyngst. Når sant skal sies, er vel de to egentlig uforenlige. Nye former som ble tillatt i de to målene, måtte nødvendigvis bli valgfrie til å begynne med. Kritikken mot framlegget var til dels setrke, spesielt fra riksmålshold, og endringer ble gjort. Stortinget behandla saken i flere omganger, og reformen ble vedtatt i begynnelsen av 1938 og skulle tre i kraft fra 1. juli samme år.

3.2.3 1938-rettskrivinga og tida fram mot 1959

Et av arbeidsmålene til komiteen til 1938-rettskrivinga var å rydde opp i forholdet mellom dobbeltformer, obligatoriske og valgfrie. 1938-rettskrivinga innfører derfor et helt nytt system av begrep og forholdet mellom dem. Det skilles nå mellom *hovedformer* og *sideformer*. De fleste ord hadde bare en form, en *hovedform*, og denne blir kalt *eneform*. Noen ord hadde flere former, og disse ble delt i *jamstilte hovedformer* eller *hovedform(er)* og *sideform(er)*. De jamstilte formene ble stilt opp med *el* imellom seg, mens sideformene ble satt i skarp parentes eller hakeparentes [ ] og kalles derfor ofte *klammeformer*. Eksempler:

- Hovedform, enefrom: *hake*
- Hovedformer, jamstilt: *da el då*
- Hovedform og sideform: *sidan [sia]*
- Hovedformer og sideform: *mogleg el mogeleg [muleg]*
- Hovedformer og sideformer: *kviksølv el kvikksølv [kviksylv, kvikksylv]*

Sideformene var tillatt i elevers skriftlige arbeid og andre tekster, mens hovedformene var påbudt i lærebøker.

De viktigste endringene for nynorsk i 1938-reformen:

Bøyning:

- Svake hunkjønnsord ubestemt form får *-e* som hovedform: *ei jente, ei klokke*

- Bestemt form entall hunkjønn og intetkjønn får *-a* som hovedform og *-i* som sideform: *sola* [*sol*], *hus* [*hus*]
- Svake hunkjønnsord flertall får *-er*, *-ene* som hovedform og *-or*, *-one* som sideform: *viser*, *visene* [*visor*, *visone*]
- Infinitiv på *-a* og kløyvd infinitiv blir jamstilte hovedformer mens infinitiv på *-e* blir sideform: *å kasta*, *å vera* el *å kaste*, *å vera* [å kaste, å vere]
- Supinum av sterke verb får hovedform på *-i*, sideform på *-e*: *funni* [*funne*]

Lydverk:

- En del ord med valgfri monoftong eller diftong får diftong som hovedform og monoftong som sideform: *draum* [*drøm*], *høyra* [*høra*]
- En del jamstilte hovedformer med diftong eller monoftong: *død* el *daud*, *sigla* el *segla*
- En del ord får enkeltkonsonant som hovedform og dobbeltkonsonant som sideform: *døma* [*døm*], *gamal* [*gamm*]
- Endring i vokalismen eks: *millom* → *mellom*, *myrk* → *mørk*, *upp* → *opp*

Reformen ble møtt med en god del misnøye både fra målfolk og fra riksmålsbevegelsen. Mange av målfolket mislikte tilnærminga til bokmål og mente at østlandsdialektene hadde fått alt for stor innflytelse. Reformen foreskrev ingen særskilt stil, men det ble ganske fort klart at av de jamstilte formene kunne man velge mellom en radikal og en konservativ form.

Konsekvensene av og videre protester mot den nye reformen ble imidlertid utsatt da Norge ble invadert av Tyskland i 1940 og folket fikk annet å bruke kreftene på. Nazistene oppheva 1938-rettskrivinga og lagde en ny, men denne fikk lite gjennomslag og ble fort fjerna etter krigen. Da Norge igjen ble fritt i 1945, fikk man til fulle se konsekvensene av 1938-rettskrivinga, og motstanden mot samnorsk ble sterkere.

Etter at man i 50 år hadde hatt ulike rettskrivingskomiteer oppnevnt etter ad-hoc-prinsippet, ble det etter krigen fremma ønske om å opprette en permanent, offisiell institusjon for språkrøkt og språkvern. *Norsk språknemnd* ble oppretta i 1951 som et rådgivende organ, som skulle jobbe for fortsatt språklig tilnærming. Nemnda hadde medlemmer fra ulike institusjoner og besto av like mange representanter fra begge målformer.

Men fordi skolebøkene som nå kom ut var i tre varianter: nynorsk, bokmål med radikale former og bokmål med moderate former, ble Språknemndas første oppgave å utarbeide en ny *læreboknormal*. Forlagene mente at 1938-reformen hadde for mange jamstilte hovedformer, og de ønska en fastere læreboknormal. Arbeidet med ny læreboknormal møtte imidlertid samme problem som 1938-reformen: ønsket om både å redusere antallet valgfrie former og å jobbe for tilnærming mellom målene gjennom å innføre nye former i begge mål. Nemnda drev et mer målretta og grundig arbeid enn tidligere komiteer for å se på bruken av de ulike formene i de ulike dialektene. Den nye læreboknormalen ble vedtatt den 3. april 1959.

3.2.4 Læreboknormalen

Innholdet i læreboknormalen gikk ”for det meste ut på justeringer i skrivemåten av enkelte ord og av deres status innenfor normen i begge språkformer. Det går ikke noe samlende prinsipp gjennom normalen, og det var heller ikke meningen, siden språknemnda uttrykkelig benektet at dette var noen ny rettskriving” (Haugen 1969:203). Det var imidlertid en ny rettskrivingsreform med grunnlag i 1938-rettskrivinga. Tilnærming mellom de to målene ble ikke en fanesak i læreboknormalen, men for nynorsk inneholdt den atskillig tilnærming til bokmål. En del av de endringene som ble gjort, spesielt for bokmål, var faktisk i motsatt retning, idet man gjeninnsatte en del tidligere forbudte, konservative former.

Læreboknormalen opprettholder skillet mellom hovedformer og sideformer. Noen av endringene for nynorsk var:

- Infinitiv på *-e* og *-a* blir jamstilte hovedformer, kløyvd infinitiv sideform
- En del former med dobbeltkonsonant blir hovedform og de med enkeltkonsonant sideform: *gammal* [*gamal*], *sommar* [*sumar*]
- Supinum av sterke verb: *-i* og *-e* jamstilte hovedformer: *funni* el *funne*
- Adjektiv på *-leg* får [*-lig*] som sideform

De konservative nynorsktilhengerne mente at læreboknormalen hadde altfor mange bokmålsformer, i tillegg til at man var kritisk til at det fortsatt skulle være et system med så mange ulike former som man mente bare skapte forvirring.

3.2.5 Nynorsk fram mot 2004

Flere så etter hvert at språkdebatten skapte unødige stridigheter for landet. Derfor ble det den 31. januar 1964 oppretta en ”språkfredskomiteé”, også kalt ”Vogt-komiteen” etter formannen, professor Hans Vogt. Komiteen ville prøve å samle alle parter om en fredelig utvikling av begge norske målformer, og samnorsktanken var på vikende front. Komiteen foreslår en avløser for Språknemnda, og dette resulterer i Norsk språkråd, som blir oppretta i 1972. Den viktigste forskjellen mellom Språknemnda og Språkrådet, var at Språkrådet ikke hadde pålegg om å drive med språklig tilnærming mellom de to målformene, i tillegg til at de hadde representanter for de språkpolitiske organisasjonene.

Læreboknormalen er den siste, store rettskrivingsendring som vi har hatt i landet. Etter dette har det bare blitt gjort mindre endringer i begge språk, og ikke samtidig. Dette understreker også at klimaet har endra seg fra en tilnærmingspolitik til en selvstendig utvikling av begge målformer. Unntaket er ved inntak av nye importord: disse skal skrives likt på bokmål og nynorsk.

Utover 1970-årene får vi en oppvurdering av de norske dialektene. Den utløsende faktoren var en kronikk i Arbeiderbladet 1. februar 1973, skrevet av professor Finn-Erik Vinje. Han mente her at skolene burde gi elevene innsikt i det normaliserte talemålet av både nynorsk og bokmål. Målfolket raste, spesielt Norsk Målungdom, og de gikk inn for en oppvurdering av dialektene under slagordet: *Snakk dialekt – skriv nynorsk!* Dette førte da også til at toleransen for bruk av de ulike dialektene økte, før hadde de fleste som flytta fra bygda til byen, lagt om dialekten sin. Men dette førte ikke til en sterk økning i antall nynorskbrukere på landsbasis.

Endringene i nynorsk etter 1959 har for det meste gått på ordforrådet, idet flere ord har blitt tatt inn. Noen av endringene har tillatt mer konservative former, mens andre har tillatt tilnærmingsformer til bokmål. Eksempler på endringer som gjelder hovedformene (henta fra Omdal/Vikør 2002:114):

- 1977: utvida valgfrihet i ca. 40 enkeltord, eks. *truge- true*. Flere tilkommer i 1981, 1982, 1983 og 1985.
- 1981: a) nyregulering for sammentrekning av intetkjønnsord på *-el, -er, -en* og for bøyning av ord på *-um*.
- 1983: *Me* blir jamstilt med *vi*.
- 1984: Adjektiv på konsonantgruppe + *en* får valgfritt *-ene* eller *-ne* i flertall: *hustren – hustrene/hustrne*
- 1985: bøyning etter hovedregelen for adjektiv i intetkjønn på *-en* for adjektivene *gebrokken* og *gedigen*
- 1986: a) Nyregulering av skrivemåte og kjønn for en del verbalsubstantiv på *-ing* og *-ning*.
b) En omfattende nyregulering av fordelinga av *d* og *t* i preteritum og perfektum partisipp av svake verb, eks. *førde – førte* (før bare *førte*).
- 1987: En del ord på *-er* får obligatorisk *-ar*, eks. *mortar*.
- 1991: a) imperativ av a-verb får tre jamstilte former (før hadde normeringa her vært inkonsekvent): eks verbet *kaste*: - *kast!* - *kasta!* - *kaste!*
b) formene *skard, svord* og *urd* blir jamstilte med *skar, svor* og *ur*.

3.3 Nynorsknormen og valgfriheten i dag

Nynorsknormen i dag er formelt delt inn i en læreboknormal og ei vid rettskriving. Begge disse systemene har valgfrihet. I læreboknormalen fins mange jamstilte hovedformer, og i den vide rettskrivinga kan man i tillegg velge mellom mange sideformer. Selv om reformene på 1900-tallet hadde som mål å redusere antall valgfrie former, har antallet bare økt.

I min undersøkelse fra 2002 (Borge 2002:18) kom jeg fram til at rundt 60 % av ordene hadde en eller annen type valgfrihet knytta til seg. Hvor stor del av dette som er sideformer, undersøkte jeg ikke, men jeg vil tro at tallet er ganske høyt. Sideformene kan stort sett

kategoriseres enten som ”tradisjonelle nynorske former”, for eksempel [sylv], eller som ”tilnærming til bokmål”, for eksempel [bilde].

Valgfriheten innenfor rettskrivinga gjelder både i lydverket og i formverket. I lydverket finner vi valgfrie vokaler (*da/då, ønskje/ynskje, låse/læse*), diftonger (*høre/høyre, kjøre/køyre, røst/røyst*) og konsonanter (*ven/venn, hyggjelej/hyggeleg, skuls/skult*), men også noen valgfrie suffiks (adj: *-leg/[-lig], -ig/-ug*) og ei lang rekke enkeltord (*bilde [bilete], gal(en)skap, jubalon(g), trøndersk/trøndsk*).

I formverket finnes valgfrihet i flere ordklasser: substantiv (*ei jente [ei jenta], jenter [jentor], barn/born* (fleirtal), valgfritt kjønn: *ein/eit sekund*), verb (infinitiv på *-a/-e [kløyvd infinitiv]*, supinum av sterke verb på *-e/-i*, presens av sterke verb *[-er]*, veksling i preteritum og supinum mellom d og t: *snørde/snørte, spurde [spurte], snudd/ snutt, arbeidd/arbeidt, levd/levt*), adjektiv (*lita/liti, ope/opi, små/småe*) og pronomen (*han/honom*, obj.form, *vi/me, nokon [noen], somme [sume]*). I tillegg har enkelte ord sammen- eller særskriving (iallfall / i alle fall), noen er med eller uten bindestrek (*skyss-skifte/skysskifte, sydentur/Syden-tur*).

Valgfriheten gjelder også ordforrådet. Det nynorske ordforrådet skal i prinsippet være åpent, og nynorsk (og bokmål) tar stadig inn nye importord. Språkrådet har vedtatt retningslinjer for hvordan de nye ordene skal behandles, i første rekke ønsker man å finne norske avløserord, for eksempel *airbag* → *kollisjonspute*, *frogman* → *froskemann*. Dersom det er vanskelig å finne et godt avløserord og det nye ordet bryter med norsk mønster for rettskriving, kan ordet norvagiseres, det vil si å forandre minst én bokstav slik at ordet blir mer norsk: *scoop* → *skup*, *container* → *konteiner*, *champagne* → *sjampanje*. Den gamle skrivemåten beholdes imidlertid som jamstilt hovedform til den nye, norske formen har fått ordentlig fotfeste, Språkrådet antyder her 20 år.

Bokmålsseksjonen i Språkrådet vedtok på årsmøtet i rådet i 2000 å fjerne skillet mellom læreboknormalen og den vide rettskrivinga, altså å fjerne skillet mellom hovedformer og sideformer. I et brev av 5.12.2000 ber Kulturdepartementet ”Norsk språkråd lage ei utgreiing som nærare drøftar korleis skiljet mellom hovudformer og sideformer eventuelt kan takast bort også i nynorsk” (Norsk språkråd: *Nynorskrettskrivinga*, revidert versjon 2002: 6). Språkrådet utarbeida så *Nynorskrettskrivinga. Utgreiing om og framlegg til revisjon av rettskrivinga i nynorsk. Revidert versjon 31.12.02*. Dette er en gjennomgang av sentrale deler av rettskrivinga med forslag til hvilke jamstilte former og sideformer som bør bevares, og hvilke former som bør gå ut av rettskrivinga. Forslagene er basert på en gjennomgang av normhistorikk og bruksfrekvens i muntlig og skriftlig språk. Mange av de trekkene som omtales i forslaget, er med i min undersøkelse, og jeg vil derfor vise til denne i forhold til

hvilke former som, basert på bruksfrekvens, oppfattes som de ”vanligste”. *Nynorsk frekvensordbok* av Per Vestbøstad gir også pekepinn om hva som i alle fall på 80-tallet, ble brukt som mest ”vanlig” form, og denne er da også brukt som kilde i *Nynorskrettskrivinga*.

Det er ennå ikke gjort noe vedtak om den videre utviklinga av målformene, saken ligger fortsatt til behandling i departementet.

3.4 Begrepet ”nøytralt” eller ”umarkert” nynorsk.

Nynorsk har en fastsatt, offisiell norm med ganske stor valgfrihet, både innenfor læreboknormalen og i rettskrivinga. Men alle undersøkelser jeg har lest og referert til (se kap.1) konkluderer med at valgfriheten ikke blir utnytta i noen særlig stor grad. Lars S. Vikørs gransking av språket hos nynorskforfatterne (1995) viser en tendens til konsolidering av formbruken innen både lyd- og bøyingsverket. Åse Wetås (2001) konkluderer også med at variasjonene i ymse publisert materiale er små, her var det mer ensretting enn mangfold. Hun hadde venta å finne mer variasjon med dialekttrekk i ulike lokalaviser, men disse var nesten helt fraværende.

De store ”normagentene” (term lånt fra *Nynorskrettskrivinga*. 2002 :10ff) i det norske språksamfunnet er ikke Norsk språkråd, men de største tekstprodusentene, nemlig aviser og forlag. ”Aviser, forlag og departement kan ha ’husnormer’, dvs. ei privat eller intern norm som godkjenner berre éi form der den offisielle norma har val” (ibid s. 27). Det er i disse publikasjonene de aller fleste møter skriftspråket, og de formene som her står på trykk, vil få status som ”vanlige”. Her må også NRKs tekster medregnes.

Lars S. Vikør skriver i artikkelen ”Statleg og privat normering i nynorsk” (2003) om ulike typer av ”privat” normering av nynorsk. Her er privat definert som ”ikkje statleg”, men er allikevel en ”samfunnsmessig aktivitet” (s.296). Han deler den private normeringa inn slik (figur 1, s. 297):

	Innanfor off. normal	Utanfor off. normal
Tradisjonalistisk	X	X
Midtline	X	
Dialektnær	X	X
Tilnærmingsretta	X	X

Tabell 1

Han fører opp, som vi ser, fire typer privat normering:

- a) den tradisjonalistiske normeringa, som vil tilbake i retning Aasen
- b) ei retning som prøver å normere mest mulig i midten av det vide formspekteret, i retning av en mest mulig nøytral eller umarkert form (”midtlinjenynorsk”)

- c) den talemålsnære normeringa, som går ut på å legge nynorsken nær talemål som en oppfatter som forsømt, ev. å desentralisere nynorsken i flere regionale varieteter
- d) den tilnærmingsretta normeringa, å legge nynorsken tettest mulig opp til radikalt bokmål.

Venstre kolonne har normering innenfor den offisielle normalen mens høyre kolonne ligger utenfor, og ”berre ’midtlinenormeringa’ må pr. definisjon halde seg innanfor den offisielle normalen” (Vikør 2003: 298).

Denne midtlinjenynorsken anser Vikør som ikke så lite utbredt i det han kaller ”*den nynorske offentlegheita*” (s. 299). Både forlag, med Det Norske Samlaget i spissen, og nynorske aviser har ”jamt vore tilhengarar av den offisielle språkpolitikken og dermed lojale mot den også i formvalet, sjølv om dei har halde att og unngått dei mest radikale formene” (s.300). Dette stemmer bra overens med funnene i de tidligere nevnte undersøkelser. Siden disse aktørene står for en stor del av nynorskbruken, må vel de formene som her velges, karakteriseres som de ”vanligste”. NRKs teksteavdeling har siden 1981 brukt ”*de vanligste formene i læreboknormalen*”, og selv om denne ordlyden i 1999 ble endra til bare ”læreboknormalen”, har jeg fått opplyst av Nikolai Nelvik at tekstene fortsatt blir oppfordra til å velge de ”vanligste” formene. Det er derfor ganske sannsynlig at språket i NRKs tekster vil ligge på denne midtlinjenynorsken, men det gjenstår å se.

3.5 Jamstilte former eller selvstendige ord

I min undersøkelse har jeg tatt utgangspunkt i ordlistas (Hellevik, Alf: *Nynorsk ordliste*) oppstilling og lett etter bruk av de jamstilte hovedformene og eventuelt sideformene, altså de som er stilt opp ved siden av hverandre i ordlista. Ordlista stiller også ofte opp synonymer. Disse står enten i parentes, eks. ”**verken** konj (korkje)” (2002-utgaven), eller etter *jf. – jamfør*, eks. ”**med** konj; *jf* medan” (1993-utgaven). Det er også litt forskjell på de to utgavene i forhold til hvilke ord som står oppført som hva. 1993-utgaven har ”**kvifor** el **korfor**” og ”**hos**; *jf* hjå”, mens 2002-utgaven har ”**kvifor** (korfor)” og ”**hos** el **hjá**”. Dette gjelder stort sett synonyme funksjonsord, men de brukes ofte ikke om hverandre av skribenter, og de faller ofte i to kategorier: en tradisjonell form og en tilnærmingsform. Jeg har derfor valgt å ta med disse selv om de kan ha ulik oppstilling i ordboka.

Men andre ord står også oppført i ordlista med synonymer, og mange av disse faller også innenfor de ovennevnte kategoriene med en tradisjonell og en tilnærmingsform: for eksempel *ansikt* og *andlet*, *begynne* og *byrje*, *bestille* og *tinge*, *skøyter* og *skeiser*. Det ville sprengte denne oppgavens grenser å gå inn og lete etter synonymer med tradisjonell eller

moderne valør, men noen av disse kan det være greit å nevne når jeg skriver om språket i de ulike fjernsynsfilmene.

Kapittel 4

ANALYSE AV MATERIALET

4.1 Innledning

Tekstene jeg jobber med er, som tidligere nevnt, alle tekster til filmer eller tv-serier. Fra 1993 har jeg sju tekster, hvor en har tre episoder, fra 2003 har jeg seks tekster, men her er tilgjengelig fem av dem tv-serier hvor jeg har tekster fra to episoder. Materialet har et vidt spekter av sjangere: detektime, musikal, dramaserie, ungdomsserie, situasjonskomedie og spillefilm. En av seriene fra 2003 ser ut til å være ikke-fiksjon. Fjernsynsfilmene inneholder, naturlig nok, stort sett bare direkte tale. Det skuespillerne sier, skal forestille naturlig dagligtale, og oversettelsen skal gjengi dette på naturlig, norsk språk, slik replikkene ville ha blitt uttrykt på norsk. Dette har nok litt å si for ord- og formvalg. Mange ord og vendinger går igjen i flere av tekstene, og en del av tekstene er korte spørsmål og svar, som for eksempel

– *Får du det av?*

- *Ja, det går.*

og

- *Kan eg prøve han?*

- *Så klart.*

Natur- og dokumentarprogram med opplesning fra et manus vil nok ha et helt annet språk.

4.1.1 De kategoriene som undersøkes

Siden NRK-tekstene i hovedsak består av hovedformer, innsnevres valgfriheten og ulike kategorier ganske mye. De funnene jeg har gjort, fordeler seg på følgende kategorier (med eksempler i kursiv):

4.1.1.1 Formverk

Substantivbøyinga:

- De tre svake intetkjønnsordene *auge*, *hjarte* og *øyre* som kan bøyes etter to ulike mønster:

Mønster 1	Mønster 2
<i>eit auge, auget, auge, auga</i>	<i>eit auga, auga, augo, augo</i>
<i>eit hjarte, hjartet, hjarte, hjarta</i>	<i>eit hjarta, hjarta, hjarto, hjarto</i>
<i>eit øyre, øyret, øyre, øyra</i>	<i>eit øyra, øyra, øyro, øyro</i>

Tabell 2

- Valgfritt kjønn: *ein* eller *ei avtale*
- Valgfri sterk eller svak form: *ei tenest* eller *ei teneste*

- Ulike flertallsformer: *skoa* eller *skorne*, *menn* eller *menner*
- Nasjonalitetsnavn og yrkesbetegnelser på –an/-anar: *sørafrikan* eller *sørafrikanar*, *rabbín* eller *rabbínar*
- Sammentrekning i bestemt form entall og /eller ubestemt/bestemt form flertall: *stempelet* eller *stemplet*

Adjektivbøyinga

- Adjektiv på –et, –ete, –ut: *jålet*, *jålete* eller *jålut*.
- Adjektiv på –a eller –t: *sinna* eller *sint*.
- Adjektiv på –en i intetkjønn: *ope* eller *opi*
- Adjektiv på –ig /-eg: *billig* eller *billeg*
- Adjektiv på –ig /-ug: *vettig* eller *vettug*

Pronomen:

- 3. person entall objektsform: *han* eller *honom*, *ho* eller *henne*
- 1. person flertall subjektsform: *vi* eller *me*
- flertall av *sjølv*: *sjølv* eller *sjølve*
- *begge* eller *båe*

Verbbøyinga:

- infinitiv på –a eller –e: *å kasta* eller *å kaste*
- supinum av sterke verb: *skrivi* eller *skrive*
- verb som kan bøyes som a-verb eller e-verb: *aner* eller *anar*
- valgfri *d* eller *t* i preteritum og supinum: *avslørde* eller *avslørte*, *prøvd* eller *prøvt*
- kort eller lang form i infinitiv: *dra* eller *drage*, *ta* eller *take*
- kort eller lang form i presens eller preteritum: *gler* eller *gleder*, *sa* eller *sagde*
- sterkt eller svakt verb med samme betydning: *kike*, *blåse*
- sterk eller svak form presens: *ber* eller *bed*
- verb med eller uten *j*: *rydde* eller *rydje*, *fremme* eller *fremje*
- verbet *bli* /*verte* som ifølge ordlista kan bøyes:
bli- blir- blei- blitt eller
verte- vert- vart- vorte eller
bli- blir- vart- vorte
- verbet *gi*: *gi/gje(ve)* – *gir/gjev* – *gav* – *gitt/gjeve/gjevi*.

4.1.1.2 Lydverk og ordforråd

Følgende kategorier undersøkes:

- ulik vokal: *da/då, vit/vett, skole/skule, skuld/skyld, først/fyrst*
- diftong /monoftong: *høyre/høre, trøytt/trøtt, daud/død, lauk/løk*
- enkelt / dobbeltkonsonant: *kjøken/kjøkken, kome/komme, ven/venn*
- *j* etter *g* og *k*: *hyggeleg/hyggjeleg*
- ulike konsonanter: *stue/stove, true/truge, eigenleg/eigentleg*
- hyppig brukte enkeltord, en del adverb, adjektiv og preposisjoner: *derfor/difor, der(i)frå, framand/fremmend, her(i)frå, hos/hjå, iallfall/i alle fall, kvifor/korfor, (u)mog(e)leg, mykje/mye, sidan/sia, spennande/spanande, uta(n)for (ev uta(n)lands, heima(n)frå), verken /korkje*
- noen synonymmer: *ansikt/andlet, begynne/byrje, bestille/tinge, besøk(je)/vitje, gjeste, bevis/prov, mens/medan.*
- andre enkeltord: *lege/lækjar, line/linje, miste /misse*
- nyere norvagiseringer (denne er mest aktuell for 2003-tekstene, siden mange av disse ordene ble norvagisert i 1996 eller senere): *service* eller *sørvis*
- bruk av utenlandske ord som ikke står i ordlista: *milkshake, dash, mainstream*

Til slutt vil jeg si noe om bruk av sideformer, muntlig språk og rare ord og eventuelle feil i bøying, staving eller syntaks.

4.1.2 Disponering av analysen.

Jeg har valgt å dele oppgaven i flere deler. Først vil jeg si litt generelt om språket i de ulike tekstene fra 1993 (4.2) før jeg går over til å se på hvert enkelt trekk (4.3) for formverk, lydverk og ordforråd for dem alle. Jeg gjør det samme med 2003-tekstene (4.4 og 4.5) før jeg vil sammenligne funnene fra 1993 med de fra 2003 (4.6) for å se om det har skjedd en endring på disse ti årene. I punkt 4.7 vil jeg ta for meg spørreskjemaene til NRK-tekstene og se i hvilken grad svarene er forenlige med de funnene jeg har gjort i tekstene. Punkt 4.8 handler om indre sammenheng mellom de valgene som er gjort både i tekstinga og i spørreskjemaet. Rekkefølgen på fjernsynsfilmene er bestemt av sendedato. 1993-tekstene er alle innenfor de to første ukene i april, mens i 2003-tekstene er fire datert tidligere samme år og har sannsynligvis blitt sendt i reprise i april.

4.2 Tekstene fra 1993.

Jeg velger her ikke å si så veldig mye om enkelttrekk, og trekk som er felles for dem alle vil jeg heller kommentere i avsnitt 4.3. Se vedlegg 1 og 2 for de enkelte funn.

4.2.1 Derrick

Derrick er en kjent og kjær gjenganger fra fredagskveldens detektime og er en tysk kriminalserie om etterforskerne Stephan Derrick og Harry Klein ved München-politiets mordkommisjon.

Språket i tekstinga plasserer seg innenfor en typisk midtlinjenynorsk. Mange av formene som velges er tradisjonelle, som *skorne*, *åleine*, *skuld* og *høyre*, men mange er også felles med bokmål, som *vite*, *først*, *kjøre* og *komme*. Teksteren holder seg imidlertid ikke alltid til én form av et ord. *Henne* brukes flest ganger, men *ho* dukker også opp. To verb har blanda bøyning: presens *likar* og preteritum *likte*, preteritum *mista* og perfektum *har mist*. Både *da* og *då* brukes, men *då* brukes mest, og bare *åleine* er brukt. *Uta(n)for* brukes også både med og uten *n*. En del av de andre valgene kan nok forklares med teksterens egen dialekt, som når han bruker *skuld* og *vellukka* men *lykkeleg*, og *høyre* men *kjøre*, *død* og *jo*. Andre fellesformer med bokmål er *begynne*, *bestille* og *mens*. Ett engelsk ord er brukt, *party*, sannsynligvis fordi dette ordet også brukes i den tyske replikken.

Ellers er det noen språkfeil og slurvefeil i syntaksen. Alt i alt framstår tekstinga som kanskje litt lite konsekvent, men på en midtlinjenynorsk uten klare tendenser i noen retning.

4.2.2 Ashenden – hemmeleg agent

Dette er en kriminalserie i fire deler, jeg har teksten fra siste episode. Seien er etter alt å dømme engelskspråklig og er basert på forfatteren William Somerset Maughams opplevelser som spion under første verdenskrig.

Språket i tekstinga er ganske gjennomført, og mange av formene går i retning tilnærming til bokmål. Dette gjelder først og fremst vokalene og diftongene, hvor den formen som er lik med bokmål, nesten gjennomgående velges. Også i formverket er dette en trend, bl.a. velger teksteren bøyning med *e* for verb som også kan bøyes som a-verb, og kortformer av verb som kan ha lang form. Andre ord som også er felles med bokmål er *ansikt*, *bestille*, *bevise* og *mens*. For en del ord og former passer ikke denne tilnærmingstendensen, for eksempel bøyes verbet *bli* med *vart* i preteritum, og de mer tradisjonelle formene *siglar*, *lauk*, *kvifor* og *mykje* er valgt.

Språket i *Ashenden* er helt feilfritt. Her fins verken ordfeil, bøyingsfeil eller feil i syntaks/ slurvefeil. De formene som velges, er også brukt helt gjennomført, og språket framstår derfor som konsist og konsekvent med slagside mot tilnærmingsformer til bokmål.

4.2.3 West Side Story

West Side Story er en amerikansk filmmusikal fra 1961. Den handler om to rivaliserende ungdomsgjenger i New York og kjærligheten mellom to unge mennesker fra disse to ulike miljøene, en slags moderne variant av Shakespeares *Romeo og Julie*. Mye av dialogen synges, og teksteren har valgt ikke bare å oversette teksten, men også å gjendikte den på nynorsk slik at den norske teksten også har rytme og rim som gjør at den kan synges.² Dette styrer en del av ord- og formvalget, og det er brukt mange sammentrekninger som for eksempel *jo 'a, by'n* og *himlen*. Det er også brukt en del slang som stilistisk virkemiddel, og mye av dette må jeg se bort fra i min behandling av språket.

Språket i tekstinga ligger også her på et nøytralt plan uten noen klar tendens i noen retning. For vokalene velges *å* i stedet for *a*, mens for *y/ø* velges *ø*. *Høyre, køyre og lauk* velges, men også *løp* og *død*, likeledes *venn* og *bønn*, men *skjøne*, og *påskott* men *skit*. Teksteren velger stort sett konsekvent, med unntak av sangtekster hvor rim og rytme skal stemme, her finner jeg for eksempel både *hjarte* og *hjarta* i ubestemt form entall av substantivet. Her brukes både *ansikt* og *andlet* og *begynne* og *byrje*, så denne teksteren bruker altså disse som rent synonyme ord som man kan veksle mellom å bruke i en og samme tekst. Her brukes også den tradisjonelle formen *medan*.

Det er brukt et par engelske slangord, og det sniker seg inn noen slurvefeil. Men ellers kan man si at denne teksteren har gjort en formidabel jobb med å oversette og gjendikte sangtekstene (selv om dette kan ha vært gjort av andre tidligere), og teksten framstår som ganske konsekvent og midt på treet i nynorsknormen.

4.2.4 Dagboka

Dagboka er en dansk produksjon og ser ut til å være et halvdokumentarisk program for ungdom om rasisme og fremmedfrykt.

Språket her går i litt mer tradisjonell retning. Svake intetkjønnsord bøyes etter mønster 2 og verb som kan være a- eller e-verb bøyes med *a*. Verbet *fly* bøyes sterkt i presens: *flyg*. I lydverket ser vi at vokalen *u* brukes både for *o* og *y*: *skule* og *skuld*, mens *y* velges i stedet for

---

² West Side Story gikk på Det Norske Teatret for en del år tilbake, med tekst av Hartvig Kiran, og teksteren kan ha brukt denne, helt eller delvis.

ø i *ynskje*. Først og *nøkkel* har derimot former med ø. Enkeltkonsonant er valgt i *kome* og *ven*, og *stove* brukes i stedet for *stue*. I tillegg finner jeg noen tradisjonelle former som *or* i betydningen *ut av*, og den korrekte imperativformen *opn* brukes i stedet for den like korrekte *opne*, som vel er mer ”vanlig”. *Korkje* brukes istedenfor *verken*, og *medan* for *mens*.

Dagboka har stort sett korrekt språk, og det har slagside mot en mer tradisjonell stil, men dette er ikke gjennomført for alle språktrekk. Det er egentlig synd at denne teksten er så kort, for det hadde vært veldig interessant å se flere språktrekk fra denne teksten.

4.2.5 Ikkje for jenter

Dette er en engelskspråklig fjernsynsfilm som sannsynligvis er beregna på ungdom. Den handler om ei jente som gjerne vil spille i et band, men guttene vil ikke ha med jenter, så hun kler seg ut som gutt for å få være med.

Språket i denne filmen ligger ganske midt på treet. Svake intetkjønnsord har bare to belegg, det er med –a, men her er det usikkert om det er brukt i entall eller flertall (*Ho har vindauga att. Vi kastar dei inn vindauga*). For verb som kan være a- eller e-verb, fordeler tallet seg jevnt på sju på begge. Ett verb, *like*, har presens *likar* og preteritum *likte*. I lydverket brukes *då* mest, men én gang brukes *da*. *Åleine* har også *å*, men ikke *forklare* og *skramme*. For *i/e* brukes verbet *vite*, men substantivet *vett*. For diftongene velges også ulikt for de ulike ordene: *høyre* men *kjøre*, *trøtt* og *død*. Dobbeltkonsonant brukes ved bokstavene *m* og *n*, men for andre konsonanter er det ingen belegg. *Begynne* og *byrje* er begge brukt, også samformene *ansikt* og *bestille*.

Det er brukt en del engelske ord som teksten nok har syntes var vanskelige å oversette, som *keyboards*, *challenger* og *mister*. Her dukker også to sideformer opp: *eg syntes* og *nå*, som eneste gang for 1993-tekstene. Det er noe småplukk i rettskrivinga, både i bøyning, staving og syntaks.

Språket i tekstinga til *Ikkje for jenter* er stort sett konsekvent og ligger på et midtlinjenivå.

4.2.6 Plenty

Dette er en spillefilm med handling fra krigen og motstandsbevegelsen i Europa, men det er vanskelig å si noe mer nøyaktig om denne, for filmen ser ut til å hoppe en del fram og tilbake i tid og mellom ulike steder. Den er etter alt å dømme engelskspråklig.

Språket her synes også å ligge på et midtnivå. Svake intetkjønnsord bøyes etter mønster 1. Her er det mange adjektiv med mulighet for –ig/-ug, og det er gjennomført brukt

–ig: *lydig, villig, uvetting, vanvitig*. *Henne* brukes som objektsform, men *ho* er brukt én gang, men da på grunn av plassmangel. De verbene som kan bøyes som a- eller e-verb fordeler seg på åtte a-verb og fem e-verb. I lydverket brukes én vokal konsekvent i hvert ord, men ulike kan brukes i ulike ord: *åleine* men *skap*, *føreslå* men *formiddag*, *skuld* men *lykke*. Diftonger brukes i *høyre*, mens *rør* og *død* har monoftong. For enkelt- eller dobbeltkonsonant kommer det litt an på ordet, de fleste har dobbeltkonsonant, men *skjøne* og *skit* har enkelt. Her brukes samformene *begynne* og *bestille*, mens *medan* og *åtak* er mer tradisjonelle former.

Ett engelsk ord er ikke oversatt: *mainstream*, sannsynligvis fordi det er vanskelig å fange opp betydningen med et norsk ord. Språket har noen feil, både i bøyning, staving og syntaks. Språket i tekstinga til *Plenty* ligger også på en typisk midtlinjenynorsk.

4.2.7 Steg for steg

Dette er en amerikansk situasjonskomedie om en barnerik, moderne familie. Både mor og far i huset har barn fra tidligere ekteskap, og mye av handlinga dreier seg om rivaliseringa mellom disse barneflokkene og generelle problem og utfordringer i hverdagen til en familie med tenåringer i huset. Episodene er ganske korte, men jeg har til gjengjeld tre episoder å granske språket i.

Også denne tekstinga plasserer seg i midtsjiktet når det gjelder valg av form- og lydverk. De svake intetkjønnsordene bøyes etter mønster 1: *auge, auga*, og det er mange belegg for adjektiv på –ete/-et/-ut, og alle har –ete: *masete, slimete, sjefete, skrullete*. Verbene som bøyes som a- eller e-verb fordeler seg på åtte a-verb og fire e-verb. Verbet *ane* har presens *anar* og preteritum *ante*. Det velges stort sett kortformer av verb. I lydverket dominerer *ø* over *y* og *å* over *a*, mens det for *u/y* kommer an på ordene: *skuld* og *skulde* men *skyldig* og *lykkelig*. Det er mest diftonger: *høyre, køyre* og *lauk*, mens *død* har monoftong. Monoftong blir også brukt i *ty* i stedet for *tøy*. Det er mest dobbeltkonsonant, men *skjøne* har enkelt. Andre samformer som velges, er *begynne, bestille* og *skøyter*.

Det er brukt noen engelske ord: *dash, milkshake* og *strandparty*, de to første sannsynligvis fordi vi ikke har noe tilsvarende treffende ord på norsk. Det siste, *strandparty*, er et slags hybridord satt sammen av et norsk og et engelsk ord. ”Strandfest” gir antakelig ikke samme virkning.

Det er noen stave- og bøyingsfeil i teksten. Alt i alt framstår språket i tekstinga til *Steg for steg* som konsekvent og ganske nøytralt.

4.3 De enkelte språktrekkene i 1993-tekstene

Nå skal jeg se på språktrekkene for alle tekstene fra 1993 for å se om det utmerker seg noen tendenser. Skjema over beleggene finnes i vedlegg 1 (formverk) og vedlegg 2 (lydverk og ordforråd).

4.3.1 Formverk

Substantivbøyinga:

I de svake intetkjønnsordene har hele fem av sju bøyning etter mønster 1, så her taler vel tallene for seg selv. Det er også denne formen som ligner mest på bokmål, og det er den mest ”tradisjonelle” av tekstene (*Dagboka*) som velger bøyning med –a, -a, -o, -o. I en av tekstene er det usikkert om det er brukt entall eller flertall i *vindauga*.

Når det gjelder substantiv med valgfritt kjønn, er det ikke like lett å trekke en konklusjon. Her er det sannsynlig at teksteren velger det kjønn som er naturlig i hans eller hennes talemål. Av de tolv beleggene av substantivene som kan ha hankjønn eller hunkjønn, har ni hankjønn. Seks av disse slutter på –e, mens tre som slutter på –e, er hunkjønn. Det er altså en overvekt av hankjønn i substantiv på utlyds-e, selv om antall belegg er for tynt til å trekke en klar konklusjon. Det er da også en tendens til at vestlendinger heller mot hankjønn i disse. Ordet *maskin* er både brukt som hankjønn og hunkjønn, dette kan også ha med dialekten å gjøre. I forholdet hankjønn/intetkjønn, kan substantivet *minutt* nevnes. Her brukes bare intetkjønn, og dette er fellesform med bokmål.

For substantiv med sterk eller svak form er det ni belegg, hvor fem har svak form og fire har sterk form. Dette er også for tynt til å kunne se noen tydelig tendens. To av ordene brukes to steder: *teneste* har lik form i begge, mens *skuff/skuffe* har ulik form.

Når det gjelder gruppa med flertall av substantiv, er det lettere å se klare tendenser. *Menn* brukes gjennomgående uten –er, og formen *barn* dominerer over *born*. Dette er klare paralleller til bokmål, men *born* brukes nok mer i dialektene enn *menner*. For flertall av *sko*, derimot, er det den tradisjonelle formen som brukes: *skorne*, og ikke den som ligger nærmest bokmål: *sko – skoa*. En bruker også flertall av *mus* og *lus*, og her velges fellesformene *musene* og *lus*, og ikke de mer tradisjonelle *mysene* og *lyser*.

For nasjonalitetsnavn og yrkesbetegnelser på –an eller –anar, finner jeg bare belegg for den lengste formen: *sørafrikanar*, *puertoricanar* og *rabbinar*, og det er også disse som ligner mest på bokmålsvariantene.

I 1993-materialet er det én forekomst av substantiv med eller uten sammentrekning i bestemt form entall, og her er formen med sammentrekning valgt: *fengslet*.

Adjektivbøyinga:

For adjektiv på *-et/-ete/-ut* er også tendensen hel klar: det er formen på *-ete* som dominerer: *pysete, sølete* og *masete*. En tekster har valgt *klosset*, men det er altså ingen belegg for *-ut*, den tradisjonelle, nynorske formen, så her velges helt klart formene som er felles med bokmål.

Adjektiv på *-a / -t* har få belegg, men *sinna* brukes av to og *sint* av én. Det er nok her sannsynlig at de to formene tillegges ulik stilistisk verdi, *sinna* oppfattes nok langt mer ”muntlig” enn *sint*, og grunnen til at den velges av to tekster kan være at den derfor egner seg bedre i gjengivelse av muntlig dialog.

Adjektiv på *-en* i intetkjønn har to belegg, og begge tekstene har valgt formen med *-e, ope*, og denne er også mer dialekt- og bokmålsnær enn den tradisjonelle *i*-endinga.

Alle adjektiv på *-leg* i nynorsk har sideform på *-lig*, men få har jamstilte hovedformer. Adjektivet *billeg/billig* har det, og i tekstene fra 1993 finner jeg bare formen *billig*, og denne er lik med bokmål. En del adjektiv har valgfri ending på *-ig* eller *-ug*, og i materialet brukes bare former med *-ig*: *fyldig, lydig* og *villig*. Den tradisjonelle *u*-en velges altså også her bort.

Pronomen:

For de personlige pronomenene er tendensen helt klar: alle velger den formen som er felles med bokmål. I tredje person entall objektsform brukes bare *han*, mens *henne* er førstevalget til alle. *Ho* dukker opp i tre av tekstene, men bare en eller to ganger, og det skyldes plassmangel et par av stedene, men ikke alle. For første person flertall subjektsform velger alle *vi*. Flertall av *sjølv* er det bare ett belegg for, og her er *sjølve* valgt, dette er da også mer entydig idet flertall da markeres tydeligere. Når det gjelder forholdet mellom *begge* og *båe*, velger fem tekster *begge*, også denne er felles med bokmål.

For å oppsummere: pronomenbruken er stort sett helt lik i alle tekstene fra 1993, med unntak av de tre tekstene med enkelte forekomster av *ho* som objektsform, og det er fellesformene med bokmål som brukes.

Verbbøyinga:

Også i verbbøyinga følger mange av tekstene de samme mønstrene. Alle velger infinitiv på *-e*, og alle har *-e* i supinum av sterke verb. Den tradisjonelle *a*- infinitiven og supinum med *-i* har måttet vike. En del verb kan bøyes som *a*-verb eller *e*-verb, og her kan det ofte være dialekten som avgjør. En av tekstene velger konsekvent *a*, det er den som har teksta *Dagboka*, mens *Ashendens* tekster velger bare *e*. Ellers fordeler de andre seg ganske jevnt

over de to variantene, det kommer an på verbet. Tre av tekstene bruker såkalt blanda bøyning, altså *–ar* i presens men *–te* i preteritum.. To tekstene bruker *likar* men *likte*, en *anar* men *ante*, en *mista* men *har mist*. De to første er nok mer akseptable enn den siste varianten. Blanda bøyning er ellers vanlig i dialektene på Sørvestlandet.

Når det gjelder forholdet mellom *t-d* i preteritum, gjelder dette i mitt materiale verb med lang vokal og utlyds-r i stammen. I tekstene fra 1993 finner jeg bare tre slike verb: *lurte*, *kjørte* og *rørte*, og her er formen med *t* brukt. Denne er felles med bokmål. For vekslinga *t-d* i supinum er det flere funn. Verbene deler seg her i tre grupper: 1) kortverb og en del verb med diftong: *–dd* eller *–tt* i supinum, 2) alle verbene med valgfri kort eller lang form i infinitiv, men og andre: *–dt* eller *–dd* i supinum, 3) en gruppe med bl.a. stammeutlyd på *–v* og noen med diftong: *–d* eller *–t* i supinum. Alle disse tre typene er representert i 1993- materialet, og alle har brukt formene med *d*: 1) *budd*, *spreidd*, 2) *fødd*, *nøydd*, *arbeidd*, *gledd*, 3) *levd*, *leigd*.

En del verb kan ha lang eller kort form i infinitiv, i 1993-tekstene finnes *by(de)*, *la(te)*, *be(de)*, *dra(ge)*, *ta(ke)*, *tø(ye)*, *ska(de)* og *li(de)*. Alle velger kortformen *by*, *la*, *be*, *dra*, *ta* og *tø*, mens for *skade* og *lide* brukes den lange formen. Dette reflekterer nok også den reelle bruken av verbene i dialektene. De to sistnevnte har bare én forekomst hver, så noe allment trekk er et vel vanskelig å konkludere med her. Jeg vil tro det for disse er mer entydig å bruke den lange formen, *li* har flere andre betydninger, og *ska* er også litt avstikkende. For de andre har det vært valgfritt mellom kort og lang form siden 1938. Nå er nok den korte formen langt mer vanlig, både i bokmål og nynorsk, de lange formene er litt arkaiske i begge målformer.

Noen av verbene har også lang eller kort form i presens. I materialet fra 1993 finnes *gle(de)r*, *rå(de)r*, *ska(de)r*, *torer/tør*, *kle(de)r* og *blø(de)r*. De fleste av disse opptrer bare en gang, og her er det forskjell fra det ene verbet til det andre. *Rår* og *blør* har kort form, *skader* lang form, mens én bruker *tør* og en annen *torer*. To av verbene har flere belegg: *gle(de)r* brukes med kort form av én og med lang av en annen, *kle(de)r* brukes med kort form av to.

I preteritum kan verbene *seie* og *la(te)* ha lang eller kort form: *sa(gde)* og *la(gde)*. Alle tekstene velger her den korte varianten, og disse er nok mest brukt ellers også, også i bokmål. De lange har noe ”dansk” over seg, og jeg kan ikke huske å ha sett dem på trykk i nynorske (eller nyere bokmåls-) tekster.

Et par verb kan ha sterk eller svak form i presens, i materialet mitt fins *ber/bed* og *flyr/flyg*. Det svake *ber* brukes av tre tekstene, mens for *flyg/flyr* velger to den sterke formen *flyg*. Her er det altså forskjell på verbene, den sterke formen *bed* og den svake formen *flyr* er ikke valgt av noen.

Så til verbet *gi/gje(ve)*. Formen *gi* var sideform fram til 1959, og ble da oppgradert til jamstilt hovedform, og denne formen er i 1993- materialet enerådende. I seks av tekstene er verbet med, og alle tekstene bruker *gi*, *gir* og/eller *gitt*.

Også verbene *bli/verte* viser en nokså lik praksis blant tekstene. Skjematisk satt opp finnes disse variantene:

film / verbtid	infinitiv	presens	preteritum	supinum
Derrick	bli	blir	vart	blitt
Ashenden	bli	blir	vart	
West Side Story	bli	blir	vart	blitt
Dagboka		blir/vert	vart	blitt
Ikkje for jenter	bli	blir	vart	blitt
Plenty	bli	blir	vart	blitt
Steg for steg	bli	blir	vart	blitt

Tabell 3

Alle tekstene har verbet, men alle har selvfølgelig ikke brukt det i alle tempus. Ingen bruker formen å *verte*, og i presens bruker de fleste *blir*. En av tekstene har både *blir* og *vert*, men de brukes i ulik kontekst: *vert* brukes når et adjektiv kommer etter: ”*mor vert sur*”, mens *blir* brukes ellers. I preteritum bruker alle tekstene *vart*, så her er det tydelig at blanda bøyning er det vanlige. I supinum velger seks tekstene *blitt*, så her er det litt hummer og kanari, egentlig. Ifølge ordboka skal man ikke bruke både *vart* og *blitt*, da skal det være *vart – vorte/vorti*. Men det er kanskje en tradisjon for denne vekslinga. To av forfatterne fra 1970-åra i Vikørs undersøkelse (1995) bruker også *bli – blir – vart – blitt*, og det kan se ut som det er denne som dominerer i tekstene fra 1993. Den eneste som bruker *vert*, er teksten av *Dagboka*, og også for de tidligere nevnte trekkene skiller denne seg ut litt mer i tradisjonell retning.

Noen verb kan ha sterk eller svak bøyning med lik betydning, og i tekstene bøyes *be* sterkt av to, mens *blåse*, *stupe*, *tilby* bøyes svakt. Én bruker den tradisjonelle preteritumsformen *heitte*. Men også her er materialet for tynt til en klar konklusjon. Verb med eller uten *j* er representert med tre verb: *rydde*, *rygge* og *fremje*. De to første brukes gjennomgående uten *j*, det siste med. Grunnen til at det er så få belegg her, er at de fleste *j*-løse verbene er sideformer.

4.3.2 Lydverk og ordforråd

Vokaler:

a/e: Her er det to belegg for ordet *jern*, og det er fellesformen med bokmål som brukes, men materialet er litt for tynt til å kunne si noe generelt.

a/å: Her ser det ut til å være en klar sammenheng mellom bruken av *a* eller *å* i ordene *da/då* og *aleine/åleine*: seks velger *å*, *då* og *åleine*, bare én *a*, *da* og *aleine*. Ordet *enda/endå* følger det samme mønsteret. Tre av dem som bruker *då*, har også en eller to forekomster av *da*, men dette ser ut til å være en glipp. Å-dominansen i *då* og *åleine* er imidlertid ikke noe klart overførbart mønster til de andre ordene i materialet, for her brukes nemlig bare *a*: *forklare*, *skramme* og *skap*. Forholdet mellom *forklare* og *forklære* er ikke helt entydig formulert i ordlista, her skilles det ikke mellom ulike betydninger. Noen vil nok hevde at *forklære* brukes i mer religiøs betydning av ordet, mens *forklare* er synonymt med *vise*, *demonstrere*, *instruere*, og det er i denne betydningen at ordet brukes i materialet. Det kan være dette som er bakgrunnen for at *forklare* velges. Det er uansett tydelig at her kommer det helt an på ordet, og da kan det være både dialektthensyn og tilnærming til bokmål som avgjør, for alle variantene med *a* er like i bokmål.

e/i: De ordene som er brukt i materialet, er *vite/vete*, *vit/vett* (*vete* i sammensetning), *segle/sigle* og *dessverre/diverre*. I seks av tekstene brukes verbet *vite*, mens for substantivet kommer det an på om det er sammensatt eller ikke. To bruker *samvit*, en *medvit* og *vit*, *uvettig*, og *vanvitig*, mens de tre siste bruker *vett*. Her er det overvekt av *i* i sammensetning mens *e* dominerer i *vett*. Det er bare én forekomst av *siglar*, og den samme teksten velger *vite* og *samvit*. Fire tekster bruker fellesformen *dessverre* i stedet for den mer tradisjonelle *diverre*, mens én skriver *di bedre* og *di lengre*. Én tekst bruker derimot *dess før*.

o/u: Denne varianten er først og fremst representert ved substantivet *skule/skole*, som er brukt av fire tekster. Tre velger *skole*, én *skule*. Ikke helt overraskende er det *Dagbokas* tekster som bruker den mer tradisjonelle formen. Det er også en forekomst av *knupp* i stedet for *knopp*.

o/ø: Her er også utvalget av ord for tynt til at noe mønster kan ses. Fellesformene *strøk* og *tørste* brukes i stedet for de tradisjonelle *strok* og *torste*. I *Plenty* brukes både *føreslå* og *formiddag*, og her ser det derfor ut til at det kommer an på ordet hvilken vokal som velges.

u/y: Her er det mange belegg, og alle tekstene er representert med minst ett ord. Det er først og fremst ordene *skuld/skyld* og *lukke/lykke* som er mye brukt. For det førstnevnte (i betydningen ”ansvar”) bruker seks *skuld*, og én *skyld*, mens en av dem som valgte substantivet *skuld*, også bruker adjektivet *skyldig*. Fire av tekstene bruker *lykke(leg)*. En av disse bruker også adjektivet *vellukka*, men jeg vil tro dette er en glipp. Her er det imidlertid

helt klart at det er selve ordet som avgjør. Den tradisjonelle formen vinner for *skuld*, mens *lykke(leg)* vel er mer en tilnærming til bokmål. Det kan også tenkes at *lukke* unngås for å hindre at substantivet forveksles med verbet *å lukke*, som også er felles for bokmål og nynorsk.

u/ø: Det var ønskelig å kunne finne bruk av *søndag/sundag*, men dette forekommer ikke i tekstene fra 1993. Et annet ord er derimot med, *tønne*, og her er tilnærmingsformen til bokmål valgt.

y/ø: Her er det helt klart den bokmålsnære *ø* som dominerer. Den brukes av alle sju i ordet *først*, mens i *ønskje/ynskje* bruker seks formen med *ø*, én den med *y*, ikke helt uventa er dette teksteren av *Dagboka*. Andre ord som brukes av to eller tre av tekstene er *løgn*, *nøkkel*, *hjørne* og *tørst*, og alle bruker formen med *ø*, som er felles med bokmål.

æ/å: Verbet *låse* brukes av tre tekstere, denne formen er felles med bokmål. En bruker substantivet *forrådar*³, også denne vokalen er felles med bokmål. Det ser altså ut til at samformene med bokmål velges, men beleggene er litt for få.

y/jo og y/ju: Disse er først og fremst representert ved substantivene *lys* og *lyd* og verbet *lyge*, og alle (tre) bruker her formen uten *j*, altså samformer med bokmål.

Diftong/monoftong:

ø/øy: Alle tekstene har med ett eller flere ord i denne kategorien. Alle bruker ordet verbet *høre/høyre*. Seks bruker formen med diftong, én den med monoftong. Av de som skriver *høyre*, skriver to også *køyre*, mens to bruker *kjøre*. Den som skriver *høre*, skriver også *kjøre* (Dette *Ashenden*, som jeg tidligere har nevnt, den som ligger nærmest bokmål). Her velger altså to bare diftong, en bare monoftong og to velger ulikt for ulike ord. For *høre/høyre* dominerer diftongen, for *kjøre/køyre* monoftongen, men to av tekstene har ikke forekomst av *kjøre/køyre*, så da er det vanskelig å trekke noen klar konklusjon. To andre ord er også brukt med monoftong: *trøtt* og *rør*, men disse kan ikke sammenliknes og må derfor bare få stå uten videre kommentar.

---

³ Lars S. Vikør skriver til meg i en e-post at *forrådar* er en ubrukkelig form og at den vil unngås av skribenter. Dette har jeg imidlertid ikke funnet noen andre belegg for å påstå, men i *Nynorsk frekvensordbok* brukes den heller ikke, men her er det da også få belegg for ordet i det hele tatt. Vikør skriver at *svikar* heller velges enn *forrådar*.

ø/au: Her ser det også ut til at det er selve ordet som avgjør om det skrives med eller uten diftong. Alle sju bruker *død*. Formen *daud* oppleves sannsynligvis som ikke helt passende for bruk om mennesker (som filmene stort sett handler om), så det er nok derfor denne foretrekkes. En bruker *døv* med monoftong. *Lauk* brukes derimot med diftong av tre tekstere, også av den som valgte monoftong i *kjøre* og *høre* (*Ashenden*). En tekst har substantivet *løp* med monoftong.

o/au: Denne kategorien er representert ved to småord, nemlig *jo/jau* og *øg/også/au*, og her kommer det an på ordet hvilke former som er i bruk. Tre tekstere bruker *jo*, mens to bruker den mer tradisjonelle *jau*. For det andre ordet, er to av variantene i bruk, og det er formene med monoftong, *øg* og *også*, og begge disse er felles med bokmål. Fire av tekstene bruker begge disse, mens to bruker bare *øg* og én bare *også*. Den tradisjonelle formen *au* er ikke brukt av noen av tekstene

Konsonanter:

Enkelt- dobbeltkonsonant:

Det er en del belegg for konsonantene *k*, *m*, *n* og *t*. Det er litt forskjellige tendenser for de ulike konsonantene. Konsonanten *k* er representert ved *kjøkken* og *møkk*, alle med dobbeltkonsonant. Det er dessverre for få belegg til å kunne si noe bastant, og *Dagboka* har ingen av disse ordene, det er egentlig litt synd.

Alle tekstene bruker *komme/kome*. Seks bruker *komme*, en *kome*, ikke helt uventa er det teksteren av *Dagboka*. Én tekst har adjektivet *usømmeleg* med dobbeltkonsonant. I denne kategorien må også bestemt form entall og ubestemt/bestemt form flertall av substantiv på *-dom* og *-lem* regnes med. I tekstene fra 1993 brukes ord med disse av tre tekstere, og alle bruker dobbeltkonsonant: *fridommen*, *løyndommar* og *medlemmen*. Heller ikke her har *Dagboka* noen belegg.

For konsonanten *n* bruker alle tekstene substantivet *ven/venn*. Her bruker seks *venn*, mens én, teksteren av *Dagboka*, bruker *ven*. Verbet *skjøn(n)e* brukes av tre (ikke *Dagbokas* tekster), og her bruker alle formen med enkeltkonsonant. To bruker substantivet *bønn* med dobbeltkonsonant, så her er det helt klart det enkelte ordet som avgjør.

Den konsonanten som viser størst variasjon i bruk, er *t*. Her kommer bruken av enkelt- og dobbeltkonsonant helt klart an på ordet. To tekstere bruker *skit* men *påskott*, én bruker *forskot* og *vonbrot* men *kjøtt*.

Én bruker også ordet *ressurs* med dobbeltkonsonant. Dette ordet stiller i en litt annen kategori enn de andre ordene. Det er resultat av et ønske om skandinavisk samordning av en del fremmedord i 1984, og man valgte da å innføre *resurs* som en fellesform (Språkrådet ville gjøre denne til eneform, men Departementet gjorde det valgfritt). *Ressurs* er uansett den formen som dominerer i dag.

Andre konsonanter:

Når det gjelder *j* etter *g* og *k*, er dette bare representert med ett ord i flere tekster, nemlig *hyggeleg*, og her bruker alle formen uten *j*. Det er en forekomst av substantivet *ønske*- i en sammensetning, men det lave tallet belegg, skyldes at mange av de *j*-løse formene er sideformer.

Av andre forhold rundt konsonantene, er det egentlig bare snakk om enkeltord, og dermed ikke så mye å si. To tradisjonelle varianter velges: *stove* er brukt av to tekster, *truga* av én, og dessuten velges *eigntleg* av tre, de andre variantene er altså ikke brukt i 1993-tekstene (*stue*, *trua*, *eigenleg*).

Enkeltord:

Enkelte småord dukker opp i mange av tekstene, derfor er det lett å sammenlikne formene. Dette gjelder framfor alt en del adverb, noen adjektiv og to preposisjoner. Også her viser funnene at tekstene stort sett velger de samme formene:

• <i>derfor</i> 4	<i>difor</i> 0	
• <i>derfrå</i> 3	<i>derifrå</i> 1	
• <i>framand</i> 2	<i>fremmend</i> 0	
• <i>herfrå</i> 4	<i>herifrå</i> 0	
• <i>hos</i> 5	<i>hjá</i> 0	
• <i>iallfall</i> 3	<i>i alle fall</i> 0	
• <i>kvifor</i> 6	<i>korfor</i> 0	
• <i>(u)mogleg</i> 5	<i>(u)mogeleg</i> 0	
• <i>mykje</i> 7	<i>mye</i> 0	
• <i>sidan</i> 5	<i>sia</i> 0	
• <i>spennande</i> 3	<i>spanande</i> 0	
• <i>utanfor/lands</i> 4	<i>utafor/lands</i> 0	<i>begge</i> 1
• <i>verken</i> 1	<i>korkje</i> 0	

Noen av disse kan kanskje forklares med at én form tar mindre plass enn en annen, for eksempel *iallfall* med sammenskriving, men òg *mogleg* og *herfrå/derfrå*. Ellers er det interessant at det er den lange og tradisjonelle formen *mykje* som velges av alle, framfor

tilnærmingsformen *mye*. For adjektivene *spennande/spanande* og *framand/fremmend* hadde jeg kanskje venta at formene med lik vokal og dobbeltkonsonant ville følge hverandre, men dette er ikke tilfellet, to av tekstene bruker *spennande* men *framand*. Den tradisjonelle formen *kvifor* holder stand, mens *korfor* ikke velges. For *difor/derfor* har imidlertid samformen med bokmål seira. Det er få belegg for *verken/korkje*, men én skriver *verken*, og det er også den teksten med mest tilnærming til bokmål (Ashenden).

Så over til gruppa med noen få ord som er brukt av flere tekstere og som har et synonym som enten er mer tradisjonelt eller likt bokmål. Jeg hadde venta at disse ordene ikke brukes om hverandre, men noen tekstere oppfatter dem som synonymer og bruker dem som det. To tekster har med substantivet *ansikt*, mens én tekst har både *ansikt* og *andlet* (Dette er *West Side Story*, og her er de to brukt i vanlig dialog og har ikke noe med rim å gjøre). For verbene *byrje/begynne* vises samme tendens, to tekstere bruker dem om hverandre, som synonymer, mens tre bruker bare *begynne*. Fem tekster har verbet *bestille*, ingen bruker det mer tradisjonelle *tinge*. En skriver *besøkje* i stedet for *vitje*, *gjeste*, mens for ordet *(i)mens/(i)medan* bruker to samformen *mens* og to den tradisjonelle *medan*. Andre ord som kan nevnes i denne gruppa, er samformen *skøyter* og de mer tradisjonelle *or* (i betydningen *ut av*) og *åtak*. De kanskje noe ”uglesette” *be-ordene* i nynorsk brukes i hvert fall en del i NRKs tekster.

Så over til restgruppa med enkeltord. Det første en kan si noe om, er *døgn/døger*. Tre av tekstene bruker ordet, og alle velger tilnærmingsformen *døgn*, også teksteren til *Dagboka*. Ellers fordeler disse ordene seg i litt ulike kategorier, blant annet kort/lang form, særskriving/sammenskriving, ulik konsonant og innskuddsvokal eller –konsonant. *Lommetørkle(de)* og *handkle(de)* brukes av tre tekstere med kort form. For sammenskriving/ særskriving velges her bare sammenskriving, men det kan være av plasshensyn: *nattog*, *villeie*, *forresten* og *sjekkonto*. Yrkesbetegnelsen *lege* brukes av to tekstere, ingen bruker den mer arkaiske *lækjar* eller formen *dokter*. De andre enkeltordene på lista opptrer bare en gang, og det er derfor lite vits i å si så mye om dem. Men flere av dem, bl.a. *mareritt*, *pønske*, *brud*, *godteri* og *lengsel*, er fellesformer med bokmål.

Bruk av engelske ord og annet:

Nå hadde ikke den store norvagiseringsbølgen av engelske lånord satt inn ennå i 1993, så her er det ikke så mye å si. Formen *nevrose* er valgt i stedet for *neurose*, *puertoricanar* blir skrevet med *c* og ikke *k*. Sistnevnte kan være gjort for å ”stemme overens” med særnnavnet *Puerto Rico*, som ikke kan skrives med *k*. Fem av tekstene har ett eller flere rene engelske ord

som ikke står i ordlista, men disse er sannsynligvis med fordi teksteren ikke har funnet et tilsvarende norsk ord med samme betydning, samt at disse engelske ordene vil være lette å forstå for de fleste seerne: *party, degos, boom, keyboards, mister, dash, milkshake, mainstream*. Det er også interessant å merke seg at én tekst har med et nytt norsk avløserord, nemlig *platepratar* i stedet for det engelske *dj* (*discjockey*).

Det er lite bruk av muntlige ord og vendinger i 1993-materialet, med unntak av *West Side Story*, hvor det er mye på grunn av rim og rytme i sangtekstene.

Ellers er det noen tekster som har noen ord- og bøyingsfeil, men det er ikke mange av dem. Fire av tekstene har noen rene ”slurvefeil” i syntaksen, der bokstaver eller ord ”glemmes”, ord gjentas eller staves feil.

4.3.3 Sammenfatning 1993-tekstene

Jeg mener jeg er på ganske trygg grunn når jeg slår fast at tekstene fra 1993 alle holder seg godt innafor en typisk ”midtlinjennorsk”. Det er størst likhet i formvalget, mens i lydverk og ordforråd er det litt større forskjeller, men disse går egentlig ned på detaljnivå for hvert enkelt ord. To av tekstene viser en liten tendens til å trekke ut til sidene, spesielt i lydverk, men også litt i formverk: *Dagboka* i tradisjonell retning og *Ashenden* i retning av noe mer tilnærming til bokmål.

4.4 Tekstene fra 2003

4.4.1 Ungkarsreiret

Dette er en britisk, humoristisk serie med ganske korte episoder om en gjeng unge gutter som bor sammen. Den store utfordringa for teksteren her, er guttenes noe merkelige ordforråd. De lager åpenbart en del ord selv, som *megaspy, hiz-hus, gizz-odt, hop-a-tor* og *bionisk*. Det kan se ut som teksteren her lar ordene stå delvis eller helt som de er i originaldialogen, og det er kanskje like greit. Serien har episoder på sirka 20 minutter og er full av kjappe replikker.

Språket i *Ungkarsreiret* ligger ganske midt på treet. Svake intetkjønnsord bøyes etter mønster 1. Verbet *bli* bøyes med *blir, blei* og *blitt*. De verbene som kan bøyes som a- eller e-verb, har overvekt av bøyning med *e*, ni mot én. Det er bare verbet *trylle* som bøyes med *a*. Teksteren bruker imidlertid også det mer tradisjonelle verbet *gje*. I lydverket velges *a* gjennomført for *å*: *da, aleine, forklare* og *skap*, og teksteren bruker *y* i stedet for *u* i *skyld* og *skyldig*. Diftong er valgt i *høyre*, monoftong i *død*. For enkelt- og dobbeltkonsonant kommer det an på ordet: her er *kjøken, kikk* og *venn*. Her er *byrje* brukt i stedet for samformen *begynne*, mens fellesformene *bevise, mens* og *sjalu* også er valgt.

Det er noen nyere importord her, *champagne* og *hit* beholder sin opprinnelige form, mens *jus* har norsk skrivemåte. *Juice* ble norvagisert til *jus* i 1979, men den nye skrivemåten har slått ganske dårlig an, men her velges den altså.

Språket er stort sett feilfritt. Tekstene til *Ungkarsreiret* ligger godt innenfor en midtlinjenynorsk med noen tradisjonelle former og noen tilnærmingsformer.

4.4.2 Thieves

Dette er en slags kriminalserie om en mann og ei dame som jobber som profesjonelle ”tyver”. De har en oppdragsgiver som sender dem jorda rundt for å stjele, ofte tilbake, en ting eller sågar et menneske. Det ligger mye humor i replikkene her.

Thieves og *Ungkarsreiret* har samme tekster. Det er bare disse to seriene som har tekstens navn oppgitt i teksten, så her er jeg altså sikker. Jeg velger allikevel å snakke om disse som to ulike tekster. Veldig mye av det jeg skrev om språket i *Ungkarsreiret*, stemmer også for språket i *Thieves*, men her får man i tillegg andre kategorier representert, bl.a. mange verb som kan være lange eller korte. Det er stort sett de korte variantene som brukes.

I lydverket ser vi at *ø* velges gjennomgående for *y* i *ønskje*, *først*, *løgn* og *nøkkel*, og *høyre* ledsages av *køyre*. I ordene *død*, *løk* og *bønner* brukes monoftong. For enkelt-dobbeltkonsonant tilkommer to ord med *m*, og begge har dobbeltkonsonant: *komme* og *løyndommar*. I *Thieves* brukes også den litt mer tradisjonelle verbet *truga* (preteritum) i stedet for *trua*. Her brukes også samformen *besøk*.

Ellers får vi eksempler på to ord til som har mulighet for norvagisert skrivemåte, men disse beholder den gamle: *service* og *celle*. Språket i *Thieves* er helt konsekvent i ord- og formvalg, men det har sneket seg inn et par skrivefeil.

4.4.3 Tucker

Tucker er en amerikansk spillefilm om en mann som utvikler og bygger biler i tida rundt andre verdenskrig. Han har store drømmer og geniale forslag, men bukker under i konkurransen mot de store fabrikkene.

Språket i *Tucker* ligger noenlunde midt på treet. I bøyingsverket ligger det svært nære *Thieves* og *Ungkarsreiret*. Her er svake intetkjønnsord bøyde etter mønster 1, og det er overvekt av e-bøyning i verb som også kan bøyes som a-verb. Formen *gje* blir brukt og *bli* bøyes med *blir* og *blei*.

I lydverket brukes *da* og *aleine*, *skyldig* og *lykke* og *ønskje* og *først*. Diftongen *øy* brukes i alle ord: *høyre*, *køyre* og *trøyst*, men *død* har monoftong. Når det gjelder enkelt-

/dobbeltkonsonant, kommer det også her an på ordet: *kjøken, venn, skot* og *brot*, mens både *komme* og *kome* er brukt, begge i infinitiv, sistnevnte bare en gang, og her ser det ut til at det er plassmangel som har skylda, for en *m* tar ganske stor plass på linja. Ellers er de mer tradisjonelle *andlet* og *byrje* brukt, men også samformene *beundre, besøk* og *bevis*.

Av nyere ord med mulig norvagisering er *racer* og *scene* brukt med gammel form. Språket er også her nær på feilfritt og ligger på en typisk midtlinjenynorsk.

4.4.4 Ønskjedraumen

Dette er en dansk serie som ser ut til å være for barn og unge. Den handler om barn som forteller om livet sitt og de drømmene de har for framtida, ei jente drømmer om å bli god i kunsløp, og en gutt med alvorlig astma drømmer om å bli skytter (en som aler opp fasaner). Denne serien er muligens ikke-fiksjon.

Språket her er ganske nøytralt. Noen former peker i tradisjonell retning som *blir* – *vart* av verbet *bli*, mens andre former peker den andre veien som for eksempel verbet *gi*.

I lydverket velges *då* og *åleine* men *skap*, substantivet *skule* og bare *ø* i *ønskje, først, nøkkel* og *hjørne*. Diftong er brukt i *høyre* og *køye*, mens *trøste, trøtt, død* og *løpar* har monoftong. *Kjøkken* og *komme* har dobbeltkonsonant, *ven* har enkeltkonsonant men *vennleg* dobbelt, så her kommer det an på ordet, selv om sistnevnte kan være en glipp. Her brukes *begynne* og *byrje* om hverandre, men ellers velges også i denne gruppa samformer: *beskrive, imens, misunneleg* og *skøyter*.

Det er brukt to sideformer: *eg tycker* og *opptatt*, uten at jeg kan se at det skulle være noen stilistiske hensyn å ta. Det er litt forskjell på disse to, *tykker* er ellers også lite brukt, mens *opptatt* er en ganske vanlig brukt sideform, som jo også er felles med bokmål. Ellers er språket nær sagt feilfritt.

4.4.5 Med hjartet på rette staden

Med hjartet på rette staden er en velkjent britisk gjenganger ifra NRKs lørdagsunderholdning de siste årene. Dramaserien har handling fra den engelske landsbygda på 50- og 60-tallet, og har en samling personligheter i ulike aldre og fra ulike yrkesgrupper, men mye skjer rundt landsbyens politistasjon og på den lokale puben. Oversettelsen av tittelen *Heartbeat* til *Med hjartet på rette staden* gjør sitt til at ”alle” vet at denne er teksta på nynorsk.

Språket ligger også mer eller mindre midt på treet. I formverket bøyes svake intetkjønnsord etter mønster 1. Verbene som kan bøyes som a- eller e-verb, fordeler seg med

overvekt på *e*:12, mot *a*: 6, mens verbet *ane* har blanda bøyning med presens *anar* og preteritum *ante*. Verbet *bli* bøyes *blir – vart – har blitt*.

I lydverket velges *då* og *åleine* men *forklare*, *skole* og *skuld* men *lykke*. Ø dominerer helt for *y*: *ønskje*, *først*, *løgn*. Diftongen *øy* brukes i *høyre*, *køyre* og *røyst*, men for *au/ø* velges monoftong: *død*, *løp*, *nød*. Enkelt- eller dobbeltkonsonant kommer helt an på ordet: *kjokken*, *lokk*, *møkk*, *komme*, *gjestfridommen*, *venn*, *skjone*, *utbrot* og *kjøt*. Her brukes det mer tradisjonelle *andlet*, men også samformene *begynne* og *misunneleg*.

Importordet *celle* har den mest vanlige og ikke-norvagiserte skrivemåten. Språket i *Med hjartet på rette staden* er omtrent feilfritt og ligger på en klar midtlinjenynorsk.

4.4.6 Sex og gifte menn

Dette er også en engelskspråklig, humoristisk serie med ganske korte episoder. Den handler om noen ektepar, mest om mennene, og mye går vel egentlig fram av tittelen på serien.

Språket i tekstinga til *Sex og gifte menn* ligger også godt innafor en ”midtlinjenynorsk”, men med flere tradisjonelle former enn de andre tekstene fra 2003. For verb som kan bøyes som a-eller e-verb, blir de fleste bøyd med *e* (9), men *helse* og *ose* bøyes med *a*. Ellers brukes verbet *gje*, og *bli* bøyes *blir – vart – vorte*. Dette er for øvrig den eneste teksten der supinumsformen *vorte* opptre. Det er tre adjektiv i gruppa *–ete/-et/-ut*, og alle slutter på *–ete*.

I lydverket viser vokalbruken en noe mer tradisjonell tendens: *då*, *skule*, *føreslå*, *skuld* og *lukkeleg*. Dette er også den eneste teksten fra 2003 der *lukkeleg* skrives med *u*. Det er derimot også her ø som brukes i *ønskje*, *først* og *løgn*. Det er få belegg for diftong/monoftong: *høyre* og *løp*, så det er litt for tynt til å kunne si noe bestemt. For enkelt/ dobbeltkonsonant velges her nesten bare enkeltkonsonant: *medlemene*, *møydomen*, *ven*, *føremøn* og *løn*, men *skjønn*.

For de hyppig brukte enkeltordene er det interessant at denne teksten, som den eneste, velger formene *hjá* og *korfor*. Her velges også gjennomgående mer tradisjonelle former i ”synonymgruppa”: *andlet*, *byrje*, *imedan*, *avundsjuk*, *granne* og *kjøve* (*kvele*). Her finner vi også et norvagisert importord: *teipe*, mens *bag* fortsatt har enkeltkonsonant. Ellers er det et par småfeil, men alt i alt er nok denne teksten den som trekker mest i tradisjonell retning av dem som er representert i 2003-tekstene.

4.5 De enkelte språktrekkene i 2003-tekstene

Nå vil jeg, som i punkt 4.3, se på alle språktrekkene under ett for å se om det utmerker seg noen tendenser. Skjemaene for disse beleggene er i vedlegg 3 (formverk) og vedlegg 4 (lydverk og ordforråd).

4.5.1 Formverk

Substantivbøyinga.

I de svake intetkjønnsordene velger fire av seks bøyning etter mønster 1 med *-e*, *-et* i entall og *-e*, *-a* i flertall, mens i en tekst er det vanskelig å avgjøre om *vindauga* er entall eller flertall.

For substantivene med valgfri genus, er det vanskelig å se helt klare tendenser. Som tidligere nevnt (punkt 4.3.1), er det nok sannsynlig at teksterens dialekt avgjør. Flesteparten av substantivene med valgfritt kjønn som forekommer i materialet fra 2003, kan ha hankjønn eller hunkjønn. Seks av dem slutter på *-e*: *scene*, *avtale*, *klasse*, *farge*, *klage*, og *nytte*. De fire første brukes i hankjønn, de to siste i hunkjønn. *Avtale* i hankjønn brukes av tre tekster, de andre har bare ett belegg. *Maskin* brukes av to tekster, og begge velger hunkjønn. To substantiv på *-ning* er også med, *trefning* og *pakning*, og her velges hunkjønn. Dette kan nok skyldes at *-ing* oppleves som en typisk hunkjønnsending. Det er òg tre enstavelsesord: *pest*, *lov* og *kunst*. Det første har hankjønn, de to andre hunkjønn. Så over til substantivene som kan ha hankjønn eller intetkjønn. Substantivene *sekund* og *minutt* brukes i flere tekster, og alle tekstene velger intetkjønn, og denne er felles med bokmål. To tekster har substantiv på *-el*: *stempel* og *krangel*, der *stempel* har intetkjønn og *krangel* hankjønn, også disse er i overensbestemmelse med bokmål. To andre substantiv, *negativ* og *lås* brukes også i hankjønn. I forholdet hunkjønn /intetkjønn, er det få belegg: *krus* har intetkjønn, *lune* hunkjønn.

For substantiv med sterk eller svak form, er det for få belegg til å komme med en klar konklusjon, det ser ut til at det er selve ordet som avgjør, selv om det er den sterke varianten som er mest brukt: *brems*, *vegvals* og *kjærest*, mot *teneste*.

I gruppa med substantiv som har ulike flertallsformer, er det i 2003- materialet dessverre bare ett belegg for *sko*, og her velges den formen som er felles med bokmål: *sko*. Flertallsformen *menn* brukes i fem tekster, og flertallsformen *barn* brukes av tre. En tekst har flertall av *eit møbel*, og her velges formen *møblar* istedenfor den mer regelrette *møbel*. Denne formen er mer i pakt med bokmål, samt at den er mer entydig idet den skiller mellom entall og flertall. Som flertall av *kraft* velger en tekst formen med omlyd: *krefter*, også denne er felles med bokmål. Det ser altså ut til at de regelrette bøyingsformene må vike for former som oppleves som mer "vanlige" og som ofte er felles med eller mer lik bokmål.

I 2003-materialet er det tre belegg for sammentrekning i bestemt form entall og ubestemt form flertall, og alle velger her formen uten sammentrekning: *stempelet*, *middelet* og *litarar*. Disse vil sannsynligvis bli oppfatta som mer regelrette og entydige enn de sammentrukne formene *stemplet*, *midlet* og *litrar*, som kanskje heller ville forstyrre leseren.

Adjektivbøyinga:

Det er bare to tekster som bruker adjektiv på *et/-ete/-ut*, men én bruker til gjengjeld tre, og her brukes bare én av fellesformene med bokmål, *–ete*: *snikete*, *jålete*, *tullete* og *rotete*.

Adjektiv på *–a/-t* har også noen få belegg i 2003-materialet, og her er det valgt litt ulikt. *Sint* brukes av fire, mens ordformen *fortvila* er brukt av én (som for øvrig også brukte *sint*). Her kan det være stilistiske hensyn som gjør at teksteren velger som han gjør.

Ellers er det få belegg for andre kategorier i adjektivbøyinga, det er bare ett belegg for *–ig/-eg*: *billig*. Én bruker intetkjønn av adjektiv på *–en*: *ope*. Dette er litt for tynt til å si noe sikkert, men den første peker iallfall i retning av fellesform med bokmål og den siste i alle fall ikke i tradisjonell nynorsk lei.

Pronomen:

Bruken av de personlige pronomenene viser en helt klar ensretting, her velger alle likt, og det er formene som er felles med bokmål, som er enerådende: 3. person entall objektsform *han* og *henne*, 1. person flertall subjektsform *vi*. Alle er også her helt konsekvent, *ho* forekommer heller ikke som ”glipp” eller av plassmangel. For flertall av *sjølv* velger fire tekster formen med *–e*: *sjølve*. 2003- tekstene har bare ett belegg for *begge/båe*, og det er *begge* som er valgt.

Verbbøyinga:

Også i verbbøyinga velger tekstene mange av de samme formene. Infinitiv på *–e* og supinum av sterke verb på *–e* er enerådende. For verbene som kan bøyes som a- eller e-verb, viser tekstene her en helt klar tendens til å velge bøying med *e*. I fire av tekstene dominerer denne helt, her er forholdet 11:1, 9:2, 9:1 og 15:1, men jeg kan ikke se noen umiddelbar sammenheng mellom de få verbene som får bøying med *a*, ingen har det samme verbet her. Hos én tekst er forholdet mellom dem jevnere: a:6 / e:12, men også her dominerer bøying med *e*. Denne teksteren har også blanda bøying i ett verb: *anar* men *ante*. Den siste teksten, *Ønskjedraumen*, har overvekt av *a*, men for få belegg (totalt 3, a:2/ e:1) til å kunne fastslå at *a* dominerer.

Når det gjelder valgfri *t* eller *d* i preteritum av svake verb, er det formene med *t* som dominerer: *avslørte, lurte, lærte, rørte* og *styrte*. Ett verb har imidlertid fått *d*: *stirde*, i den samme teksten fins også *lærte*, så her ser det ut til at det enkelte verb avgjør. I supinum av svake verb er formene med *d* enerådende i alle typer: *-dd/-tt: skjedd, ledd; -dd/-dt: gledd, ladd; -d/-t: prøvd*.

I de verbene som kan ha kort eller lang form i infinitiv, er det den korte varianten som brukes av alle tekstene for de fleste verbene: *dra, la, kle, ri, ta, be* og *svi*. To verb brukes bare med lang form, og det er *glede* og *flyge*. De samme verbene kan også ha lang eller kort form i presens, men her er det få belegg. *Ska(de)r* opptrer bare én gang, og da med lang form, *gle(de)r* brukes av tre hvor to bruker den korte og én den lange. Én av dem som velger den korte *gler* i presens bruker også lang form i infinitiv: *glede*, og det skyldes ikke plassmangel, så det kan være dialekten som avgjør her. En bruker verbet *rår* med kort form. Ellers viser jeg til punkt 4.3.2 der jeg skriver noe mer om disse.

I preteritum kan *seie* og *leggje* ha lang form, men disse oppfattes som veldig arkaiske, og ingen av tekstene bruker dem. Alle bruker gjennomgående *sa* og *(øyde)la*. Noen få verb kan sterk ellers svak form i presens, og i materialet fra 2003 fins: *ber/bed, flyr/flyg* og *glir/glid*. Én av tekstene velger den sterke formen av *be*: *bed*, mens to velger den svake *ber*. To bruker presens av *fly(ge)*, og begge velger den sterke formen *flyg*. Begge disse bruker den svake formen *ber*, én også den svake formen *glir*, så her kommer det nok litt an på verbet og egen dialekt hvilke som får svak og sterk form.

For verbet *gi/gje(ve)* er det her den tradisjonelle formen som dominerer. Fire av tekstene har *gje* og *gjev*, bare to bruker *gi*.

Bruken av verbet *bli* viser en ganske lik praksis blant tekstene i 2003-materialet. Alle bruker ikke alle tempus, men skjematisk satt opp ser beleggene slik ut:

film / verbtid	infinitiv	presens	preteritum	supinum
Ungkarsreiret	bli	blir	blei	blitt
Thieves	bli	blir	blei	
Tucker	bli	blir	blei	
Ønskjedraumen	bli	blir	vart	
Med hjartet...	bli	blir	vart	blitt
Sex og gifte...	bli	blir	vart	vorte

Tabell 4

Her ser vi helt klart at det er *bli/blir* som er enerådende i stedet for *verte/vert* i infinitiv og presens. I preteritum er fordelinga mellom *blei* og *vart* ganske lik, mens i supinum har *blitt* et lite overtak over *vorte*. Her ser vi også at blanda bøyning, det vil si begge verbene, men i ulike

verbformer, er brukt av tre tekstere, *bli*, *blir*, *vart*. En av disse bruker den regelrette supinumsformen *vorte* istedenfor *blitt*.

Noen verb kan bøyes svakt eller sterkt, noen i alle tempus, andre bare i noen, men her er beleggene for få til å kunne si noe entydig: *be* og *kike* har sterk bøyning (*bede* og *keik*), *ale* og *blåse* svak bøyning. De to første ser ut til å ha en mer tradisjonell form, mens de to siste har fellesform med bokmål. For verb med eller uten *j* er det fire belegg i materialet fra 2003, og alle har formen uten *j*: *rygge* brukes av en, *rydde* av tre, så her er det de *j*-løse fellesformene med bokmål som er enerådende.

4.5.2 Lydverk og ordforråd

Vokaler:

a/e: Ordet *jern* brukes av tre tekstere, og alle velger formen med *e*, som er fellesform med bokmål.

a/å: Her fordeler tekstene seg ganske likt. Tre velger *då*, to av disse også *åleine*, mens tre har *da* og *aleine*. Variasjonen vises imidlertid bare i disse to ordene, for alle velger formen med *a* i ordene *skap* og *forklare* (om *forklare/forklære*, se punkt 4.3.2).

e/i: For disse vokalene ser det ut til at tekstene velger de samme, men at formen som velges, er bestemt av enkeltord. Fire tekster har verbet *vite*, mens én bruker substantivet *vett*. To har verbet *segle*. To tekstere har brukt formen *dessverre*. Én har også brukt *krins* i stedet for *krets*. Det ser ut til at det langt på veg velges en form som er felles med eller iallfall ganske lik bokmålsformen.

o/u: Her ser det faktisk ut som det er den tradisjonelle *u* som dominerer, men alle har ikke belegg her. To tekster har *skule*, mens én har *skole*. I tillegg forekommer formen *skjul* istedenfor den langt mer arkaiske *skjol* og *knupp* i stedet for *knopp*, og her er det vel snarere *o*-en som er den tradisjonelle formen.

o/ø: For disse vokalene er det litt for få belegg. En tekst har *føremål*, mens en annen har *føreslå* og *forspel*, så her ser det ut til å komme litt an på ordet. En tekst har formen *kødd* i stedet for *kodd*, en annen *snørr* i stedet for *snør*, og begge disse er felles med bokmål.

u/y: Ord med disse vokalene brukes i fem av tekstene, og det er framfor alt ordene *skuld/skyld*, *skuldig/skyldig* og *lykke(leg)/lukke(leg)* som er med. To har *skuld*, og to har *skyld*, og de samme vokalene går igjen i adjektivene: de som skriver *skuld*, skriver òg *skuldig*, mens den som bruker *skyld*, også skriver *skyldig*. Tre av tekstene bruker *lykke*, mens en har *lukkeleg*, og det er også den teksten som utmerker seg med mest tradisjonelle former, *Sex og gifte menn* (se også punkt 4.4.6).

u/ø: I 2003-materialet er det ett belegg her, og det er substantivet *søndag*. Dette er naturligvis for tynt til å kunne si noe generelt, men det er jo verdt å merke seg at den ene gangen denne dagen dukker opp, brukes fellesformen med bokmål.

y/ø: For disse vokalene velger alle tekstene helt likt, og det er *ø* som er enerådende i alle ord: *først*, *ønskje*, *løgn*, *nøkkel*, *hjørne*. Den tradisjonelle *y-en* er altså helt ute.

æ/å: Verbet *låse* er brukt i tre tekster, og det er fellesformen med bokmål som er valgt. En tekst bruker *forrædar* i stedet for *forrådar* (se også fotnote s. 43).

y/jo og y/ju: Her er alle tekstene helt enstemmige i sitt valg av form, og alle velger formen uten *j*: *lys*, *lyd*, *lyde* og *lyge*, og alle disse er fellesformer med bokmål. Én tekst har formen *audmjuking*, men denne formen har en litt annen bakgrunn enn de andre ordene og er ikke veldig interessant i denne sammenhengen..

Diftong/monoftong:

ø/øy: I tekstene fra 2003 ser det ut som det er diftongen som har overtaket. Alle tekstene skriver *høyre*, fire bruker *køyre* (de to andre mangler verbet), én bruker *trøyst* og én *røyst*. Monoftong brukes bare av én av tekstene og da i ordene *trøste* og *trøtt*. I den samme teksten brukes både *høyre* og *køyre* med diftong, så her ser det ut til å være bestemt av det enkelte ordet.

ø/au: Her er tekstene også helt samstemte idet alle velger monoftong i de ordene som har jamstilte hovedformer med diftong. Ordene som brukes, er: *død*, *løp(ar)*, *nød*, *løk* og *bønner*, alle samformer med bokmål. Man kan jo lure på hvorfor diftongen råder for *ø/øy* mens det er motsatt for *ø/au*, for tradisjonelt står *au* sterkere i dialektene enn *øy*, men flesteparten av

ordene med *au* har nok ikke jamstilte hovedformer, og de få ordene som her brukes, blir derfor lite representative.

o/au: To småord som opptre relativt hyppig er adverbene *jo/jau* og *òg/også/au*. To tekster bruker *jo*, og to bruker *jau*. For det andre ordet brukes bare *òg*, og alle tekstene har med dette ordet. Det kan være at tekstene bevisst velger *òg* fordi denne formen tar mindre plass enn *også*, mens den tradisjonelle *au*, som også brukes lite ellers, velges bort, kanskje for at adverbet ikke skal kunne forveksles med interjeksjonen *au*.

Konsonanter:

Enkelt- dobbeltkonsonant:

Mye ser ut til å komme helt an på det enkelte ordet når tekstene velger enkelt- eller dobbeltkonsonant. Også i 2003-tekstene finner jeg ord med *k*, *m*, *n* og *t*, og dessuten ett med *s*, og det er litt forskjell på de ulike konsonantene.

For *k* dominerer dobbeltkonsonant: *kjøkken*, *lokk*, *kikk*. To tekster bruker imidlertid *kjøken*, men også *kikk*.

Verbet *kom(m)e* brukes av fire av tekstene, og alle bruker gjennomgående dobbelt- *m*: *komme*. En tekst, *Tucker*, har infinitiven *kome* en gang, men dette ser ut til å skyldes plassmangel. For dobbelt- eller enkeltkonsonant i bøyning av substantiv, bruker tre *mm*: *medlemmene*, *gjestfridommen* og *løyndommar*. Én velger derimot enkeltkonsonant her: *medlemene* og *møydomen*, og dette er teksteren av *Sex og gifte menn*, som har utmerka seg med mer tradisjonelle former også andre steder. For *m* totalt sett dominerer dobbeltkonsonant.

Konsonanten *n* er representert i alle tekstene, og det er litt ulik bruk. Fire skriver *venn*, to *ven*. En av de som skrev *ven*, skriver derimot også *vennleg*, men dette kan være en glipp. I de andre ordene som brukes, dominerer enkeltkonsonant: *føremøn*, *løn*, *skjøne*, men den som har *ven*, *føremøn* og *løn*, bruker også *skjønn*, så kommer det litt an på ordet.

For bokstaven *t* har 2003-tekstene bare forekomster av enkeltkonsonant: *skot*, *brot*, *utbrot* og *kjøtt*, så her er det de tradisjonelle formene som vinner.

I tillegg har én tekst formen *jus*, som også kan skrives *juss*, som uttales med kort vokal, til forskjell fra drikken *jus/juice*, som har lang vokal. Dobbeltkonsonanten kom inn som jamstilt form samtidig med at *juice* ble norvagisert til *jus* i 1979, for å kunne skille de to fra hverandre. Dette er imidlertid felles for både bokmål og nynorsk og har ingenting med motsetningen mellom dem å gjøre, men formen *juss* hadde vært mer entydig.

Andre konsonanter:

J foran *g* eller *k* er representert ved ett ord i tre tekster, og alle velger formen uten *j* og dermed fellesform med bokmål: *hyggeleg*. En bruker derimot *ønskje*- i sammensetning med *j*, så det kommer litt an på ordet.

Andre enkeltord som det kan være interessant å merke seg, er bruken av *stue/stove* og *true/truge*. Én bruker substantivet *stue*, én verbet *stue*, mens ingen skriver *stove* eller *stuve*, mens én bruker *true* og en annen *truge*, så noe klart mønster finner jeg ikke. Andre forekomster av enkeltord er *eigenleg* uten *t*, som ikke er fellesform med bokmål, og *ergerleg* med *r*, som er felles.

Enkeltord:

Enkelte adverb, adjektiv, preposisjoner og konjunksjoner er hyppig i bruk, og det er derfor interessant å se hvilken form som dominerer i disse. Også her er tekstene ganske samstemmige, men det er her jevnt over færre funn enn i 1993-tekstene:

• <i>derfor</i> 4	<i>difor</i> 0
• <i>derfrå</i> 1	<i>derifrå</i> 1
• <i>framand</i> 1	<i>fremmend</i> 0
• <i>herfrå</i> 1	<i>herifrå</i> 2
• <i>hos</i> 3	<i>hjá</i> 1
• <i>iallfall</i> 3	<i>i alle fall</i> 2
• <i>kvifor</i> 5	<i>korfor</i> 1
• <i>(u)mogleg</i> 2	<i>(u)mogeleg</i> 2
• <i>mykje</i> 6	<i>mye</i> 0
• <i>sidan</i> 5	<i>sia</i> 0
• <i>spennande</i> 3	<i>spanande</i> 0
• <i>utanfor/lands</i> 3	<i>utalands/før</i> : 0

Noen av ordene peker seg ut som klare vinnere, som *derfor*, *kvifor*, *mykje*, *sidan*, *spennande* og *utanfor/lands*. Her er det litt blanding av tradisjonelle former og fellesformer med bokmål, så det er sannsynlig at det er tekstens dialekt som spiller inn. Ellers er det interessant å merke seg at én tekst bruker *korfor*, en form som ble tatt inn som jamstilt form i 1959, og som er mye brukt i dialektene på Vestlandet og fra Trøndelag og nordover, og jeg vil tro den har større utbredelse enn *kvifor* i talemålet, mens i bokmål er den en sideform.

I gruppa med synonymer skriver tre av tekstene den tradisjonelle formen *andlet*. Også for *begynne/byrje* dominerer den tradisjonelle formen, fire tekster har *byrje*, én bare *begynne*, mens den siste har begge. Ellers brukes det også andre ord på *be-*: *bevis(e)*, *beundre*, *besøk* og *beskrive*. Fire tekster har samformen *(i)mens*, mens én har *imedan*. Så til en liten morsom

detalj: fire tekster har med ord for *misunnelig*, og én skriver *sjalu*, to *misunneleg* og én *avundsjuk*. Sistnevnte brukes av teksteren av *Sex og gifte menn*, og i denne teksten finnes også de mer tradisjonelle formene *granne (nabo)* og *kjøve (kvele)*. *Skøyter* brukes i én tekst, likeledes *raid (åtak)*.

Også for materialet fra 2003 kan en si litt om noen av enkeltordene i restgruppa. Av de tre tekstene som har *døger/døgn*, velger faktisk to den tradisjonelle formen *døger*, og en av disse (*Sex og gifte menn*) har også på andre områder skilt seg litt ut i mer tradisjonell retning. For de andre enkeltordene er det vanskelig å si noe bastant, en del er felles med bokmål (*mareritt, tøy, tau, verdifull* i stedet for *mare(ri), ty, tog, verd(e)full*), noen er kanskje valgt fordi formen er kortest og dermed tar minst plass (*godter (godteri), augevitne (augnevitne), dinosaur (dinosaur), avgjerd (avgjersle)*), men det er nok mer sannsynlig at hovedforklaringa ligger i teksterens egen dialekt.

Nyere norvagiseringer, bruk av utenlandske ord og annet

Jeg hadde på forhånd håpt at det skulle vrimle av nyere, norvagiserte ord i materialet fra 2003, men det gjør det selvfølgelig ikke. Grunnen til dette er at disse ordene jevnt over brukes ganske lite. Johansson og Graedler (2002:85, tabell 4) viser til flere undersøkelser om hyppigheten av nyere engelske lånord i løpende tekst. Tallene er lave, men resultatene er ulike for forskjellige typer tekster:

Teksttype	Nyere engelske lånord per 1000 ord i løpende tekst
Skjønnlitteratur	1,9
Artikler om mote og klær fra aviser og blader	12,0
Avisartikler om fotball	19,2
Artikler om popmusikk fra aviser og blader	23,0
Elektroniske prategrupper	34,3

Tabell 5

Det er derfor ikke overraskende at det ikke finnes mange nyere norvagiserte lånord i tekstene fra 2003, men noen er det da, og flesteparten er ikke norvagisert: *hit, champagne, service, racer, bag, celle* og *scene*. De fem første fikk jamstilt, norvagisert form i 1996, de to siste i 2000, og det er sannsynlig at det tar litt tid før de slår igjennom og blir brukt. Nikolai Nelvik skriver (1989:73):

Når en tekster tar i bruk en ny skrivemåte som Språkrådet har vedtatt, reagerer publikum straks. De godter seg og tror vi har begått en tabbe når de ser spagetti eller getto skrevet uten h, i samsvar med Språkrådets vedtak for et par år siden.

Dette er nok en av grunnene til at tekstene venter med å bruke de nye formene til de har blitt mer ”vanlige” i bruk i andre skriftlige medier. To ord brukes med norvagisert form, *jus* og *teipe*. Disse ble norvagisert tidligere, *teipe* i 1966, *jus* i 1979, så her er det tiden som har kommet ordene til unnsetning. Formen *teipe* brukes ellers mye mer enn *jus*, som vel knapt finnes på noen emballasje i butikkene.

Det brukes noen andre utenlandske (flest engelske) ord som ikke er norvagisert, men det er få, og betydningen er sannsynligvis godt kjent for de fleste om ikke alle nordmenn: *fucking*, *hacka*, *quiche*, *draw* og *blind date*. Ellers er det i *Ungkarsreiret* også med et par nye engelske ord, og teksteren har bøyd dem i samsvar med norsk mønster: *eg rular* og *ein rappar*. Dette er det vi vil kalle spontan norvagisering, og det før Språkrådet har gjort noen bestemmelse om ”offisielt” å ta ordet inn i norsk. For disse ordene er det da heller ikke så lett å finne et norsk ord som fanger opp hele betydningen, og teksteren har nok gått ut ifra at målgruppa til serien forstår dem.

Flere av seriene fra 2003 er humorserier med ”ungdommelig” språk og en del slang, og dette gir seg utslag i en del merkelige ”nyord”. Det er først og fremst, men ikke bare, serien *Ungkarsreiret* som har dette, men her er det til gjengjeld mange, for eksempel *hiz-hus*, *grizzodt*, *grizzale* og *hop-a-tor*. Her har nok teksteren gitt opp å oversette og lar heller ordene tale for seg selv, så får seerne tolke dem sammen med konteksten.

Det er brukt svært få sideformer også i 2003-tekstene, bare tre: *tykker*, *legger* og *opptatt*. Formen *tykker* vil jeg tro skyldes en glipp, for den er ikke vanlig i bruk, i *Nynorsk frekvensordbok* er det ingen treff. De to andre, derimot, er mer ”forventa” i bruk. I *Nynorsk frekvensordbok* er *opptatt* oppført med 34 treff, mot *oppteke/tekne* 89, mens *legge* har 92 mot *leggje* 198. Det er få formelle feil i tekstene fra 2003 og nesten ingen feil i syntaks eller rene ”slurvefeil”. Dette har nok flere årsaker, men det at tekstene har tilgang til et komplett retteprogram på data som sier ifra om feil både i ordform, bøyning og syntaks er nok den viktigste årsaken, men man kan ikke se bort fra at opplæringa kan ha blitt bedre og at det leses grundigere korrektur.

4.5.3 Sammenfatning 2003-tekstene

Tekstene fra 2003 ligger alle godt innafor en typisk midtlinjenynorsk. Det er minst variasjon i formverket, og her dominerer tilnærmingsformer. Det er litt uventa at den tradisjonelle formen *gje* også er i overtall. I lydverket er det litt mer variasjon i materialet, men også her går forskjellene ned på detaljnivå for hvert enkelt ord heller enn klare systemdrag. En av tekstene, *Sex og gifte menn*, viser noe mer tendens til tradisjonelle former enn de andre, men

dette gjelder ikke over hele linja. Forskjellen mellom tekstene viser seg først og fremst på detaljnivå i lydverk og ordforråd, i formverk er det svært lite som skiller dem.

4.6 Sammenlikning av tekstene fra 1993 og 2003

I denne sammenlikninga vil jeg også trekke inn tall fra *Nynorsk frekvensordbok*, forkorta til NF. Funnene her gir nyttig pekepinn om hva som rundt 1980 ble brukt mest og som derfor må kunne sies å være den ”vanligste” formen. I tillegg vil jeg trekke inn det som står i *Nynorskrettskrivinga*, forkorta til NR, når utgreiinga sier noe spesielt om trekket. Vedlegg 5 (formverk) og 6 (lydverk og ordforråd) er skjema med oppstillinger av funnene fra 1993 og 2003.

4.6.1 Formverk

Substantivbøyinga

De svake intetkjønnsordene *auge*, *øyre* og *hjarte* opptrer i mange av tekstene, men selvfølgelig ikke i alle former. Mens det i 1993 var én tekst som valgte mønster 2 (-a, -a, -o, -o) og fire mønster 1 (-e, -et, -a, -a), bruker ingen mønster 2 i 2003, fire bruker mønster 1. Her har det altså blitt mer ensretting, tekstene velger alle likt, og de går bort fra den tradisjonelle formen. I NF er det derimot mønster 2 som skårer høyest: *augo* har hele 192 treff, mens *auga* har 43 og *auge* 33. Her skilles ikke mellom entall og flertall, så formen *auga* kan være begge deler. NR ønsker å opprettholde begge mønster, da mønster 2 fortsatt står sterkt både i skriftlig og muntlig bruk.

For substantivene med valgfritt kjønn, er det ikke så lett å trekke noen klar konklusjon, da substantivene som finnes, er forskjellige og vanskelig å plassere i klart definerte båser. De substantivene som slutter på *e* og som har hankjønn eller hunkjønn, er disse:

1993	2003
drosje M (1)	
avtale M (2)	avtale M (3)
scene M (1)	scene M (1)
farge M (1)	farge M (1)
prøve M (1)	
lampe M (1)	
igle F (M)	
klasse F (M)	klasse M (1)
blødme F (1)	nytte F (1)
	klage F (1)

Tabell 6

Her ser vi at hankjønn dominerer begge år, men i 2003-materialet er for få treff til å kunne si noe endelig. NF har en del belegg for noen av disse substantivene, men her må jeg gå etter entall bestemt form og/eller ubestemt og bestemt form flertall. *Drosje, avtale, scene, farge, prøve* og *klasse* har desidert flest treff i hankjønn, *klage* har flest treff for hunkjønn, mens *lampe* har like mange. De resterende substantivene har ingen belegg i NF. Her bruker altså flesteparten av tekstene det kjønn som er "vanligst". *Maskin* brukes av to tekster i 1993, én velger hankjønn og én hunkjønn, mens i 2003 velger to tekster hunkjønn. I NF har hankjønn dobbelt så mange belegg som hunkjønn for *maskin*, og hunkjønnformen ble da heller ikke tillatt før i 1977.

Ellers brukes hunkjønn i to ord som slutter på –ning i 2003, *trefning* og *pakning*, her har NF få belegg, men de som er, er også i hunkjønn. For de tre enstavelsesordene som brukes i 2003, er det bare ett belegg for hver, *kunst F*, *pest M*, *lov F*, så her kan ikke noe bestemt sies. I NF har *kunst* og *pest* flest treff for hankjønn, mens *lov* har hunkjønn i 93 % av beleggene.

I forholdet hankjønn/ intetkjønn er det enkelt å si noe for *minutt* og *sekund*, her velger alle både i 1993 og 2003 intetkjønn i samsvar med bokmål, og det er også intetkjønn som dominerer i NF. Ellers er det to substantiv til som brukes i en tekst fra begge år, og begge har samme genus: *ein lås* og *ein krangel*, begge disse har bare belegg for hankjønn i NF. De resterende substantivene i denne gruppa har stort sett likt kjønn som i bokmål, *eit sukk*, *eit stempel*, *eit image*, kanskje med unntak av *ein negativ*. I forholdet hunkjønn /intetkjønn er det bare tre belegg, og alle har fått intetkjønn: *rør*, *krus*, *lune*, og alle disse er også intetkjønn i bokmål. NF har ingen belegg for disse. I NR står det at det er godt grunnlag i talemålene for alternative genus, og ordninga foreslås derfor videreført.

Også for de substantivene som kan ha sterk eller svak form, er det for få belegg til å kunne si noe helt entydig. Det ser iallfall ikke ut til at det har skjedd noen endring, noen av ordene opptrer i tekstene fra begge år, og det velges like former: *teneste*, *kjærest*, *brems*.

Substantiv med ulike flertallsformer er det derimot lettere å si noe entydig om. Flertall av *sko* brukes ulikt fra 1993 til 2003. I 1993 skriver tre tekster *skorne*, mens i 2003 skriver en tekst *sko* (ubestemt form). Nå er antall belegg for 2003 vel tynt, men det er uansett interessant siden *sko* ikke opptrer hos noen i 1993. I NF skårer ikke disse så helt ulikt, men NR mener at *sko/skoa* er lite brukt og foreslår derfor å fjerne denne. Ubestemt flertall av *mann* er *menn* hos alle tekstene, og i NF er det ingen treff for *menner*. NR skriver også at formen er marginal og foreslår også at denne går ut av rettskrivinga. Flertall av *barn* er hos tekstene fra begge år *barn*. NF har ganske mange treff også for *born*, hele 217, mens *barn* har 136, og da er det ikke skilt mellom entall og flertall. Flertall av *mus* og *lus* er brukt av en tekst i 1993,

og fellesformene *musene* og *lus* er valgt. *Mysene* har få treff i NF, og NR foreslår å fjerne formen.

Nasjonalitetsnavn og yrkesbetegnelser på –an/ -anar er det dessverre ingen treff på i 2003, mens det i 1993 brukes den lengste formen, som også er felles med bokmål. NF har også bare treff på den lange formen på oppslagsordet *afrikanar*. Sammentrekning i bestemt form entall og ubestemt form flertall er det flest belegg for i 2003-tekstene, og her velges den usammensatte varianten, kanskje for å være mest mulig entydig. I 1993 brukes én sammentrukket variant: *fengslet*. NF har ingen belegg for disse.

Adjektivbøyinga:

Adjektiv på –et /-ete/ -ut har belegg fra begge år, og det er formen på –ete som velges. I 1993 er det også én forekomst av –et. Det er også denne formen som går igjen i NF. Selv om ulike former er vanlig i talemålet (-ut, -ot, -åt, -at), foreslår NR å ta bort –et og –ut fra rettskrivinga da disse brukes så lite i skriftspråket.

Adjektivene *sinna/sint* brukes begge år. I 1993 skriver to *sinna* og én *sint*, mens i 2003 velger tre formen *sint*. Jeg konkluderte for 1993-tekstene med at *sinna* kunne oppleves som en mer muntlig form og derfor bedre egna til å gjengi muntlig språk. Denne formen brukes imidlertid ikke av noen tekstere i 2003, så her har det skjedd en liten endring. NF har flest belegg for *sint*, 18, mot *sinna* 4, så det er kanskje tilfeldig at den siste formen er brukt av to tekstere i 1993.

Adjektiv på –en i intetkjønn er representert med ett verb for begge år: *open*. I begge år velges *ope*. I NF har *ope* hele 80,6 % av beleggene, og NR forslår å fjerne formen *opi*.

For adjektiv på –ig/-eg og –ig/ug er funnene også samstemte for begge år, her velges fellesformen med bokmål: *billig, villig, lydig, fyldig*. I NF har *billeg* ganske mange belegg: 50, mot *billig* 16, mens for ig/-ug dominerer formen med –ig, med unntak av adjektivet *viljug/villig* der det er ganske likt.

Pronomen:

Også for de personlige pronomenene velges de samme formene i 1993 og 2003. Den eneste forskjellen mellom tekstene, er at i 1993 forekommer også av og til objektsformen *ho*, men denne er ikke mest brukt hos noen tekster. I 2003 er alle helt konsekvente i sitt valg av *henne*, og tekstene må da ha valgt å skrive om heller enn å veksle mellom de to formene. NF har også klar overvekt av objektsformen *han*, mens for *ho/henne* skilles det ikke på subjekts- og objektsform, så her kan ikke det måles. I NF er det også helt klar overvekt av *vi*: 4992 treff

mot 1340 for *me*. NR foreslår å opprettholde også de lite brukte formene da de er i bruk i talemålene. *Ho* brukes mer som objektsform enn *honom*, men også denne vil NR bevare for å ha balanse i systemene med like mange og ulike former som subjekts- og objektsform i både hankjønn og hunkjønn.

Flertall av *sjølv* skrives *sjølve* både i 1993- og i 2003-tekstene, kanskje av entydighetshensyn. NR foreslår å fjerne flertallsformen *sjølv*, og hovedargumentet, i tillegg til frekvens, er den indre språkbygningen med skille mellom entall og flertall.

Pronomenet *begge*, som er felles med bokmål, brukes av tekstene både i 1993 og 2003. Også i NF dominerer denne formen (71 %).

Verbbøyinga:

For verb i infinitiv og supinum av sterke verb er tekstene fra 1993 og 2003 helt samstemte, det velges *-e*. NR konkluderer med at e-infinitiv er vanligst med 53,1 %, mot *a* 30,1 %. (De resterende prosentene går til kløyvd infinitiv, som er sideform og derfor ikke omfattes av min undersøkelse). NR forslår at alle disse bevares da de alle har sterkt talemålsgrunnlag. Litt annerledes er det for supinum av sterke verb. Formen på *-i* har gått sterkt tilbake i bruk etter 1938, og NR foreslår derfor at den går ut av rettskrivinga.

Når det gjelder gruppa med verb som kan bøyes som *a-* eller *e-*verb, har det skjedd en liten endring i teksternes bruk fra 1993 til 2003. Mens det i 1993 var ganske utstrakt bruk av *a-*bøying, velger alle mest *e-*bøying i 2003. Det er vanskelig å få helt entydige svar fra NF om dette, for formen med *-a* i fortid kan være lik infinitivsformen. Blanda bøying brukes mer i 1993, men dette kan være tilfeldig. Det kan imidlertid se ut som det i NF også er blanda bøying som dominerer for verbet *like*, idet *likar* har 64 treff, *liker* 4, *lika* 17 og *likte* 65. Blanda bøying er da også en sideform i dagens rettskriving, men er vanlig i bruk i dialektene. NR konkluderer slik: "*folk følger dialektsystemet sitt utan å tenkje på krava i læreboknormalen*" (s. 100).

I vekslinga mellom *t/d* i preteritum, er også funnene ganske entydige, her velges formen med *t* begge år. I 2003 forekommer også *stirde*, men siden dette verbet ikke er brukt i 1993, kan ikke noen tendens spores. NF har også overvekt av funn med *t*, mens for verbet *stire* er det overvekt med *d*, og NR sier at *-te* dominerer i talen. For supinum på *-d/-t*, *-dt/-dd* eller *-dd/-tt* velges det også helt likt i 1993 og 2003: formene med *d*, og det er også disse som dominerer i NF.

For kort- og langverb er også funnene helt klare, det er de samme formene som velges både i infinitiv, presens og preteritum, og det er ingen spesielle forskjeller mellom dem. Noen

verb forekommer bare med kort form i infinitiv i begge år, som *be*, *by*, *dra*, *la* og *ta*, mens noen også har lang form: *skade*, *lide*, *flyge* og *glede*. Av de sistnevnte er det i presens bare *gle(de)r* som opptrer med kortform, og det i både 1993 og 2003. I preteritum av *seie* og *legge* velges gjennomgående den korte formen: *sa* og *la*. NF har bare belegg for de korte formene, og NR foreslår at *sagde* og *lagde* går ut av rettskrivinga.

Verbene *be* og *flyge* kan ha sterk eller svak form i presens, og her velges det ganske likt i 1993 og 2003: i 1993 har tre *ber*, mens i 2003 har to *ber* og én *bed*. Formen *flyg* brukes av to tekstere for hvert av årene. NF har få belegg for *flyr/flyg*, mens *ber* har 79 treff mot *bed* 39.

For verbet *gi/gje* har det skjedd en klar endring fra 1993 til 2003. Mens alle brukte fellesformen *gi* i 1993, brukes den mer tradisjonelle *gje* i fire av seks tekster i 2003. I NF dominerer også den tradisjonelle formen (69 %). Disse regnes altså nå som varianter av samme verb, men NR foreslår at de skal regnes som ulike verb (synonymer) og oppstilles hver for seg i ordlistene.

Så over til verbene *bli/verte*. Her ser det også ut til at bruken er ganske lik i 1993 og 2003, men det er noen forskjeller. *Blei* brukes for eksempel ikke i 1993, men brukes av to i 2003. Én tekst bruker *vert* + adjektiv i 1993, og i 2003 dukker også den mer tradisjonelle *vorte* opp hos én tekst. I 1993 er blanda bøyning det vanligste, i 2003 er det overvekt av ”lik” bøyning. Også i NF ser det ut til at blanda bøyning er det vanligste, siden det er så stor ujevnheter mellom *blei* og *vart*, men ikke mellom *blir* og *vert*:

bli: 1234	verte: 388
blir: 1933	vert: 1465
blei: 446	vart: 3264
blitt: 354	vorte: 309

For verbene med eller uten *j* brukes de *j*-løse variantene både i 1993 og i 2003: *rydde* og *rygge*. I 1993 er imidlertid også verbet *fremje* med *j* brukt, og dette samsvarer med funnene i NF der *rydde*, *rygge* og *fremje* dominerer. Her kommer det altså litt an på det enkelte verb, mens NR skriver at de *j*-løse formene er på frammarsj både i tale og skrift.

Når det gjelder den siste restgruppa med verb, er det heller ingen forskjeller mellom funnene i 1993- og 2003-tekstene. *Be* og *blåse* bøyes mest sterkt i NF, mens *stupe* og *kike* bare bøyes svakt, så her er det forskjell mellom teksternes valg og NF for verbet *blåse*. Teksterne velger fellesformen med bokmål.

4.6.2 Lydverk og ordforråd

Vokaler:

Her har det skjedd svært lite endring fra 1993 til 2003. Det er stort sett de samme variantene som velges, og det gjelder for alle vokalene som er representert i materialet. Noen små detaljer kan allikevel nevnes.

Mens det i 1993 var fire tekstere som veksle på å bruke *da* og *då*, er tekstene i 2003 helt konsekvente i sitt valg. I 1993 hadde *då* et klart overtak, mens i 2003 velger tre *då* og tre *da*. Dette forholdet gjelder også for *åleine/aleine* hvor formen med *å* dominerte i 1993, mens i 2003 er det helt jevnt fordelt. I NF er det helt klart variantene med *å* som dominerer.

I forholdet *e/i* i substantivet *siglar/seglar* og verbet *sigle/segle* ble *i* valgt i 1993 (men her bare representert ved én tekst), mens to velger *segle* i 2003. I NF har *sigle* et lite overtak på *segle* (8 mot 5 treff). I 1993 bruker én tekst også substantivet *vit*, denne fins ikke i 2003-materialet. Ellers er det fellesformer som velges begge år.

I ordparet *skole/skule* viser 2003-materialet en litt mer tradisjonell tendens, idet to av tre velger *skule*, mens i 1993 valgte to av fire denne formen. Men igjen er antall belegg litt for lavt til å kunne konkludere helt bastant. I NF har *skule* et stort overtak med 84 % av beleggene.

For *u/y* i *skuld/skyld*, derimot, har fellesformen med bokmål tatt innpå og har halvparten av beleggene i 2003, mens det i 1993 var seks mot én i *skulds* favør. For ordparet *lykke/lukke* og alle avledninger av dette viser treffene samme tendens i retning nesten bare *y*, men det er én tekst fra begge år som bruker en form med *u*: *vellukka* (1993) og *lukkeleg* (2003). I NF skårer *skuld* høyest, mens det er likt mellom *lykke* og *lukke*.

For de andre vokalene velges det omtrent helt likt, og de fleste samstemmer bra med tendensen i NF. Dette gjelder for *ø/y* hvor det i 2003 ikke er noen som bruker *y*, det var det én tekst som gjorde i ett av de aktuelle ordene i 1993. Forholdet mellom *a/e*, *o/ø*, *æ/å*, *y/jo* og *y/ju* er også helt likt for de to årene, og det er gjennomgående fellesformene med bokmål som velges.

Diftonger:

Her er det litt forskjell mellom de ulike diftongene. Mens det i 1993 var flere som brukte monoftong i verbene *høre* og *kjøre*, velger alle diftong i 2003. Også for et par andre ord dukker det opp diftong i 2003: *trøyst* og *røyst* (men *trøst* og *trøtt* fins òg), så her har tekstene beveget seg mer i tradisjonell retning, og de er mer samstemmige. For *ø/au*, derimot, viser 2003-materialet bare bruk av monoftong, mens det i 1993 var tre som brukte formen *lauk* i

stedet for *løk*. Dette kan nok være helt tilfeldig, for tradisjonelt holder *au* seg bedre enn *øy* i dialektene på Vestlandet, og i mitt materiale er det jo heller ikke mange ord som er representert, fordi de fleste av ordene med monoftong er sideformer. For ordet *jo/jau* er resultatene også ganske like, mens for *øg/også/au* er det en liten endring. I 1993 bruker fire tekster både *øg* og *også*, én bruker bare *øg* og én bare *også*. I 2003 velger derimot alle bare *øg*. Dette kan være et valg basert på plasshensyn. I NF dominerer *også* med 2155 treff mens *øg* har 490 og *au* 9 treff.

Konsonanter:

I forholdet enkelt/dobbeltkonsonant er det, ut ifra skjemaet, en liten tendens til mer enkeltkonsonant i 2003, og her ser det også ut til at tekstene har hver sine ord med enkeltkonsonant og at det ikke er gjennomgående for alle ord. Det kommer da altså an på ordet, og det er sannsynligvis dialekten som avgjør. Tekstene valgte mer likt i 1993. Dette er også tendensen i NF: det kommer an på ordet. Noen har overvekt av dobbeltkonsonant, som *kjøkken*, *møkk* og *påskott*, mens de andre ordene i materialet har overvekt av enkeltkonsonant i NF: *kome*, *medlemen*, *ven*, *bøn*, *skjøne*, *løn*, *skit*, *forskot* og *kjøt*. NR konkluderer også med at det er store variasjoner for skriftspråket, men at enkeltkonsonant fortsatt står sterkest. I talemålet, derimot, er lang vokal vanlig i vestlandsk og i midlandsk, mens i resten av landet er kort vokal den dominerende.

J etter *g* og *k* er representert ved få ord for begge år, og det er fordi her er det mest sideformer i rettskrivinga. Adjektivet *hyggeleg* skrives uten *j* begge år, mens substantivet *ønskje-/ønske-* i sammensetning har ett belegg uten *j* i 1993, *ønskejobb*, og ett belegg med *j*, *ønskjedraum*, i 2003. I NF dominerer også *hyggeleg*, mens i sammensetning er det likt mellom *ønskje* og *ønske*. NR skriver at *j* minker i utbredelse i talemålene og at *j*-løse former øker i bruk i skriftspråket.

I den lille gruppa med ord med *g/v/t/r - #*, ser det ut til at det er variantene uten disse konsonantene som har tatt over i 2003. Mens det i 1993-materialet brukes *truge*, *stove* og *eigentleg*, er bare *true*, *stue* (både verb og substantiv) og *eigenleg* brukt i 2003-tekstene. I de to første ordene har altså tekstene valgt fellesformene med bokmål, men igjen: antall belegg er litt for lavt til å kunne fastslå noe bestemt.

Hyppig brukte enkeltord:

Også her er det lite forskjell mellom tekstene fra 1993 og de fra 2003. Det er de samme formene som dominerer, men i 2003-materialet er det større forskjeller mellom tekstene, og

her dukker det også opp former som ikke ble brukt i 1993: *hjá*, *korfor*, *umogeleg* og *i alle fall*. De to sistnevnte fordrer mer plass på linja enn sine respektive ”brødre”, så her har ikke tekstene bevisst valgt de korteste formene men følger nok heller dialekten sin. I NF er også teksternes valg de dominerende ordene, med unntak av *derfor/difor*, der NF har over 2/3 overvekt for *difor*.

Synonym-gruppa:

Her ser det ut til å være noen forskjeller: i 1993 brukes både *ansikt* og *andlet*, mens i 2003 er bare *andlet* brukt. I 1993 dominerte *begynne*, mens i 2003 brukes *byrje* mest. Da andre *be-*ordene brukes ganske likt (*bestille*, *bevis*, *besøk*, *beskrive*, *beundre*), og tekstene viser ingen motvilje mot dem. Forholdet mellom *(i)mens* og *(i)medan* er ganske likt for de to årene. *Skøyter*, i stedet for det tradisjonelle *skeiser*, brukes begge år, og som en annen, liten detalj kan det nevnes at det tradisjonelle ordet *åtak* er brukt i 1993, mens én tekst i 2003 bruker det engelske synonymet *raid*. I NF skårer disse ordparene litt ulikt: *andlet* og *byrje* har 2/3 av beleggene, mens *tinge* har 37 mot *bestille* 7 belegg.

Andre enkeltord:

Her er det for mange enkeltord med kun ett belegg i 1993 eller 2003 til at noen klar utvikling eller tendens kan spores. Men mange av de formene som er valgt i tekstene, er også den formen som dominerer i NF og må vel da kunne sies å være den ”vanligste”. Et par ord brukes ulikt i de to årene og kan kommenteres mer. I 1993 valgte tre verbet *miste*, mens en brukte *misse*, mens i 2003 skriver fire tekstene *miste*. I 1993 velger tre substantivet *døgn*, mens i 2003 skriver to *døger* og én *døgn*, så akkurat her trekker det mer i tradisjonell retning. I sammenskriving/ særskriving dominerer sammenskriving for begge år, for eksempel *nattog* (*natt-tog*), *villeie* (*vill-leie*), *sjekkonto* (*sjekk-konto*), *forresten* (*for resten*) og *dessverre* (*dess verre*), og dette kan være for å spare plass.

Nyere norvagiseringer og andre utenlandske ord:

I 1993 er det som tidligere nevnt, bare to ord som har en ny, norvagisert variant, og her velges denne for *nevrose*, men ikke for *puertoricanar*. I 2003 velges stort sett den utenlandske skrivemåten, det er bare *teipe* og *jus* som har norvagisert skrivemåte, og disse ble normert tidligere enn de andre ordene (se også punkt 4.5.2). Dette området er imidlertid ikke spesielt for nynorsk, da disse ordene også har norvagiserte former på bokmål, men alt i alt ser det ut som det tar litt tid før en norvagisert form slår igjennom og blir brukt av tekstene i NRK.

Det brukes også noen andre utenlandske ord i materialet fra begge år, men det er ikke mange, og de som er, kan forklares med at det ikke er lett å fange opp betydningen deres i et norsk ord. Felles for dem er at de etter all sannsynlighet vil bli forstått av filmenes målgrupper.

Andre språktrekk

Det brukes ikke mange rent muntlige uttrykk i NRK-tekstene, og da ser jeg bort i fra sangtekstene til *West Side Story*, for her vrir det av dem av hensyn til rim og rytme. Selv om det som sies i de originale replikkene, ofte kan være slang og ufullstendige setninger, blir ikke dette overført til det skriftlige språket. Selv om det i originalreplikkene brukes ”ukorrekte” formuleringer rent grammatisk, er det en tradisjon for at tekstene i skrift bruker korrekt, norsk skriftspråk. Dersom disse ”feilene” er brukt som stilistisk virkemiddel, vil de ofte være markert med kursiv eller gåseøyne i teksten.⁴ I 1993-materialet er det et par rent muntlige uttrykk, som *jo ’a* og *jævla*, mens jeg ikke finner noen slike i 2003-materialet.

Grappa ”merkelige ord” er derimot betraktelig større for 2003-materialet, og dette skyldes først og fremst filmsjangrene og innholdet i disse, og det er i de humoristiske seriene med kjappe replikkvekslinger at disse dukker opp (som *Ungkarsreiret* og *Sex og gifte menn*). Det brukes få sideformer både i 1993 og i 2003, bare fem til sammen, og et par av disse skyldes nok ren glipp. Tekstene har tydeligvis god oversikt over det nynorske ordforrådet og forholdet mellom hovedformer og sideformer.

Til slutt er det kategorien ordfeil/bøyingsfeil/bokmålsord og feil i syntaks/”slurvefeil”. Også her må jeg si at det er få belegg. Det er få feil i ord- og setningsbygning i NRKs tekster, og all ære til tekstene for det. Tekstene ble lagd før og etter den nyeste tekstemaskinens inntog, og dette kan jeg faktisk se av resultatene mine under kategorien syntaktiske feil /slurvefeil. Disse er det langt færre av, praktisk talt ingen, i tekstene fra 2003, mens i tekstene fra 1993 forekommer noen feil av typen manglende bokstav, *kvilauk* i stedet for *kvitlauk*, manglende ord, *Då leiger (eg) eit rom på hotellet*, repetisjon av ord, *Det gjeld ting som har har skjedd på eit hotellrom*, og feilskrivning av ord, *gonen* i stedet for *gongen*.

4.7 Oppsummering av sammenlikninga 1993-2003

Det er lite som skiller formverket i 1993- tekstene fra formverket i 2003-tekstene, men noen små ting kan man jo merke seg. I 2003 er tekstene gjennomgående noe mer konsekvent i valg

---

⁴ Et godt eksempel på dette er tekstinga av den engelske politimannens språk i komiserien *’Allo, ’Allo*. Når han sier ”gud maurnin” er dette oversatt til ”*gud merra*” og skrevet i kursiv.

av former, det forekommer for eksempel ikke to ulike former i en og samme tekst. Det ser altså ut til at tekstene i 2003 heller velger å skrive om enn å bruke to ulike former i en og samme tekst. På enkelte områder ser det ut som det har skjedd mer tilnærming til bokmål, for eksempel i den sterke dominansen av e-bøying av verb som også kan bøyes med *a* i 2003-materialet. Mens én bruker det tradisjonelle mønsteret for bøying av svake intetkjønnsord i 1993, gjør ingen av tekstene det i 2003. Det er litt mindre variasjon i 2003-utvalget. På et par små punkter går 2003-tekstene mer i tradisjonell retning, bl.a. i overvekten av verbformen *gje* istedenfor *gi*.

Det er heller ikke så mye å si om forskjellene mellom 1993- og 2003-materialet i lydverk og ordforråd, det blir egentlig ned på detaljnivå for hvert enkelt ord. Det kan imidlertid synes som om noen trekk drar mer i tradisjonell retning i 2003 (*skule, høyre/køyre, trøyst, kjøken, medlemen, kjøt, hjå*), mens andre steder ser det ut til at tilnærmingsformene har fått mer gjennomslagskraft (*segle, løk, true, stue*).

Både i formverk og lydverk er tekstene mer samstemmige i 2003 enn i 1993. I 1993 var det to som skilte seg ut fra de andre, én i tradisjonell retning, og én i litt mer tilnærming til bokmål, mens det i 2003 er én som skiller seg litt ut i tradisjonelle retning, men ikke så mye som den ene i 1993. Alt i alt er tekstene i 2003 også mer konsekvent i sine valg enn tekstene fra 1993, ett og samme ord forekommer sjelden i to varianter. Noen trekk i 2003-materialet peker i en mer tradisjonell retning, da mest i lydverket, mens andre trekk, peker mot mer tilnærming til bokmål. Uansett kan nok språket i alle tekstene plasseres i båsen ”midtlinjenynorsk” med små variasjoner dem imellom.

4.8 Spørreskjemaet til tekstene i NRK

NRK har rundt mellom 15 og 20 medarbeidere som tekster på nynorsk. Da jeg sendte ut spørreskjema til alle disse, håpte jeg i alle fall å få inn svar fra halvparten. Det gjorde jeg ikke, jeg sitter bare med seks besvarelser. Ut ifra personopplysningene tekstene gir, virker dette som et representativt utvalg, i alle fall sett i forhold til den totale arbeidsstokken i landet. Selve spørreskjemaet finnes i vedlegg 7 og er delt i tre: A: personopplysninger, B: selve ordformene, C: avsluttende kommentar.

Av de seks tekstene er to kvinner og fire menn. Fire er mellom 40 og 60 år og to er over 60 år. Utvalget inneholder således en viss kjønn- og aldersvariasjon, dog er ingen av tekstene under 40. Alle har flere fag fra universitetet, to har cand.mag, to cand.philol og en cand. Real og noen har bakgrunn som oversetter. Også på spørsmålet om hvor lenge tekstene har teksta på nynorsk for NRK, er det god spredning: 2, 5-6, 6-7, 20, 23 og 31 år. Alle svarer

at de selv har en dialekt som ligger nærmere nynorsk enn bokmål, og da kan man vel vente at de vil velge i samsvar med egen dialekt hvis de har muligheten. Fem av de seks svarer ja på spørsmålet om de har et bevisst forhold til de formene de velger, mens en svarer ”tja”. Så langt kan jeg slutte at dette er velutdanna mennesker med et ganske bevisst forhold til det nynorske skriftspråket.

4.8.1 Teksternes svar

Vedlegg 8 er et skjema med alle de formene som tekstene kryssa av for. Først litt om det de svarer om formverket. Alle seks svarer at de velger infinitiv på –e. Alle bruker også –e i supinum av sterke verb. Når det gjelder verb som både kan være e- og a- verb, spriker svarene noe mer. To velger konsekvent –e, mens fire svarer at det varierer. En legger til en opplysning her: ”*dialekten avgjer ofte*”. Dette stemmer godt med 2003-materialet der bøyning med *e* dominerer, men der også a-bøyning forekommer. Alle seks velger kort form av verb som også kan ha lang form (*ta* el *take*, *dra* el *drage*), og alle velger *sa* istedenfor *sagde*, fem velger *gi* og *gitt*, en *gje*. I adjektiv som kan ende på –*et*, –*ete* eller –*ut*, svarer fem at de bruker –*ete*, en veksler mellom –*ete* og –*et*. For personlige pronomen bruker alle *vi*, og i objektsform av tredje person entall velger alle *han* istedenfor *honom*, mens én velger *ho* og fem *henne*. Jeg spurte også om bøyning av de tre svake intetkjønnsordene, og her svarer alle at de bøyer etter mønster 1. Alle disse svarene samsvarer veldig godt med de funnene jeg har gjort i tekstene, kanskje med unntak av den ene som svarer at han bruker *ho*. I tekstene bruker ingen *ho* som gjennomgående form.

I lydverket og ordforrådet skiller svarene seg litt mer fra hverandre, men heller ikke her er det veldig store sprik mellom dem. Jeg gjengir her punktene fra spørreskjemaet med antall avkryssninger:

7. Diftong/ monoftong

løp: 6	laup: 0
høre: 1	høyre: 5
ty: 1	tøy: 5
løk: 4	lauk: 2
jo: 3	jau: 3
kjøre: 1	køyre: 5

8. J/ikke-j

hyggeleg: 4	hyggjeleg: 2
lys: 6	ljøs: 0
line: 2	linje: 4
lyge: 6	ljuge: 0
rydde: 6	rydje: 0

9. Ulik vokal

da: 3	då: 3
ønskje: 6	ynskje: 0
vite: 5	vete: 1
nøkkel: 6	nykel: 0
skap: 6	skåp: 0

aleine: 2	åleine: 4
først: 6	fyrst: 0
skyld: 2	skuld: 4
jern: 5	jarn: 1
lykkeleg: 6	lukkeleg: 0

løgn: 6	lygn: 0	skole: 4	skule: 2
lege: 5	lækjar: 0	låse: 6	læse: 0
stove: 4	stue: 2	hyrne: 0	hjørne: 6

10. Enkel – dobbeltkonsonant.

ven: 1	venn: 5	kjøken: 2	kjøkken: 4
kome: 1	komme: 5	kjød: 4	kjøtt: 2
skot: 4	skott: 2	skjøne: 2	skjønne: 4
medlemene: 1	medlemmene: 5	løyndomen: 1	løyndommen: 5

13. Innskuddsvokal /konsonant

utanfor: 4	utafor: 2	derifrå: 3	derfrå: 2	begge 1
styresmaktene: 5	styremaktene: 1	eigentleg: 5	eigenleg: 1	
mogleg: 5	mogeleg: 1	baklenges: 0	baklengs: 6	

14. ulike ordformer

spennande: 5	spanande: 1	fremmend: 1	framand: 5
døgn: 6	døger: 0	mye: 1	mykje: 5
sidan: 5	sia: 1	øg: 6	au: 0
derfor: 5	difor: 1	kvifor: 5	korfor: 1
iallfall: 4	i alle fall: 2	begge: 6	båe: 0

15. ”Nye” importord

champagne: 4	sjampanje: 2	service: 3	sørvis: 2	begge: 1
tape: 0	teipe: 6	racer: 4	resar: 1	ikke svart: 1
hit: 5	hitt: 1	juice: 0	jus: 6	
bag: 5	bagg: 1	squash: 5	skvåsj: 1	

Under punkt sju om diftong/monoftong svarer tekstene ganske likt med små variasjoner. Flertallet velger den formen som er lik bokmål, det vil si med monoftong, med unntak av ordene *høre/høyre* og *kjøre/køyre* der flertallet har diftong. Også under punkt åtte, j/ikke j, dominerer formene som er felles for nynorsk og bokmål, uten j. Punkt ni er om vokalene, og også her er mange av svarene like. De fleste foretrekker de formene som er felles med bokmål, mens i ordparene *da/då*, *stove/stue*, *aleine/åleine*, *skuld/skyld* og *skole/skule* er det litt mer spredning, her holder den nynorske formen stand. I punkt ti, enkelt – og dobbeltkonsonant, ser dobbeltkonsonant ut til å ha et lite overtak, men det er ikke gjennomført for alle ord, så her er det nok forskjell fra ord til ord og ikke noe klart systemdrag.

Punkt 13 er om ulike innskuddsbokstaver, og her er også svarene varierende fra ord til ord. Her kunne man vente at den korteste formen ble valgt, men det ser ikke ut til å være gjennomført. Punkt 14 er et samlepunkt for ulike ord som jeg gjerne ville ha svar på, og her er også tekstene ganske entydige i sine svar, det er én tekst, på ett ordpar to (*iallfall* /*i alle fall*) tekstene, som skiller seg fra de andre. Mange av ordene som er valgt, er felles med

bokmål eller likner mer på bokmålsformen enn det andre, for eksempel *spennande*, *derfor*, *døgn*, *sidan*, *og* og *begge*. *Mykje*, *kvifor* og *framand* dominerer derimot i sine ordpar.

Det siste punktet omhandler nye importord, og her var jeg spent på svarene. De aller fleste norvagiserte former velges bort, det er bare *teipe* og *jus* som dominerer av de norvagiserte variantene. Én svarer at han bruker både *service* og *sørvis*, og her kan en tenke seg at de to tillegges ulik stilistisk verdi. Disse svarene stemmer også godt overens med funnene i materialet, for her var det også bare to av ordene som ble brukt i ”ny” form: *teipe* og *jus*.

Svarene som gis totalt om lydverket og ordforrådet samsvarer ganske godt med det jeg har funnet i arbeidet med materialet mitt. Noen av formene som er avkryssa, forekommer overhodet ikke i tekstene jeg har studert, som for eksempel *spanande*, *styremaktene*, *difor*, *mye*, *jarn*, *vete* og *hyggjeleg*, og det er da også et mindretall av tekstene som har kryssa av for dette alternativet.

Totalt sett virker det som om tekstene (bevisst?) velger mange av de samme formene, selv om det i lydverk og ordforråd er mer variasjon enn i formverket.

Del C av spørreskjemaet er en avsluttende kommentar der jeg spør om tekstene har endra form på noen av de avkryssede formene i løpet av de siste ti årene og eventuelt hvorfor. Tre svarer at de ikke har gjort det, mens tre har endra skrivemåte av noen nye importord. Det kan altså virke som om de norvagiserte formene etter hvert får fotfeste hos tekstene. En oppgir også å ha endra *gje/gjeve* til *gi/gitt* fordi disse er de han bruker i egen dialekt.

Én føyer også til en avsluttende kommentar som jeg vel tror flere av tekstene vil være enig i: ”*Det er ofte vanskeleg å bestemme seg for kva linje ein skal leggje seg på. Det kjem litt an på typen program. Liker ikkje å liggje altfor nær bokmål, samtidig som nynorsken ikkje må verke arkaisk.*”

Når jeg ser på alle de seks teksternes svar under ett, er det helt klart at fire av dem ligger innenfor en midtlinjenynorsk med noen tilnærmingsformer og noen tradisjonelle former, og variasjonen går ned på detaljnivå for hver tekst og for hvert ord. Dette samsvarer bra med de funnene jeg har gjort i materialet. En av tekstene (nr 2) krysser av for nesten alle tilnærmingsformene og har således lagt seg på en klar ”tilnærmingslinje”, samt at denne også har kryssa av for alle de norvagiserte variantene av nyere importord. Dette har jeg ikke funnet i mitt materiale, men det kan nok være helt tilfeldig. Én av tekstene (nr 6) viser også en litt mer tradisjonell tendens.

4.9 Sammenheng mellom de formene som velges

Nynorskrettskrivinga er i prinsippet åpen for alle mulige kombinasjonsmuligheter. Den første valgfriheten fra 1901 gjaldt hele normaler (Hægstad – eller Midlandsnormalen), men nå kan språkbrukeren velge fritt blant alle formene i rettskrivinga. Som jeg var inne på i det innledende kapitlet, ville jeg også undersøke om det er noen klar ”indre sammenheng” mellom de formene som velges. Er det sånn at mye a-bøying følges av tradisjonelle former som *augo*, *gie*, *då*, *ynskje* og *kjøken* og at mye e-bøying følges av former som *auge*, *gi*, *da*, *ønskje* og *kjøkken*?

Til en viss grad kan jeg si at det er en sammenheng mellom de formene som velges, men hos noen tekster er dette mer tydelig enn hos andre. I 1993-materialet er det to tekster som skiller seg ut. *Dagboka* har *augo*, bare a-bøying, *flyg*, *vert-vart*, *då*, *skule*, *skuld*, *ynskje* (men *først*), *høyre*, *kome* og *ven*. Men samtidig har teksten også mange ikke-tradisjonelle former som *vi*, *infinitiv* og *supinum* på –e, *gi*, *død*, *døv*, *hos* og *døgn*. *Ashenden* har den tydeligste tilnærmingstendensen med bare e-bøying, *gleder*, *gi*, *da*, *skole*, *skyld*, *ønskje*, *høre*, *kjøre*, *komme* og *venn*. De andre tekstene fra 1993 er egentlig ganske like i formverk og lydverk. Det er helt klart at *då* følges av *åleine*, men dette gjelder ikke andre ord, for her velges a: *forklare*, *skramme*, *skap*. Alle skriver *skuld*, men *lykke*, og alle velger ø i stedet for y i *først*, *ønskje*, *løgn* og *nøkkel*. Diftong eller monoftong ser også ut til å være bestemt av hvert enkelt ord. De fleste bruker også dobbeltkonsonant, spesielt for *k*, *m* og *n*, men ikke for *t*.

I 2003-materialet er det få som klart utmerker seg med tydelig sammenheng mellom ord- og formvalg. En av tekstene er litt mer tradisjonell med bl.a. *gie*, *vart- vorte*, *då*, *skule*, *skuld*, *lukkeleg*, *høyre*, *medlemene*, *ven*, *løn*, *hjá* og *døger*, men på den annen side har den også mest e-bøying, *ønskje*, *skjønn* og *derfor*. Tre av tekstene har mye e-bøying, *gie*, *blir-blei*, *da*, *skyld*, *lykke*, *først*, *høyre*, *køyre*, *løk*, *død*, *kjøken*, *komme* og *venn*, i det hele tatt litt blanding, så her ser det ut til at det er dialekten til teksteren som avgjør. De to siste tekstene har litt ulike valg ned på detaljnivå for hvert enkelt ord, så også her er det nok dialekten som avgjør.

Dette finner jeg også i gjennomgangen av de svarene jeg har fått på spørreskjemaet til NRK-tekstene. Tekster nummer to utmerker seg ved å ha flest tilnærmingsformer, mens tekster nummer seks har kryssa av for mer tradisjonelle former i en god del av ordene, men slett ikke alle.

Alt i alt vil jeg si at språket i tekstene stort sett over hele linja ligger på en ”midtlinjenynorsk”, og på de punktene som skiller tekstene fra hverandre, er det nok ofte dialekten til teksteren selv som avgjør.

Kapittel 5

AVSLUTNING

I denne oppgaven har jeg jobba med nynorsknormen i bruk i NRKs teksting av fjernsynsfilm. Jeg har jobba med nynorske tekster fra to uker på våren 1993 og de tilsvarende to ukene i 2003. Jeg ønska å få svar på

- 1) hvordan valgfriheten blir brukt av de ulike tekstene og om det var stor forskjell på språket i tekstene,
- 2) om det er en sammenheng mellom de formene som velges,
- 3) om det hadde skjedd en endring i ord- og formvalg de siste ti årene og
- 4) om de nye, norvagiserte importordene brukes med gammel eller ny stavemåte.

På det første spørsmålet må svaret bli at teksternes språk ikke skiller seg noe særlig fra hverandre. Det er lite som skiller dem, og eventuelle forskjeller går ned på detaljnivå for enkeltord. Begge år er det imidlertid noen som skiller seg litt mer ut fra de andre. I 1993 var det to tekster som skilte seg ut. Den ene brukte flere tradisjonelle former enn de andre, med bl.a. bøyning av svake intetkjønnsord etter mønster 2 (*eit auga, auga, augo, augo*), overvekt av a-bøyning av verb som også kan bøyes som e-verb, formene *skule, ynskje, høyre, kome, ven* og *stove*. Men samtidig brukte denne teksten også infinitiv på *e*, supinum av sterke verb på *e*, verbet *å gi* og formene *først, nød, hos* og *døgn*, så språket er altså ikke gjennomført tradisjonelt. En annen tekst fra 1993 brukte gjennomført noen flere tilnærmingsformer til bokmål enn de andre, som for eksempel overvekt av e-bøyning i verb som også kan bøyes som a-verb, og formene *da, skole, skyld, høre, komme, venn* og *kjøtt*. Men denne bruker også mer tradisjonelle former som *vart* (preteritum av *bli*) og formene *siglar, lauk, forskot, kvifor* og *mykje*. I 2003 er det bare én av tekstene som skiller seg litt ut i tradisjonell retning, men i mindre grad enn de to fra 1993. Denne ene fra 2003 bruker bl.a. verbet *å gje, vart- vorte* (preteritum og supinum av *å bli*), og formene *då, skule, skuld, lukkeleg, høyre, medlemene, ven, hjå* og *døger*. Ellers viser teksternes språk fra begge år mye ensretting, de samme formene blir valgt. Det er størst forskjeller i lydverk og ordforråd, og forskjellene går her ned på detaljnivå for de enkelte systemdrag eller ord. I formverket er det mindre som skiller tekstene fra hverandre. Selv om noen tekster skiller seg litt ut fra de andre, må en kunne si at alle har lagt seg på en ”midtlinjeynorsk”, og dette er da heller ikke veldig overraskende. Tekstene skal nå ut til mange, og da er det nok lurt å ligge på et mest mulig nøytralt nivå for ikke å støte noen seere fra seg. Også i spørreskjemaet til tekstene viste denne trenden seg. Det var lite som skilte svarene fra hverandre, men også her var det to som skilte seg litt ut, én

i mer tradisjonell retning og én i valg av mer tilnærmingsformer. Men alt i alt samsvarer opplysningene fra spørreskjemaet bra med de funnene jeg gjorde i tekstene. Totalt sett må det sies at på mange områder brukes det mest fellesformer med bokmål, dette gjelder spesielt i formverket, men også mange forhold i lydverket.

Som svar på det andre spørsmålet må jeg kunne si at det er en viss sammenheng mellom de formene som brukes i tekstene. For de ovennevnte tekstene som skilte seg ut fra de andre, er dette helt tydelig, se eksemplene ovenfor. For de andre tekstene viser sammenhengen i valg seg helst i lydverket, for i formverket er de stort sett like. En som skriver *då*, skriver også *åleine*, og da er det stor sannsynlighet for at han eller hun også vil skrive *skuld* og *høyre*, mens for en del andre ord ser det ut til å være mindre klart, for nesten alle skriver *lykke*, *først* og *ønskje* og bruker mest dobbeltkonsonant der det er mulig. En som skriver *da*, skriver også *aleine*, *skyld*, *lykke* og bruker mye dobbeltkonsonant. Men helt gjennomført er det altså ikke for noen tekstere.

For det tredje ønska jeg å se om det hadde skjedd en endring i språket de siste ti årene, og det har det, ifølge de tekstene jeg har granska, men forskjellene er små. På mange måter synes tekstene fra 2003 å ha et mer ensretta språk enn de fra 1993, i 2003 er det mindre som skiller språket i tekstene fra hverandre. Samtidig ser det også ut til at flere tradisjonelle former har fått sterkere fotfeste i 2003. Blant annet er verbet *å gje* her dominerende i forhold til *å gi*, *skule* har overgått *skole*, det er bare *høyre* og *køyre* som brukes, i 1993 brukte én *høre* og flere *kjøre*, og det er flere som bruker enkeltkonsonant når det er valgfrihet i 2003. Andre språktrekk ser også ut til å ha festa seg bedre blant tekstene i 2003, bl.a. velger nå alle mest e-bøying av verb som også kan bøyes med *a*, svake intetkjønnsord bøyes bare etter mønster 1 (*eit auge*, *auget*, *auge*, *auga*), vokalen *ø* velges for *y* av alle i alle ord der det er mulig, alle skriver *høyre* og *køyre*, og i ordene med valgfrihet mellom diftongen *au* og monoftongen *ø*, skriver alle monoftong. En annen forskjell i språket fra 1993 til 2003, var at 2003-tekstene var mer konsekvent i valg av former. Mens det i 1993 kunne forekomme to former i en og samme tekst, for eksempel *da* og *då*, *henne* og *ho*, er det brukt kun én form i 2003. Noen av disse inkonsekvensene fra 1993 kan tillegges plassmangelhensyn, men i 2003 ser det ut til at tekstene heller skriver om hele utsagnet enn å bruke flere former i en og samme tekst.

I 2003 er det også langt færre ord- og bøyingsfeil og slurvefeil i syntaksen enn det var i 1993-tekstene. Dette kan nok også teknologien ta litt av æren for, fordi tekstene fikk tilgang til mer avanserte rettskrivingsprogram mellom disse årene. Men, totalt sett var det heller ikke mange feil i materialet fra 1993, så jeg er på trygg grunn når jeg fastslår at språkføringa i NRKs tekster er god.

Det siste spørsmålet jeg ønska svar på, var skrivemåten til de nye importordene, de fleste engelske, som i løpet av 90-tallet fikk en ny, norvagisert skrivemåte ved siden av den opprinnelige. Det viste seg imidlertid at antall belegg i tekstene var ganske lavt, og det er ikke så rart, for disse ordene har generelt lav bruksfrekvens. Men de beleggene som var i tekstene, viste at det tar tid før tekstene tar i bruk de nye skrivemåtene. Ingen av ordene som fikk ny skrivemåte på 90-tallet, ble brukt i norvagisert form i tekstene fra 2003, de beholdt sin opprinnelige form, som for eksempel *champagne*, *service*, *celle*, *scene*, *bag*, *hit* og *racer*. To ord ble brukt med ny skrivemåte, *teipe* og *jus*, men felles for disse er at de ble norvagisert tidligere, 1966 og 1979, så her har tiden kommet de nye skrivemåtene til hjelp. Spørreskjemaet til tekstene gir likt resultat, de fleste holder på de opprinnelige formene, det er bare *teipe* og *jus* som velges av alle tekstene.

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar for seg nynorsknormen i NRKs teksting av fjernsynsfilm. NRKs tekster er, sammen med avisene, blant våre mest leste tekster. Rundt 40 % av NRKs programmer er teksta, og i tillegg kommer teksting for hørselshemmede som ligger på tekst-TV. Det antas at språkbrukere blir påvirket av det språket de omgir seg med til daglig, og det er da rimelig å tro at også NRKs tekster er med på å påvirke leserens holdninger til språk og egen språkbruk. Tekstinga er et supplement til filmen, den fjerner aldri noe innhold fra filmen. Den jevne nordmann har vent seg til å lese tekstene fra han eller hun var ung, lesinga går automatisk, og mange merker ikke en gang at de leser tekst.

Nynorskrettskrivinga er ganske vid, og språkbrukeren kan velge mellom mange jamstilte hovedformer og sideformer. I denne undersøkelsen vil jeg prøve å finne ut hvordan denne valgfriheten blir brukt av tekstene i NRK. Tekstene er bundet av *Retningslinjer for språkbruk i NRK*. Her har tekstinga et eget punkt, og her står det at læreboknormalen skal brukes i teksting i NRK. Dette innskrenker valgfriheten en del, idet mange av de valgfrie formene er sideformer. Læreboknormalen inneholder imidlertid også mange jamstilte former, og i denne oppgaven har jeg undersøkt bruken av disse. Jeg har jobba med et materiale med tekster fra to uker i 1993 og to uker i 2003, og de spørsmålene jeg ønska å finne svar på, var:

- 5) Hvordan blir valgfriheten brukt av de ulike tekstene og er det store forskjeller på språket i de ulike tekstene?
- 6) Er det et sammenheng mellom de formene som velges?
- 7) Har det skjedd en endring i ord- og formvalg de siste ti årene?
- 8) Brukes de nye, norvagiserte importordene med gammel eller ny stavemåte?

I kapittel to skriver jeg om teksting generelt, i kapittel tre om nynorsknormen og dens historiske utvikling, mens oppgavens hoveddel er kapittel fire der jeg går igjennom de funnene som ble gjort i tekstene. Skjema over disse funnene fins i vedleggene.

Litteraturliste

Aksnes, Magne. 1979: "talemål, skriftnormal og NRK", i Vikør og Wiggen (red.) *Språklig samling på folkemåls grunn*. Oslo. Novus.

Blom, Béatrice. 1998: *Normer i tv-teksting. En sosioteknologisk analyse av et amerikansk talkshow i norsk fjernsyn*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo.

Borge, Karianne. 2002: *Valfridomen eller valfridommen. Omfanget av valfridom i nynorsk - ei kvantitativ undersøkning*. Upublisert mellomfagsoppgave. UiO, INL.

Grepstad, Ottar. 1998: *Nynorsk faktabok 1998*. Oslo. Nynorsk forum.

Gundersen, Dag. 1967: *Fra Wergeland til Vogt-komiteen, et utvalg av hovedtrekk og detaljer fra norsk språknormering*. Oslo. Universitetsforlaget.

Haugen, Einar. 1969: *Riksmål og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre*. Oslo. Universitetsforlaget.

Ivarsson, Jan. 1992: *Subtitling for the Media*. Stockholm. Transedit HB.

Krogstad, Morten. 1994: "Teksting av fjernsyn – historisk utvikling og tekniske muligheter". Artikkel til hovedfagsstudium ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Lomheim, Sylfest. 1987: "Språkprøve i NRK". Fra *Omkring NRK, kvartalsskrift for mediespørsmål* nr 1/1987.

Lomheim, Sylfest. 2000: *Skrifta på skjermen. Korleis skjer teksting av fjernsynsfilm?* Kristiansand. Høyskoleforlaget.

Nelvik, Nikolai. 1989: "Teksting og språkregel i Norge", i *Nordisk tv-teksting*. Rapport fra en konferanse 25-27 november 1988. Nordisk språksekretariats rapporter nr. 12, Oslo.

Nynorskrettskrivinga. Utgreiing og framlegg til revisjon av rettskrivinga i nynorsk, Norsk Språkråd 2002. Lasta ned fra www.sprakrad.no

Pettersen, Egil. 1993: *Språknormering og forfatterne*. Eigenproduksjon nr. 49/93, nordisk institutt, Universitetet i Bergen.

Rinnan, Berit. 1974: ”Teksting i NRK”, i *Omkring NRK: kvartalsskrift for mediespørsmål*, nr 4/1974.

Sandøy, Helge. 2000: *Lånte fjører eller bunad. Om importord i norsk*. Oslo. Cappelen Akademisk Forlag.

Tunli, Kristin. 1983: *Språkpolitikk i NRK – i egen eller statlig regi?* Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo.

Tveit, Jan Emil. 2004: *Translating for Television. A Handbook in Screen Translation*. Bergen. Kolofon.

Vannebo, Kjell Ivar. 1980: ”Om språkvitenskapens normbegrep”. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 1: 2-23.

Vikør, Lars S. 1995: *Rettskriving hos nynorskforfattarar*. Oslo. Norsk språkråds skrifter nr. 3.

Omdal, Helge og Vikør, Lars S. 2000: *Språknormer i Norge. Normeringsproblematikken i bokmål og nynorsk*. Oslo. Cappelen Akademiske Forlag.

Vikør, Lars S. 2003: ”Statleg og privat normering i nynorsk”, i Omdal og Røsstad (red.) *Krefter og motkrefter i språknormeringa*. Kristiansand. Høyskoleforlaget.

Vestbøstad, Per. 1989: *Nynorsk frekvensordbok: dei vanlegaste orda i skrifleg nynorsk, henta frå aviser og romanar, 1979-84*. Bergen. Alma mater.

Vinje, Finn-Erik. 1978: *Et språk i utvikling*. Oslo. Aschehoug.

Wetås, Åse. 2001: "*Undersøking av formbruken i publiserte tekster.*" Upublisert artikkel.

Wetås, Åse. 2001: "*Undersøking av formbruken i upubliserte tekster.*" Upublisert artikkel.

Aasen, Ivar. 1836: "Om vort Skriftsprog", fra Longum/Aarnes (red.) 1996: *Holdepunkter. En litteraturhistorisk kildesamling*. Oslo. Cappelens akademisk forlag.

Vedlegg 1: Formverk i tekstene fra 1993

Tittel dato/ episoder	Derrick	Ashenden	West Side Story	Dagboka	Ikkje for jenter	Plenty	Steg for steg
Trekk	2.4.1993	2.4.1993	3.4.1993	4.4.1993	8.4.1993	10.4.1993	14.4.1993/3
svake substantiv intetkjønn entall ub/b	hjarta (ub)		hjarta (ub) hjarte (ub) auget (b)		vindauga (usikkert om det er entall eller bestemt flertall.)	vindauget (b)	
svake substantiv intetkjønn flertall ub/b			hjarta (b) auga (b) øyra (b)	augo (ub) vindaugo (ub)		hjarte (ub) øyra (b)	auga (b) øyra (b) auge (ub) øyre (ub)
substantiv valgfri genus	drosje M (F) avtale M (F)	scene M (F)	minutt N (M) maskin F (M) blødme F (M) farge M (F) igle F (M) avtale M (F) smil N (M)	klasse F (M)	lås M (N) minutt N (M)	rør N (F) sukk N (M) prøve M (F) minutt N (F) krangel M (N)	minutt N (M) lampe M (F) maskin M (F)
substantiv sterk /svak form		teneste	erme	skuff	holme	teneste revansj	skuffe brems kjærast
substantiv flertall	skorne	menn	barn musene lus	menn	skorne barn	menn barn	skorne menn barn
nasjonalitetsnavn /yrkesbetegnelse	sørafrikanar		puertoricanar				rabbinar
sammentrekning			fengslet				

Tittel dato/ episoder	Derrick	Ashenden	West Side Story	Dagboka	Ikkje for jenter	Plenty	Steg for steg
Trekk	2.4.1993	2.4.1993	3.4.1993	4.4.1993	8.4.1993	10.4.1993	14.4.1993 /3
adjektiv –et/-ete/ -ut (entall)				sølete	pysete	klosset	masete slimete sjefete skrullete
adjektiv –a/-t			sinna		sinna	sint	
adjektiv på –en i intetkjønn			ope		ope		
adjektiv –ig/-eg		Billig					billig
adjektiv –ig/-ug			fyldig			lydig villig uvettig vanvitig	
pers. pron 3. pers ent obj.f.	han henne (ho)	han henne	han henne	han henne (ho, pl.m))	han henne	han henne (ho)	han henne
1. pers. flt. Subj.f.	vi	vi	vi	vi	vi	vi	vi
flt sjølv/sjølve					sjølve		
begge/båe	begge	Begge	begge		begge	begge	

Tittel dato/ episoder Trekk	Derrick 2.4.1993	Ashenden 2.4.1993	West Side Story 3.4.1993	Dagboka 4.4.1993	Ikkje for jenter 8.4.1993	Plenty 10.4.1993	Steg for steg 14.4.1993 /3
infinitiv	e	E	e	e	e	e	e
sup. st.v.	e	E	e	e	e	e	e
verb som kan bøyes som a- el e- verb	a: 5 e: 2 blanda: 2 (like, miste)	a: 0 e: 8	a: 8 e: 4	a: 5 e: 0	a: 7 e: 6 blanda: 1 (like)	a: 9 e: 5	a: 8 e: 4 blanda: 1 (ane)
verb t-d pret.		Kjørte		rørte	lurte		
verb t-d supinum	levd leigd skjedd	Arbeidd fødd	budd fødd innfødd	fødd spreidd nøydd budd		gledd leigd levd prøvd	
verb kort / lang form inf.	by la	Dra ta	be dra la	be ta	dra la ta	dra la lide ta	be dra skade
verb kort /lang form pres og pret.	gler kler sa	Gleder sa	tør rår skader sa	sa	kler torer sa øydela	blør la sa	la øydela
sterk/svak form presens.			ber	flyg	ber flyg		ber
verbet gi / gje(ve)	gi gitt	Gi	gir (gje: rim)	gi		gi tilgi	gi
sv el st verb / og anna	tilby (sv)		be (st) blåse(sv)	be (st) heitte		blåse(sv)	stupe (sv)
bli/verte	bli, blir, vart, blitt	bli, blir, vart	bli, blir, vart, blitt	blir/vert, vart, blitt	bli, blir, vart, blitt	bli, blir, vart, blitt	bli, blir, vart, blitt
verb med/uten j			fremja rydde		rydde	fremja	rygge rydde

Vedlegg 2: Lydverk og ordforråd i tekstene fra 1993

Tittel dato/ episoder	Derrick 2.4.1993	Ashenden 2.4.1993	West Side Story 3.4.1993	Dagboka 4.4.1993	Ikkje for jenter 8.4.1993	Plenty 10.4.1993	Steg for steg 14.4.1993/3
Trekk							
ulik vokal			jern			rivjern	
a/e	då (da)	da (då)	då	då	då (da)	då	då (da)
a/å	åleine forklaring	aleine forklare	åleine	åleine	åleine forklare skramme vite vett	åleine forklare skap vite samvit uvettig, vanvitig di betre, di lengre skole	åleine
e/i	vite vett	vite samvit siglar dessverre skole	vite vett	vite			vit medvit dessverre skole
o/u			dessverre	skule	dessverre dess før		
o/ø		tørste	knupp strøk			føreslå formiddag	
u/y	skuld	skyld	skuld	skuld	skulde	skuld	skuld, skulde uskyldig lykkeleg
	lykkeleg vellukka	lykke mislykkast				lykke (u)lykkeleg	lykkeleg
u/ø							tønne
y/ø	ønskje først løgn nøkkel	ønskje først	ønskje først	ynskje først nøkkel	ønskje først	ønskje først	ønskje først løgn nøkkel
			hjørne tørst			hjørne	tønne
æ/å		forrædar	låse			låse	låse
y/jo		lys	lys lyd			lys	
y/ju						lyge	

Tittel dato/ episoder	Derrick	Ashenden	West Side Story	Dagboka	Ikkje for jenter	Plenty	Steg for steg
Trekk	2.4.1993	2.4.1993	3.4.1993	4.4.1993	8.4.1993	10.4.1993	14.4.1993 /3
difftong/ monoft. ø/øy	høyre kjøre	høre kjøre	høyre køyre	høyre	høyre kjøre trøtt	høyre rør	høyre køyre
ø/au	død	død lauk	død løp lauk	død døv	død	død	død lauk
o/au	også (3) jo	øg (4) jo	øg (11) jau	øg 4 , også (1)	øg 1, også (8) jo	øg (1) også (1)	øg (5) også (1) jau
enkelt/ dobbelt konsonant							
k			kjøkken møkk			møkk	kjøkken
m	komme	komme usømmeleg løyndommar medlemmen	komme løyndommar	kome	komme	komme fridommen	komme
n	venn bønn	venn	venn bønn skjöne	ven	venn	venn skjöne	venn skjöne
t		forskot vonbrot kjøtt	skit påskott			skit, skiten påskott samanbrot	
s						ressurs	

Tittel dato/ episoder Trek	Derrick 2.4.1993	Ashenden 2.4.1993	West Side Story 3.4.1993	Dagboka 4.4.1993	Ikkje for jenter 8.4.1993	Plenty 10.4.1993	Steg for steg 14.4.1993/3
j etter g og k	hyggeleg	hyggeleg			hyggeleg		hyggeleg ønskejobb
g/v/t - #	eigntleg		eigntleg	stove		eigntleg truga	stove
hyppig brukte enkeltord	derfor hos kvifor mogleg mykje sidan utanfor	 kvifor umogleg mykje sidan verken	derfor derfrå herfrå hos kvifor umogleg mykje uta(n)for verken	derifrå framand hos mykje sidan spennande utanfor korkje	derfrå herfrå hos iallfall kvifor mykje utanfor heimanfrå	derfor derfrå framand herfrå hos iallfall kvifor mogleg mykje sidan spennande utanlands/riks	derfor herfrå iallfall kvifor umogleg mykje sidan spennande
enkeltord som har mer tradisjonelle/ tilnæringsformer som synonymer	begynne bestille mens	ansikt bestille bevise mens	ansikt/andlet begynne/byrje medan	 besøkje medan or	ansikt begynne/byrje bestille	begynne bestille åtak	begynne behandle bestille skøyter
andre enkeltord	mareritt augneblink tilverking tøy pønske miste	nattog handkle bakarste tø (tøye, v) fiendtleg misse	brud(esalong) pønske godteri lommetørkle	døgn baklenges miste kitle nærmast forresten	lege miste spiskammers skammeleg	døgn styresmakt lege lengsel avgjerd villeie miste lommetørkle forresten	verkty underty døgn sjekkonto

Tittel dato/ episoder	Derrick 2.4.1993	Ashenden 2.4.1993	West Side Story 3.4.1993	Dagboka 4.4.1993	Ikkje for jenter 8.4.1993	Plenty 10.4.1993	Steg for steg 14.4.1993/3
Trekk							
nyere norvagiseringer			nevrose puertoricanar				platepratar
engelske / utenlandske ord	party		degos boom også andre spanske ord		keyboards challenger sjokolademousse mister	mainstream	dash milkshake party
muntlig språk/ rare ord (?)			mange pga rim og rytme		jo'a	jævla	
sideformer					eg syntes nå		
ordfeil/ bøyingsfeil	feirer (a-verb) forestilling bedårande kona Dykk		en del pga rim og rytme sprekka	kaserner (M)	innbillar (e-v.) oppvising kostymer (N) trenger (st.v.) låta (M) råtten	røpar (e-verb) keier (a-verb) rekkjefølga krangler (a-v) utenriks arbeidssame	stripa (adj) abonnetet ånne burgarne (pl.mang) lenkjer (a-v.)
feil i syntaks /slurvefeil	196 seie seie 290 – eg 358 har har 445 gonen (gong) før (for) prolem ei gjest	ha (har)	51 ei (vi) 232 høy (ho) 687 får (frå) 1006 kvilauk (t)		96 berre berre 230 – det 324 det tek ikkje lenge(?) 392 eg sa eg 451 - det 515 –å 528 –på 539 –ein 636 –sa	170 ei spade til (?) 318 førslå (e) 438 får (frå) 688 slikt er vanskelege å definere 689 stille spørje- teikn 730 en (ein) 796 har har	

Vedlegg 3: Formverk i tekstene fra 2003

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret	Thieves (2)	Tucker	Ønskjedraumen (2)	Med hjartet på rette staden (2)	Sex og gifte menn (2)
Trekk	18.1.2003	7.2/ 16.2 2003	25.2.2003	6.3 /7.4 2003	2.4/9.4 2003	3.4/ 10.4 2003
svake subst intetkjønn entall ub/b		hjarte (ub) hjartet (b)	auge (ub)	vindauga (vanskelig å si om det er entall eller flertall som brukes)	auget (b)	
svake subst N flertall b(ub)	øyra (b)	auga (b) øyra (b)	auga (b)		auge (ub)	
subst valgfritt kjønn		trefning F (M) nytte F (M) lås M (N) kunst F (M) minutt N (M) maskin F (M) avtale M (F)	maskin F (M) sekund N (M) pest M (F) stempel N (M) pakning F (M) scene M (F) minutt N (M) avtale M (F) image N (M) farge M (F)	sekund N (M) krus N (F) klasse M (F)	lune N (F) lov F (M) klage F (M) krangel M (N) negativ M (N) avtale M (F)	
subst. sterk/svak form		teneste kjærest	brems	vegvals		
subst flertall	menn	menn barn sko	menn	møblar	menn barn krefter	menn barn
nasj /yrkesbetegn.						
sammentrekning			stempelet		middelet literar	

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret	Thieves (2)	Tucker	Ønskjedraumen (2)	Med hjartet på rette staden (2)	Sex og gifte menn (2)
Trekk	18.1.2003	7.2/ 16.2 2003	25.2.2003	6.3 /7.4 2003	2.4/9.4 2003	3.4/ 10.4 2003
adjektiv på –et/-ete/ - ut (entall)				rotete		snikete jålete tullete
adjektiv på –a/-t	sint	sint			sint	fortvila, sint
adjektiv på –en i intetkjønn					ope	
adjektiv –ig/-eg			billig			
adjektiv –ig/-ug	vittig		vittig			
personlige pronomen 3. pers ent obj.f	han henne	han henne	han henne	han henne	han henne	han henne
1. pers flt. subjf.	vi	vi	vi	vi	vi	vi
flertall sjølv/sjølve	sjølve	sjølve			sjølve	sjølve
begge/båe		begge				

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret 18.1.2003	Thieves (2) 7.2/ 16.2 2003	Tucker 25.2.2003	Ønskjedraumen (2) 6.3 /7.4 2003	Med hjartet på rette staden (2) 2.4/9.4 2003	Sex og gifte menn (2) 3.4/ 10.4 2003
Trekk						
infinitiv	e	e	e	e	e	e
sup sterke verb	e	e	e	e	e	e
a- el e-verb	a: 1 e: 9	a: 1 e: 15	a: 1 e: 11	a: 2 e: 1	a: 6 e: 12 blanda: 1 (ane)	a: 2 e: 9
verb t-d preteritum		styrte	avslørte	rørte	lurte	lærte stirde
verb t-d supinum	ledd skjedd prøvd	skadd prøvd ladd	opplevd	prøvd	gledd skjedd døydd trudd	skjedd
verb kort/lang form infinitiv	la ta	dra la svi ta	dra flyge la	ta	be dra glede la ta	flyge kle ri ta
verb kort/lang form pres. og pret.	sa	gleder la rår sa	skader sa la		gler sa øydela	gler sa
sterk/ svak form presens.	ber	ber tilber flyg			ber flyg glir	tilbed
verbet gi/gje(ve)	gje	gje gjev	gje gjev	gir gitt	gi	gje gjev tilgjeve (sup)
sv el st. verb /og annet	har slått		be(st)		ale (sv) blåse(sv) har slått heitte	kikke(st) heitte
bli/verte	bli, blir, blei, blitt	bli, blir	bli, blir, blei	bli, blir, vart	bli, blir, vart, blitt	bli, blir, vart, vorte
verb med/uten j	rydde	rydde	rygge		rydde	

Vedlegg 4: Lydverk og ordforråd i tekstene fra 2003

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret	Thieves (2)	Tucker	Ønskjedraumen (2)	Med hjartet på rette staden (2)	Sex og gifte menn (2)
Trekk	18.1.2003	7.2/ 16.2 2003	25.2.2003	6.3 /7.4 2003	2.4/9.4 2003	3.4/ 10.4 2003
ulik vokal						
a/e	jern	handjern strekt	fotjern			
a/å	da aleine forklare skap	da aleine forklare	da aleine forklare skap	då åleine skap	då åleine forklare vite	då
e/i	vite	vite	vite vett, folkevett			
o/u	krins	segle	segle dessverre		dessverre	
o/ø	snørr		føremål kødd	skule skjul	skole	skule knupp føreslå forspel
u/y	skyld uskyldig	skyld ulykke vellykka	skyldig lykke		skuld skulde, skuldig lykke, lykkeleg	skuld lukkeleg
u/ø		søndag				
y/ø	først	ønskje først løgn nøkkel hjørne	ønskje først løgn nøkkel hjørne	ønskje først nøkkel hjørne	ønskje først løgn	ønskje først løgn
æ/å	låse		låse		låse	
y/jo	lys	forrædar lys	lyd, lyde		lys lyde	

y/ju	lyge		lyge audmjuking			
Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret 18.1.2003	Thieves (2) 7.2/ 16.2 2003	Tucker 25.2.2003	Ønskjedraumen (2) 6.3 /7.4 2003	Med hjartet på rette staden (2) 2.4/9.4 2003	Sex og gifte menn (2) 3.4/ 10.4 2003
Trekk						
diftong/ monoft. ø/øy	høyre	høyre køyre	høyre køyre trøyst	høyre køyre trøste trøtt	høyre køyre røyst	høyre
ø/au	død	død løk bønner	død	død løpar	død løp nød	løp
o/au	øg (2)	øg (1) jo	øg (3) jo	øg (10)	øg (6) jau	øg (10) jau
enkelt- dobbelts kons.	kjøken kikk		kjøken kikk	kjøkken	kjøkken lokk møkk komme gjestfridommen	
m		komme løyndommar	komme (kome) medlemmene	komme		medlemene møydomen
n	venn	venn	venn	ven vennleg	venn skjøne	ven skjøn føremøn løn
t			skot brot		utbrot innbrot kjøt	
s	jus					
j etter g og k		hyggeleg	hyggeleg	ønskje-	hyggeleg	
g/v/t/r - #		trugar (verb)	stue	ergerleg	stue (verb) trua (verb)	eigenleg

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret	Thieves (2)	Tucker	Ønskjedraumen (2)	Med hjartet på rette staden (2)	Sex og gifte menn (2)
Trekk	18.1.2003	7.2/ 16.2 2003	25.2.2003	6.3 /7.4 2003	2.4/9.4 2003	3.4/ 10.4 2003
hyppig brukte enkeltord	i alle fall kvifor mykje spennande	derfor framand herifrå kvifor mogeleg mykje sidan spennenda utanfor	derifrå herifrå hos i alle fall kvifor umogeleg mykje sidan utanfor ovanpå	derfor hos iallfall kvifor mogleg mykje sidan spennande	derfor derifrå herifrå hos iallfall kvifor mogleg mykje sidan utanfor verken	derfor hjá iallfall korfor mykje sidan innafor heimanfrå
enkeltord som har mer tradisjonelle / tilnæringsformer som synonymmer	byrje bevise mens sjalu	byrje bevis besøk mens	andlet byrje beundre bevis besøk	begynne/ byrje beskrive imens misunneleg skøyter	andlet begynne misunneleg raid	andlet byrje imedan avundsjuk granne kjøve
andre enkeltord	skleid forresten glye	overtru mareritt styresmaktene line miste verdifull lege lommetørkle	godter styresmaktene aluminiummotor tøy line døgn miste	døger	augevitne breidd tau lege verdifull skuls miste	døger dinosaur verdi avgjerd ty skusle miste

Tittel (episoder) dato	Ungkarsreiret	Thieves (2)	Tucker	Ønskjedraumen (2)	Med hjartet på rette staden (2)	Sex og gifte menn (2)
Trekk	18.1.2003	7.2/ 16.2 2003	25.2.2003	6.3 /7.4 2003	2.4/9.4 2003	3.4/ 10.4 2003
nyere norvågiseringer	hit champagne jus	service champagne celle	racar scene service		celle	bag teipe
engelske / utenlandske ord	quiche ein rappar eg rular	hacka	show	fucking		blind date draw
muntlig språk / rare ord (?)	megaspy hiz-hus gizz-odt hop-a-tor bionisk episenter grizzale scriz-eech	edamame	japsane			salssvin døgenikt etterdiltar
sideformer				tykker opptatt		legge
ordfeil / bøyingsfeil	vanvittig	bedøvar (e-verb) hold kjeft ein seng åke	ei kjøretøy	min syster	lest	halvanna galt
feil i syntaks / slurvefeil					273: vi må få kvar si celle (vår)	så (såg) 5: - på 136: -n

Vedlegg 5

Sammenlikning formverk

Tallene angir antall tekster med forekomst

trekk /årstall	1993	2003
svake hunkjønnssord 1: -e, -et, -e, -a 2: -a, -a, -o, -o	mønster 1: 4 mønster 2: 1 usikkert : 1	mønster 1: 4 usikkert 1
substantiv valgfri genus	M-F drosje M avtale M (2) scene M farge M prøve M lampe M klasse F blødme F igle F maskin F, maskin M M-N minutt N (4) lås M krangel M sukk N smil N F-N rør N	M-F avtale M (3) klasse M scene M farge M klage F nytte F maskin F (2) trefning F pakning F kunst F pest M lov F M-N minutt N (2) sekund N lås M krangel M stempel N negativ M image N F-N krus N lune N
substantiv sterk /svak form	sv: <i>teneste</i> (2), <i>erme</i> , <i>holme</i> , <i>skuffe</i> st: <i>skuff</i> , <i>revansj</i> , <i>brems</i> , <i>kjærast</i>	sv: <i>teneste</i> st: <i>kjærast</i> , <i>brems</i> , <i>vegvals</i>
substantiv flertall	<i>skorne</i> : 3 <i>menn</i> : 4 <i>barn</i> : 4 <i>musene</i> : 1 <i>lus</i> : 1	<i>sko</i> : 1 <i>menn</i> : 5 <i>barn</i> : 3 <i>møblar</i> : 1 <i>krefter</i> : 1
nasjon.navn/yrkesbetegn.	-anar: 3	
sammentrekning	med: 1 (<i>fengslet</i>)	uten: 2 (<i>stempelet</i> , <i>middelet</i> , <i>literar</i>)
adjektiv –ete, -et, -ut	-ete: 3 -et: 1	-ete: 2

adjektiv –a/-t	<i>sinna</i> : 2 <i>sint</i> : 1	<i>sint</i> : 4 <i>fortvila</i> : 1
adjektiv på –en i intetkjønn	<i>ope</i> : 2	<i>ope</i> : 1
adjektiv –ig/-eg	<i>billig</i> : 2	<i>billig</i> : 1
adjektiv –ig/-ug	-ig: 2	
personlige pronomen	<i>han</i> : 7 <i>henne</i> : 4 <i>henne (ho)</i> : 3 <i>vi</i> : 7	<i>han</i> : 6 <i>henne</i> : 6 <i>vi</i> : 6
flertall sjølv/ sjølve	<i>sjølve</i> : 1	<i>sjølve</i> : 4
begge /båe	<i>begge</i> : 5	<i>begge</i> : 1
verb infinitiv	-e: 7	-e: 6
supinum sterke verb	-e: 7	-e: 6
bøying som a- eller e-verb	bare e: 1 bare a: 1 mest e: 0 mest a: 4 likt: 1 blanda bøying av enkeltverb: 3	bare e: 0 bare a: 0 mest e: 5 mest a: 0 likt: 1 blanda bøying av enkeltverb: 1
verb t-d preteritum	t: 3	t: 4 <i>lærte</i> / <i>stirde</i> : 1
verb t-d supinum	d/dd: 5	d/dd: 6
verb kort/lang form infinitiv	kort: 7 (<i>be</i> , <i>by</i> , <i>dra</i> , <i>la</i> , <i>ta</i>) lang: 2 (<i>skade</i> , <i>lide</i>)	kort: 5 (<i>be</i> , <i>dra</i> , <i>kle</i> , <i>la</i> , <i>ri</i> , <i>svi</i> , <i>ta</i>) lang: 3 (<i>flyge</i> , <i>glede</i>)
verb kort/lang form presens	lang: 2 (<i>gleder</i> , <i>skader</i> , <i>torer</i>) kort: 4 (<i>gler</i> , <i>kler</i> , <i>tør</i> , <i>rår</i> , <i>blør</i>)	lang: 2(<i>gleder</i> , <i>skader</i>) kort: 3 (<i>gler</i> , <i>rår</i>)
sterk/svak form presens <i>bed/ber</i> , <i>flyg/flyr</i>	<i>ber</i> : 3 <i>flyg</i> : 2	<i>ber</i> : 2 <i>bed</i> : 1 <i>flyg</i> : 2 <i>glir</i> : 1
sterk /svak bøying andre verb	<i>be</i> st: 2 <i>blåse</i> sv: 2 <i>tilby</i> sv: 1 <i>stupe</i> sv: 1 <i>heitte</i> : 1	<i>be</i> st: 1 <i>blåse</i> sv: 1 <i>ale</i> : sv: 1 <i>kikke</i> st: 1 <i>heitte</i> : 2
verbet <i>gi/gje(ve)</i>	<i>gi</i> : 6	<i>gi</i> : 2 <i>gje</i> : 4
bli/verte	<i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>vart</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>vart</i> , <i>blitt</i> : 5 <i>bli</i> , <i>vert/blir</i> , <i>vart</i> , <i>blitt</i> : 1	<i>bli</i> , <i>blir</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>blei</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>vart</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>blei</i> , <i>blitt</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>vart</i> , <i>blitt</i> : 1 <i>bli</i> , <i>blir</i> , <i>vart</i> , <i>vorte</i> : 1
verb med /uten j	uten: 3 (<i>rydde</i> , <i>rygge</i>) med: 2 (<i>fremje</i>)	uten: 4 (<i>rygge</i> , <i>rydde</i>)

Vedlegg 6

Sammenlikning lydverk og ordforråd

Tallene angir antall tekster med forekomst

trekk / årstall	1993	2003
vokaler		
a/e	jern: 2	jern: 3
a/å	då: 3 då (da): 3 da (då):1	da: 3 då: 3
	aleine: 1 åleine 6	aleine: 3 åleine: 2
	forklare/-ing: 4	forklare/ -ing: 4
	skap: 1	skap: 3
	skramme: 1	
e/i	vite: 6	vite: 4
	samvit/medvit: 3	
	vit: 1 vett: 3	vett: 1
	siglar: 1	segle: 2
	dessverre: 4	dessverre: 2
	dess før: 1	
	di betre/lengre: 1	
o/u	uvettig/vanvitig: 1	krins: 1
	skule: 1 skole: 3	skule: 2 skole: 1
	knupp: 1	knupp: 1
o/ø	føreslå/formiddag: 1	skjul: 1
	tørste: 1	føremål/ kødd: 1
	strøk: 1	føreslå/forspel: 1
u/y	skuld(e): 6 skyld: 1	snørr: 1
	uskyldig: 1	skuld: 2 skyld: 2
	lykke(leg) 4	(u)skyldig: 2
	vellukka: 1	(u)lykke: 3
u/ø	tønne: 1	lukkeleg: 1
y/ø	først: 7	søndag: 1
	ønskje: 6 ynskje: 1	først: 6
	løgn: 2	ønskje: 5
	nøkkel: 3	løgn: 4
	hjørne: 2	nøkkel: 3
æ/å	tørst: 1	hjørne: 3
	låse: 3	låse: 3
y/jo	forrædar: 1	forrædar: 1
	lys: 3	lys: 3
y/ju	lyd: 1	lyde /lyd: 2
	lyge: 1	lyge: 2
		audmjuking: 1
diftong/monoftong		
ø/øy	høre: 1 høyre: 6	høyre: 6
	kjøre: 3 køyre: 2	køyre: 3
	trøtt: 1	trøst: 1 trøyst: 1
	rør: 1	trøtt: 1
ø/au	død: 7	røyst: 1
	døv: 1	død: 4

o/au	lauk: 3 løp: 1 øg: 2 også: 1 øg/også: 4 jo: 3 jau: 2	løk: 1 løp(ar): 2 nød: 1 bønner: 1 øg: 5 jo: 2 jau: 2
enkelt/ dobbeltkonsonant		
k	kjøkken: 2 møkk: 2	kjøkken: 2 kjøken: 2 møkk: 1 kikk: 2 lokk: 1
m	komme: 6 kome: 1 usømmeleg: 1 skammeleg: 1 bøying <i>lemmen</i> , <i>dommen</i> : 3	komme: 3 komme (kome) 1 bøying <i>lemmen</i> , <i>dommar</i> : 3 bøying <i>lemen</i> , <i>domen</i> : 1
n	venn: 6 ven: 1 bønn: 2 skjøne: 3	venn: 4 ven: 1 ven /vennleg: 1 skjøne: 1 skjønn: 1 løn: 1 føremon: 1
t	skit/ skiten: 2 forskot: 1 vonbrot: 1 samanbrot: 1 kjøtt: 1 påskott: 2 ressurs: 1	utbrot/ innbrot: 1 skot: 1 brot: 1 kjøt: 1
s		jus: 1
j etter g og k	hyggeleg: 4 ønskejobb: 1	hyggeleg: 3 ønskjedraum: 1
g/v/t/r	truge: 1 stove: 2 eigentleg: 3	true: 1 stue (s): 2 stue (v): 1 eigenleg: 1 ergerleg: 1
hyppig brukte enkeltord	derfor: 4 derfrå: 3 derifrå: 1 framand: 2 herfrå: 4 hos: 5 iallfall: 3 kvifor: 6 (u)mogleg: 5 mykje: 7 sidan: 5 spennande: 3	derfor: 4 derfrå: 1 derifrå: 1 framand: 1 herfrå: 1 herifrå: 2 hos: 3 hjå: 1 iallfall: 3 i alle fall: 2 kvifor: 5 korfor: 1 mogleg: 2 (u)mogeleg: 2 mykje: 6 sidan: 5 spennande: 3

	utanfor: 4 uta(n)for: 1 verken: 2 korkje: 1	utanfor: 3 verken: 1
enkeltord som har tradisjonelle/tilnærmingsformer som synonymer	ansikt: 2 ansikt/andlet: 1 begynne: 3 begynne/byrje: 2 besøkje: 1 bevise: 1 bestille: 4 mens: 2 medan: 2 skøyter: 1 åtak: 1 or: 1	andlet: 3 begynne: 1 begynne/byrje: 1 byrje: 4 besøk: 2 bevis(e): 2 beundre: 1 beskrive: 1 mens: 3 medan: 1 sjalu: 1 misunneleg: 1 avundsjuk: 1 skøyter: 1 raid: 1 kjøve: 1 granne: 1
restgruppe enkeltord kort/lang form	mareritt avgjerd tø (istf tøye, v) handkle lømmetørkle (2) godteri spisskammers	mareritt avgjerd overtru godter lømmetørkle dinosaur
innskuddskons/vokal	augneblink tilverking bakarste baklenges nærmast styresmakt	augevitne
ulik konsonant	pønske: 2 miste: 3 misse: 1 fiendtleg brud(esalong) kitle	styresmakt aluminiummotor miste: 4 skuls skusle
diftong/monoftong	tøy: 1 ty: 1	tøy: 1 ty: 1
-el/-le sær- sammenskriving	lengsel nattog forresten (2) villeie sjekkonto	tau breidd forresten

døgn/døger lege/lækjar annet	dessverre (4) døgn: 3 lege: 2	dessverre (2) døgn: 1 døger: 2 lege: 2 skleid line: 2 verdifull: 2 verdi: 1
nyere norvagiseringer	nevrose puertoricanar	hit champagne: 2 jus celle :2 service: 2 racer scene bag teipe
engelske/ andre utenlandske ord	party: 2 degos boom keyboards cahaller sjokolademousse mister mainstream dash milkshake	fucking blind date rappar eg rular hacka quiche draw
muntlig språk, rare ord(?), ikke i ordlista	jo'a jævla	megaspy hiz-hus gizz-odt hop-a-tor bionisk episenter grizzale edamame japsane salssvin døgenikt
sideformer	eg syntes nå	tykker opptatt legger
ordfeil/bøyingsfeil, bokmålsord	feirer forestilling bedårande kaserner innbillar oppvising kostymer trenger låta råtten røpar	vanvitig bedøvar hold kjeft ein seng åke ei kjøretøy min syster lest halvanna galt

	keier rekkjefølga krangler utenriks arbeidssame stripa abonnetet ånde burgerne lenkjer (a-v) sprekka	
feil i syntaks/ slurvefeil, antall	26	4

Vedlegg 7

Spørreskjema til nynorsk-tekstere i NRK

A: Litt om deg selv

Kjønn: ☐ kvinne ☐ mann

Alder: ☐ 20-40 ☐ 40-60 ☐ over 60

Hva slags bakgrunn/ utdanning har du? _____

Hvor lenge har du teksta på nynorsk for NRK? _____

Føler du selv at du har et bevisst forhold til de formene du velger? _____

Snakker du selv en dialekt som ligger nærmere nynorsk enn bokmål? ☐ ja ☐ nei

B: Tekstinga: hvilken form vil du velge

1. Infinitivsending: ☐ -e ☐ -a

2. Supinum (perfektum partisipp) av sterke verb: ☐ -e ☐ -i

3. Når et verb kan være a-eller e-verb: ☐ a-verb ☐ e-verb ☐ det varierer

4. Kort eller lang form av verb i infinitiv (f.eks *ta* el *take*, *ri* el *ride*, *dra* el *drage*)
☐ kort ☐ lang ☐ det varierer

5. Enkeltverb: ☐ gi /gitt ☐ gje/gjeve ☐ sa ☐ sagde

6. Tre substantiv i intetkjønn:

☐ eit auge, auget, auge, auga

☐ eit hjarte, hjartet, hjarte, hjarta

☐ eit øyre, øyret, øyre, øyra

☐ eit auga, auga, augo, augo

☐ eit hjarta, hjarta, hjarto, hjarto

☐ eit øyra, øyra, øyro, øyro

7. Diftong/ monoftong

☐ løp ☐ laup

☐ høre ☐ høyre

☐ ty ☐ tøy

☐ løk ☐ lauk

☐ jo ☐ jau

8. J-ikkje-j

☐ hyggeleg ☐ hyggjeleg

☐ lys ☐ ljøs

☐ line ☐ linje

☐ lyge ☐ ljoge

☐ rydde ☐ rydje

☐ hyrne ☐ hjørne

☐ kjøre ☐ køyre

9. Ulik vokal

☐ da	☐ då	☐ aleine	☐ åleine
☐ ønskje	☐ ynskje	☐ først	☐ fyrst
☐ vite	☐ vete	☐ skyld	☐ skuld
☐ nøkkel	☐ nykel	☐ jern	☐ jarn
☐ skap	☐ skåp	☐ lykkeleg	☐ lukkeleg
☐ løgn	☐ lygn	☐ skole	☐ skule
☐ lege	☐ lækjar	☐ låse	☐ læse
☐ stove	☐ stue		

10. Enkel – dobbeltkonsonant.

☐ ven	☐ venn	☐ kjøken	☐ kjøkken
☐ kome	☐ komme	☐ kjøt	☐ kjøtt
☐ skot	☐ skott	☐ skjøne	☐ skjønne
☐ medlemene	☐ medlemmene	☐ løyndomen	☐ løyndommen

11. Adjektiv på –et, -ete el –ut (eks. *lurvete, maset, klossut*)

- ☐ –et   ☐ –ete   ☐ –ut

12. Personlige pronomen:

- ☐ vi   ☐ me
☐ ho (objektstform)   ☐ henne
☐ han (objektsform)   ☐ honom

13. Innskuddsvokal /konsonant

☐ utanfor	☐ utafor	☐ derifrå	☐ derfrå
☐ styresmaktene	☐ styremaktene	☐ eigentleg	☐ eigenleg
☐ mogleg	☐ mogeleg	☐ baklenges	☐ baklengs

14. ulike ordformer

☐ spennande	☐ spanande	☐ fremmend	☐ framand
☐ døgn	☐ døger	☐ mye	☐ mykje
☐ sidan	☐ sia	☐ òg	☐ au
☐ derfor	☐ difor	☐ kvifor	☐ korfor
☐ iallfall	☐ i alle fall	☐ begge	☐ båe

15. ”Nye” importord

☐ champagne	☐ sjampanje	☐ service	☐ sørvis
☐ tape	☐ teipe	☐ racer	☐ resar
☐ hit	☐ hitt	☐ juice	☐ jus
☐ bag	☐ bagg	☐ squash	☐ skvåsj

C: Avsluttende kommentar

Er det noen av de formene som du nå har kryssset av på, som du har endret form på i løpet av de 10 siste årene?

- ☐ ja   ☐ nei

Hvis ja: hvilke(n) og hvorfor?

Vedlegg 8
NRK-teksternes svar

kjønn alder teksta år	1. Mann 40-60 år 6-7 år	2. Mann 40-60 år 2 år	3. Kvinne 40-60 år 20 år	4. Kvinne 40-60 år 23 år	5. Mann over 60 år 5-6 år	6. Mann over 60 år 31 år
infinitiv	e	e	e	e	e	e
supinum	e	e	e	e	e	e
a-e-verb	varierer	e	varierer	varierer	e	varierer
kort/lang verb	kort	kort	kort	kort	kort	kort
gi /gje	gi	gi	gi	gi	gje	gi
sa/sagde	sa	sa	sa	sa	sa	sa
auge/auga	auge	auge	auge	auge	auge	auge
adj ete-et-ut	-ete	-ete	-et, -ete	-ete	-ete	-ete
vi han/honom henne/ho	vi han henne	vi han ho	vi han henne	vi han henne	vi han henne	vi han henne
løp/laup høre/høyre ty/tøy løk/lauk jo/jau kjøre/køyre	løp høyre tøy løk jau køyre	løp høre tøy løk jo kjøre	løp høyre tøy lauk jau køyre	løp høyre tøy løk jo køyre	løp høyre tøy løk jo køyre	løp høyre ty lauk jau køyre
hygg(j)eleg lys/ljos lin(j)e lyge/ljoge rydde/rydje hyrne/hjørne	hyggeleg lys linje lyge rydde hjørne	hyggeleg lys linje lyge rydde hjørne	hyggjeleg lys linje lyge rydde hjørne	hyggjeleg lys linje lyge rydde hjørne	hyggeleg lys line lyge rydde hjørne	hyggeleg lys line lyge rydde hjørne
da/då ønskje/ynskje vite/vete nøkkel/nykel skap/skåp løgn/lygn lege/lækjar stove/stue aleine/åleine først/fyrst skyld/skuld jern/jarn lykke/lukke skole/skule låse/læse	då ønskje vete nøkkel skap løgn lege/lækjar stove åleine først skuld jern lykkeleg skule låse	da ønskje vite nøkkel skap løgn lege stue aleine først skyld jern lykkeleg skole låse	då ønskje vite nøkkel skap løgn lege stove åleine først skuld jern lykkeleg skole låse	då ønskje vite nøkkel skap løgn lege stove åleine først skuld jern lykkeleg skule låse	da ønskje vite nøkkel skap løgn lege stue aleine først skyld jern lykkeleg skole låse	da ønskje vite nøkkel skap løgn lege stove åleine først skuld jern lykkeleg skole låse
ven/venn kome/komme skot/skott medlem(m)ene kjøk(k)en	venn komme skot mm kjøkken	venn komme skott mm kjøkken	venn komme skott mm kjøkken	venn komme skot mm kjøkken	venn komme skot mm kjøken	ven kome skot m kjøken

kjød(t) skjøn(n)e løyndom(m)en	kjøtt skjønne mm	kjøtt skjønne mm	kjød skjønne mm	kjød skjønne mm	kjød skjønne mm	kjød skjønne m
uta(n)for styre(s)makt mog(e)leg der(i)frå eigen(t)leg bakleng(e)s	utafor styremakt mogleg der(i)frå eigentleg baklengs	utafor styresmakt mogleg derfrå eigentleg baklengs	utanfor styresmak mogleg derfrå eigentleg baklengs	utanfor styresmakt mogleg derifrå eigentleg baklengs	utanfor styresmakt mogeleg derifrå eigentleg baklengs	utanfor styresmakt mogleg derifrå eigenleg baklengs
spennande/spa døgn/døger sidan/sia derfor/difor iallfall/ i a f fremmend/fra mye/mykje òg/au kvifor/korfor begge/båe	spennande døgn sidan derfor i alle fall framand mykje òg kvifor begge	spennande døgn sia derfor iallfall fremmend mye òg korfor begge	spennande døgn sidan derfor iallfall framand mykje òg kvifor begge	spennande døgn sidan derfor iallfall framand mykje òg kvifor begge	spennande døgn sidan derfor i alle fall framand mykje òg kvifor begge	spanande døgn sidan difor iallfall framand mykje òg kvifor begge
champagne tape/teipe hit(t) bag(g) service/sørvis racer/resar juice/jus squash/skvåsj	sjampanje teipe hit bag sørvis racer jus squash	sjampanje teipe hitt bagg sørvis resar jus skvåsj	champag teipe hit bag service jus squash	champag teipe hit bag service racer jus squash	champag teipe hit bag service racer jus squash	champag teipe hit bag service racer jus squash

